

Національна академія правових наук України
Науково-дослідний інститут правового забезпечення інноваційного
розвитку Національної академії правових наук України

**СТАН ТА ПРАВОВЕ
РЕГУЛЮВАННЯ МАЛОГО
ТА СЕРЕДНЬОГО ІННОВАЦІЙНОГО
ПІДПРИЄМНИЦТВА:
РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ**

Колективна монографія

Харків 2021

*Рекомендовано до друку вченою радою
Науково-дослідного інституту правового забезпечення
інноваційного розвитку Національної академії правових наук України
(протокол № 3 від 22 березня 2021 року)*

Рецензенти:

Є. О. Алісов, доктор юридичних наук, професор, директор Слідчо-криміналістичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;

І. В. Гонtareва, доктор економічних наук, професор, професор кафедри маркетингу, менеджменту та підприємництва Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна;

І. А. Селіванова, кандидат юридичних наук, доцент кафедри господарського права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Колектив авторів:

І. В. Борисов – підрозд. 1.1 розд. 1; С. В. Глібо (у спіавт. з Д. С. Коритіним) – підрозд. 1.2 розд. 1; С. Р. Водорезова – підрозд. 5.1 розд. 5; Ю. В. Георгієвський – підрозд. 4.1 розд. 4; К. В. Єфремова – підрозд. 3.2 розд. 3; А. Т. Завадська – підрозд. 2.1 розд. 2 (у спіавт. з А. М. Любич); Д. С. Коритін – підрозд. 1.2 розд. 1 (у спіавт. з С. В. Глібо); В. П. Кохан – підрозд. 4.2.1 розд. 4; А. М. Любич – підрозд. 2.1 розд. 2 (у спіавт. з А. Т. Завадською); О. В. Розгон – підрозд. 2.2 розд. 2; М. В. Семенова – підрозд. 3.1 розд. 3; К. О. Токарева – підрозд. 4.2.2 розд. 4; Д. І. Шматков – підрозд. 5.2, 5.3 розд. 5.

Стан та правове регулювання малого та середнього інноваційного підприємства: регіональний аспект: монографія / [І. В. Борисов, С. Р. Водорезова, С. В. Глібо та ін.] ; за ред. С. В. Гліба. – Харків : НДІ прав. забезп. інновац. розвитку НАПрН України, 2021. – 206 с.

ISBN 978-617-7806-24-9

Монографію присвячено дослідженню питань правового регулювання малого та середнього підприємництва, зокрема, підтримки МСП з виявленням недоліків та наданням пропозицій щодо їх усунення. Пропозиції, сформульовані у представленому науковому виданні, враховують переваги існуючих інноваційних структур та організацій у сфері наукової та науково-технічної діяльності, організацій інфраструктури у сфері підприємництва.

Наукове видання розраховано на науковців, викладачів, докторантів, аспірантів, студентів юридичних закладів вищої освіти, спеціалістів у сфері правового регулювання господарської діяльності в Україні, а також усіх тих, хто цікавиться актуальними проблемами правового забезпечення діяльності МСП.

© І. В. Борисов, С. Р. Водорезова, С. В. Глібо та ін., 2021

© Науково-дослідний інститут правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України, 2021

ISBN 978-617-7806-24-9

ЗМІСТ

Розділ 1. АНАЛІЗ ЧИННОГО ЗАКОНОДАВСТВА ТА ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ СФЕРИ ТА ПІДТРИМКИ МСП

1.1 Місце МСП в інноваційних відносинах та підтримка стартапів (правовий аспект)	5
1.1.1. Структура МСП: поняття та суб'єктний склад	5
1.1.2. Сучасний стан правового регулювання суб'єктів МСП	8
1.1.3. Програмні документи щодо державної підтримки МСП	12
1.2. Окремі засоби підтримки МСП та стартапів на місцевому рівні	31
1.2.1. Стан законодавчого регулювання функціонування стартапів	31
1.2.2. Надання фінансової підтримки в Україні (історична практика)	44

Розділ 2. ВИЗНАЧЕННЯ КЛЮЧОВИХ ПРАВОВИХ НАПРЯМІВ РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ СТРУКТУР НА ТЕРИТОРІЇ м. ХАРКОВА

2.1. Суб'єкти інноваційної інфраструктури: правові аспекти сутності та специфіки діяльності	66
2.1.1. Бізнес-інкубатори	67
2.1.2. Інноваційні центри	73
2.1.3. ІТ кластери	75
2.1.4. Наукові парки	77
2.1.5. Індустріальні парки	86
2.1.6. Технологічні парки	91
2.2. Стимулювання запровадження новітніх технологій та правові механізми трансферу технологій	94
2.2.1. Стимулювання інноваційної діяльності у сфері трансферу технологій (український і міжнародний досвід)	94
2.2.2. Європейське законодавство і стан законодавчого регулювання діяльності у сфері трансферу технологій в Україні	101
2.2.3. Наявна співпраця і перспектива співпраці України та ЄС у сфері трансферу технологій	105
2.2.4. Фінансування за рахунок фондів ЄС і приклади участі українських суб'єктів у програмах ЄС	119

Розділ 3. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД УДОСКОНАЛЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО
КЛІМАТУ ТА НАЛАГОДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ
В ОКРЕМИХ РЕГІОНАХ

3.1. Досвід Латвії на прикладі Риги	124
3.2. Досвід Естонії щодо формування інфраструктури підтримки підприємництва.....	130

Розділ 4. СПРИЯННЯ ЗАЛУЧЕННЮ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕЛЕМЕНТИ
ІННОВАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

4.1. Напрямки залучення інвестицій в інноваційну інфраструктуру Харківської області	139
4.2. Джерела фінансування МСП та доступ до фінансування	152
4.2.1. Міжнародне фінансування МСП і розвитку підприємництва	152
4.2.2. Державне фінансування МСП.....	167

Розділ 5. ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕЯКИХ ЗАСОБІВ
ПІДТРИМКИ МСП ТА СТАРТАПІВ

5.1. Забезпечення інформаційно-консультативної підтримки МСП та стартапів	179
5.2. Налагодження координації науки, освіти і бізнесу	184
5.3. Правове забезпечення використання наукового потенціалу м. Харкова для розвитку інноваційних мсп та реалізації стартапів	196

Розділ 1. АНАЛІЗ ЧИННОГО ЗАКОНОДАВСТВА ТА ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ СФЕРИ ТА ПІДТРИМКИ МСП

1.1. Місце МСП в інноваційних відносинах та підтримка стартапів (правовий аспект)

1.1.1. Структура МСП: поняття та суб'єктний склад

Для України зараз гостро стоїть питання ефективного економічного розвитку. Досвід більш успішних європейських, американських та азійських країн демонструє значну роль у працевлаштуванні людей та збільшення валового внутрішнього продукту МСП. Також невеликий формат підприємництва найбільш зручний для відкриття стартапів, інноваційних підприємств, здатних здійснювати науково-дослідні розробки та/або освоювати їх, комерціалізувати готові інноваційні продукти і у разі успіху також приносити значні податкові надходження державі та соціально-економічний ефект суспільству. Пояснюється популярність МСП також тим, що саме таку форму підприємництва найбільш легко започаткувати та навчитися бути підприємцем, задля заохочення відкриття і розвитку МСП, як правило, органи державної влади та місцевого самоврядування передбачають різноманітний спектр засобів та правових механізмів підтримки. І від ефективності, системності та ґрунтовності таких засобів, механізмів підтримки залежить успішність економічного зростання як окремих МСП, так і окремих регіонів та держави в цілому.

В Україні є законодавчо закріплений підхід до визначення МСП. Основним нормативним актом є Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні», який для визначення термінів відсилає до Господарського кодексу України (далі – ГК України). Зокрема, в абз. 2 ч. 3 ст. 55 ГК України, МСП, в тому числі мікропідприємництва відповідають наступним критеріям:

Суб'єктами мікропідприємництва є:

- фізичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку як фізичні особи-підприємці, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 10 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України (далі – НБУ);

- юридичні особи – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми (далі – ОПФ) та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 10 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом НБУ.

Суб'єктами малого підприємництва є:

- фізичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку як фізичні особи-підприємці, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом НБУ;

- юридичні особи – суб'єкти господарювання будь-якої ОПФ та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом НБУ.

Суб'єктами середнього підприємництва є:

- суб'єкти господарювання, які не є суб'єктами мікропідприємництва, а також малого і великого підприємництва.

Основними факторами визначення МСП в Україні є:

Таблиця № 1.

Категорія компанії	Кількість персоналу	Річний дохід
Мікро	≤ 10 осіб	≤ 2 млн. євро
Малі	≤ 50 осіб	≤ 10 млн. євро
Середні	< 250 осіб	≤ 50 млн. євро

МСП відповідають критеріям Рекомендацій Європейської Комісії для визначення мікро-, малих та середніх підприємств (далі – ММСП) (Commission Recommendation of 6 May 2003 concerning the definition of micro, small and medium-sized enterprises (Text with EEA relevance) (notified under document number C(2003) 1422), але в більшості випадків регулювання не відповідає рекомендаціям Європейської комісії, а саме в Повідомленні комісії Раді, Європейському парламенту, Європейському економічному та соціальному Комітету та Комітету регіонів – «спочатку подумай про мале» – «Закон про Малий бізнес» для Європи (Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions – «Think Small First» – A «Small Business Act» for Europe {SEC(2008) 2101} {SEC(2008) 2102} /* COM/2008/0394 final */).

Разом з тим не сформовано до сьогодні правове поняття стартапів, тому у дослідженні процеси та нормативно-правове регулювання сприяння та підтримки розвитку МСП повинно розглядатися нерозривно з підтримкою стартапів, за виключенням тих випадків, які у законодавстві передбачають спеціальні норми для діяльності підприємців та організації ними стартапів.

Відомо, що термін «стартап» (англ. *start-up* – стартувати, запускати) виник ще у 1939 році і застосовувався спочатку виключно до новаторських (інноваційних) компаній, які здійснюють технологічну та дослідницьку діяльність, промислове проектування для створення та (або) запровадження інновацій відносно продуктів, товарів та процесів.

В сучасних умовах цей термін отримав широкого розповсюдження, оскільки застосовується не тільки щодо інноваційних компаній у сфері інформаційних технологій, а й щодо аналогічних структур в інших сферах діяльності (науки, соціальних досліджень, культури, підприємництва, економіки). Умови виникнення таких стартап компаній – діяльність на базі інноваційних ідей (інновацій), нових, ще масово не впроваджених інноваційних технологій; мобільність, і, як правило, обмеженість ресурсів. Причому це характерно як для оформленої структури, так і компанії, що знаходяться у процесі створення, а саме в процесі очікування на результат своєї діяльності.

1.1.2. Сучасний стан правового регулювання суб'єктів МСП

Наразі нормативно-правову базу дослідженої сфери складають:

- Конституція України від 28.06.1996 р.;
- Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV;
- Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV;
- Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом (далі – ЄС), Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (ст. 378) від 21.03.2014 р.;
- Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» від 22.03.2012 р. № 4618-VI;
- Закон України «Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні» від 21.12.2000 р. № 2157-III;
- Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 р. № 40-IV;
- Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26.11.2015 р. № 848-VIII;
- Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII;
- Закон України «Про наукові парки» від 25.06.2009 р. № 1563-VI;
- Закон України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» від 16.07.1999 р. № 991-XIV;
- Закон України «Про індустріальні парки» від 21.06.2012 р. № 5018-VI;

- Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 08.09.2011 р. № 3715-VI;
- Закон України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» від 11.07.2001 р. № 2623-III;
- Закон України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» від 14.09.2006 р. № 143-V;
- Закон України «Про Державний бюджет» (щорічні);
- Постанова Кабінету Міністрів України (далі – КМУ) «Деякі питання організації діяльності технологічних парків» від 29.11.2006 р. № 1657;
- Постанова КМУ «Про затвердження Положення про Комісію з організації діяльності технологічних парків та інноваційних структур інших типів» від 06.08.2003 р. № 1219;
- інші нормативно-правові акти.

Також існують ряд перспективних законопроектів, які частково передбачають різні засоби і пропозиції покращення інвестиційного клімату, створення сприятливіших умов розвитку МСП і стартапів в Україні та її містах. Зокрема, це:

- проект Закону України: «Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності»;
- проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підтримки стартапів».

Крім того, актуальні пропозиції стимулювання розвитку МСП, інноваційної діяльності загалом і стартапів, зокрема, містила Стратегія розвитку МСП в Україні на період до 2020 року від 24.05.2017 р. № 504-р, яка на даний момент ще не втратила чинності, а також проект розпорядження КМУ «Про схвалення Стратегії розвитку високотехнологічних галузей до 2025 року та затвердження плану заходів щодо її реалізації».

При визначенні складу суб'єктів інфраструктури підтримки МСП, в тому числі інноваційного підприємництва, ми виходимо з наявних випадків закріплення в законодавстві України відповідних норм, зокрема, в Законі України «Про інноваційну діяльність» (в ред. від 05.12.2012 р. № 5460-VI) та Закон України «Про розвиток та держав-

ну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» від 22.03.2012 р. № 4618-VI. Але таке закріплення не може бути обмеженим для визначення додаткових суб'єктів та елементів.

Базове державне регулювання повинно починатися із засад, закладених в Основному Законі – Конституції України та ключових міжнародних договорах, які мають значення для розвитку конкретної сфери, у нашому випадку – підприємництва загалом та інноваційно-го підприємництва, зокрема.

Конституція України містить основну гарантію права кожної особи на заняття підприємницькою діяльністю та встановлює, що виключно законами України можуть визначатися правові засади і гарантії підприємництва, надає територіальним громадам право об'єднувати на договірних засадах об'єкти комунальної власності, а також кошти бюджетів для виконання спільних проєктів або для спільного фінансування (утримання) комунальних підприємств, організацій і установ, створювати для цього відповідні органи і служби. Органам місцевого самоврядування Конституція України також надає повноваження управляти майном, що є в комунальній власності; затверджувати програми соціально-економічного та культурного розвитку і контролювати їх виконання; утворювати, реорганізовувати та ліквідовувати комунальні підприємства, організації і установи, а також здійснювати контроль за їх діяльністю; вирішувати інші питання місцевого значення, віднесені Законом України «Про місцеве самоврядування» до їхньої компетенції.

Глава 10 Угоди про асоціацію України з ЄС «Політика у сфері промисловості та підприємництва» починається зі статті 378. Відповідно до цієї статті підкреслюється необхідність приділення особливої уваги в удосконаленні політики щодо МСП: «сторони розвивають та зміцнюють співробітництво з питань політики у сфері промисловості та підприємництва і таким чином покращують умови для підприємницької діяльності для всіх суб'єктів господарювання з особливою увагою до МСП. Поглиблене співробітництво має покращити адміністративну структуру та нормативно-правову базу для українських і європейських суб'єктів господарювання в Україні та ЄС та повинно

ґрунтуватися на політиці ЄС щодо розвитку МСП та промисловості з урахуванням визнаних на міжнародному рівні принципів та практики в цих сферах». Таким чином Україна взяла на себе зобов'язання оновлювати свою політику стосовно підприємництва з урахуванням політики ЄС, міжнародних принципів і практики, усталеної в усьому світі.

Чинне законодавство України, на жаль, не є однотайним у цій сфері та містить або декларативні норми, для яких не передбачено правового механізму їх реалізації, або містить спеціальні правові норми для розвитку і підтримки МСП, проте на їх виконання не виділяються достатньою мірою бюджетні кошти, а програми та стратегії виконуються лише частково. Докладніше про окремі засоби та правові механізми підтримки як МСП загалом, так і окремих суб'єктів інноваційної інфраструктури буде йти мова у подальших розділах із пропозиціями удосконалення як нормативно-правової бази, так і політики органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

На регіональному та місцевому рівнях міські ради у містах та місцеві державні адміністрації (в першу чергу обласні) також відіграють значну роль у безпосередньому сприянні і реальному, відчутному стимулюванні розвитку МСП та стартапів. З цією метою створюється низка стратегій та програм підтримки різних напрямів.

Основним інструментом планування державної підтримки МСП на обласних та місцевих рівнях нашої держави є Програми розвитку підприємництва. Вони передбачають вирішення ключових завдань в сфері підтримки бізнесу в регіонах та містах нашої держави. Розробка місцевих та регіональних програм здійснювалась відповідно до Законів України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні», «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності», «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності», «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України», «Про адміністративні послуги», «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», «Про

місцеві державні адміністрації», Указу Президента України Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020», на підставі ст. 26 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», керуючись ст. 59 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», з урахуванням основних положень Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року, затвердженої постановою КМУ від 06.08.2014 р. № 385 та направлених на сприяння розвитку МСП.

1.1.3. Програмні документи щодо державної підтримки МСП

Аналіз засобів підтримки МСП та розвитку інфраструктури проведений на прикладі програмних документів Харківського регіону.

Стратегія розвитку Харківської області на 2021–2027 роки (далі – Стратегія) розроблена згідно з чинним законодавством: Законом України «Про стимулювання розвитку регіонів» від 08.09.2005 р. № 2850-IV, Законом України «Про засади державної регіональної політики» від 05.02.2015 р. № 156-VII, Порядком розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених стратегій і планів заходів, затвердженим постановою КМУ від 11.11.2015 р. № 932 (зі змінами), Методикою розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації, затвердженою наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 31.03.2016 р. № 79 (у редакції від 27.02.2018 р.), а також на виконання рішення Харківської обласної ради від 28.02.2019 р. № 915-VII.

Стратегія розроблена з урахуванням Цілей Сталого Розвитку, затверджених на Саміті Організації Об'єднаних Націй зі сталого розвитку, основних положень проекту Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2027 року: «Розвиток та єдність, орієнтовані на людину» та досвіду розробки і реалізації «Стратегії розвитку Харківської області на період до 2020 року» (2015 р.), «Стратегії сталого розвитку Харківської області до 2020 року» (2010 р.), «Стратегії соціально-економічного розвитку Харківської області на період до

2015 року» (2008 р.), «Стратегії соціально-економічного розвитку Харківської області на період до 2011 року» (2004 р.).

Стратегія розроблена робочою групою, затвердженою розпорядженням Голови Харківської обласної державної адміністрації від 13.01.2020 р. № 10, до якої входили понад 200 фахівців з основних питань розвитку області: децентралізації, освіти, охорони здоров'я, розвитку культури, ЖКГ, громадської безпеки, природокористування та екології, розвитку підприємництва й інституцій громадянського суспільства тощо. Пропозиції представників органів виконавчої влади, експертного співтовариства, громадськості, бізнесу та науковців щодо місії, візії, цілей і завдань Стратегії узагальнювалися цільовими підгрупами та керівним комітетом робочої групи. Організаційно-технічне забезпечення здійснювалося Департаментом економіки і міжнародних відносин обласної держадміністрації. Процес розробки Стратегії носив відкритий характер, висвітлювався у засобах масової інформації та спеціально створеному інтернет-порталі <http://strategy.kharkiv.ua>.

Стратегія є документом вищого рівня області і основою для розробки та уточнення діючих стратегій розвитку, програм, планів заходів з реалізації для територіальних громад, обґрунтування інвестиційних проектів, залучення коштів державного та місцевого бюджетів.

Експертами робочих підгруп з розробки Стратегії розвитку Харківської області та її мешканцями місія регіону визначена таким чином: бути лідером в країні на шляху створення конкурентоспроможної економіки, яка забезпечує мешканцям європейський рівень доходу і комфортне оточуюче середовище.

Стратегічне бачення (візія) Харківської області експертами та її мешканцями визначена таким чином: європейський регіон з високою якістю життя, в якому проживає креативне, культурне, позитивно налаштоване населення в екологічно чистому середовищі, і який має кластеризовану, інноваційну і смарт-спеціалізовану просторову економіку.

Стратегічні цілі розвитку Харківської області до 2027 р. є такі:

Стратегічна ціль 1. Забезпечення високої якості життя населення на всьому просторі регіону.

Стратегічна ціль 2. Забезпечення чистого оточуючого середовища на всьому просторі регіону.

Стратегічна ціль 3. Побудова конкурентоспроможної та смарт-спеціалізованої просторової економіки з високою доданою вартістю.

Стратегічна ціль 4. Забезпечення інвестиційно привабливого клімату в регіоні і створення інноваційної та інвестиційної інфраструктури.

Стратегічна ціль 5. Забезпечення європейського рівня управління та самоврядування в регіоні.

Стратегічні цілі реалізуються через низку оперативних цілей і завдань:

Таблиця 2. Оперативні цілі та завдання Стратегії.

Оперативна ціль	Завдання
Стратегічна ціль 1. Забезпечення високої якості життя населення на всьому просторі регіону.	
Оперативна ціль 1.1. Організація доступної та ефективної системи надання медичних послуг і створення умов для здорового способу життя населення.	1.1.1. Популяризація і створення умов для здорового способу життя населення. 1.1.2. Профілактика та забезпечення раннього виявлення серцево-судинних, судинно-мозкових і онкологічних захворювань шляхом закупівлі сучасного обладнання для закладів охорони здоров'я третинного рівня. 1.1.3. Подальший розвиток системи первинної медицини. 1.1.4. Модернізація системи екстреної (швидкої) медичної допомоги. 1.1.5. Реконструкція і капітальний ремонт будівель закладів охорони здоров'я. 1.1.6. Розвиток системи телемедицини (on-line консультування з кваліфікованими спеціалістами). 1.1.7. Охорона материнства та дитинства і збереження репродуктивного здоров'я. 1.1.8. Оптимізація та модернізація закладів охорони здоров'я.

Оперативна ціль	Завдання
	1.1.9. Розвиток закладів реабілітації і відновлювального лікування, паліативної та хоспісної допомоги. 1.1.10. Підвищення рівня кваліфікації медичних працівників.
Оперативна ціль 1.2. Забезпечення доступних і якісних комунальних послуг у містах та енергозабезпечення сільського населення.	1.2.1. Розбудова комунальної інфраструктури та благоустрій, оновлення житлового фонду. 1.2.2. Реалізація регіональних і місцевих програм забезпечення населення житлом. 1.2.3. Модернізація системи централізованого виробництва та постачання теплової енергії шляхом провадження новітнього технологічного обладнання. 1.2.4. Забезпечення населення надійним водопостачанням і водовідведенням. 1.2.5. Забезпечення населення якісною питною водою. 1.2.6. Створення конкурентного середовища на ринку обслуговування житла шляхом організації об'єднань співвласників багатоквартирних будинків і управляючих компаній. 1.2.7. Забезпечення сільського населення екологічно чистими та доступними енергетичними ресурсами шляхом створення «енергетичних» кооперативів.
Оперативна ціль 1.3. Забезпечення доступної і якісної освіти на всіх рівнях.	1.3.1. Задоволення потреби у здобутті дошкільної та позашкільної освіти. 1.3.2. Оптимізація ефективної мережі закладів повної загальної освіти навчальних закладів з урахуванням результатів демографічного прогнозу та специфіки розташування населених пунктів. 1.3.3. Створення умов рівного доступу до якісної освіти дітей з особливими освітніми потребами. 1.3.4. Реорганізація малокомплектних сільських шкіл у навчально-виховні об'єднання «школа-дитячий садок».

Оперативна ціль	Завдання
	1.3.5. Забезпечення навчальних закладів сучасною комп'ютерною технікою і використання комп'ютерних технологій у навчально-виховному процесі. 1.3.6. Забезпечення якісного надання послуг із перевезення дітей у сільській місцевості до місця навчання і додому. 1.3.7. Модернізація професійних і професійно-технічних закладів освіти відповідно до потреб регіонального ринку праці. 1.3.8. Розвиток дуальної та інклюзивної освіти у закладах вищої освіти. 1.3.9. Розбудова системи «Освіта впродовж життя». 1.3.10. Створення технологічних платформ на базі наукових установ і закладів вищої освіти у смарт-спеціалізованих напрямках розвитку економіки. 1.3.11. Інтеграція вищої освіти в європейський простір.
Оперативна ціль 1.4. Забезпечення соціального захисту населення та гендерної рівності.	1.4.1. Підвищення рівня соціальної захищеності найбільш уразливих верств населення. 1.4.2. Забезпечення доступності отримання соціальних послуг незалежно від місця проживання. 1.4.3. Підвищення якості та доступності надання соціальних послуг шляхом їх цифровізації. 1.4.4. Модернізація матеріально-технічної бази установ та закладів системи соціального захисту населення та їх оптимізація. 1.4.5. Розвиток сімейних форм виховання дітей-сиріт, дітей позбавлених батьківського піклування. 1.4.6. Впровадження заходів із забезпечення рівних можливостей представництва жінок та чоловіків на всіх рівнях прийняття рішень у політичному та соціальному житті. 1.4.7. Розробка та забезпечення заходів з ефективного запобігання проявам гендерно зумовленого та домашнього насильства, надання своєчасної допомоги постраждалим.

Оперативна ціль	Завдання
	1.4.8. Забезпечення міжнародного співробітництва у сфері гендерної рівності.
Оперативна ціль 1.5. Забезпечення гармонійного фізичного та духовного розвитку всіх верств населення і реалізація молодіжної політики.	1.5.1. Створення і розбудова спортивної інфраструктури за місцем проживання і у місцях масового відпочинку громадян. 1.5.2. Залучення населення до проведення масових фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходів, систематичних занять фізкультурою і спортом. 1.5.3. Підтримка масового спорту, спорту вищих досягнень, дитячо-юнацького та резервного спорту, у тому числі для людей з інвалідністю. 1.5.4. Збереження і розвиток мережі дитячих закладів оздоровлення та відпочинку. 1.5.5. Формування сучасного молодіжного та спортивного інформаційного простору. 1.5.6. Створення та розбудова сучасних молодіжних просторів. 1.5.7. Створення та розбудова закладів культури та мистецтва. 1.5.8. Охорона та збереження об'єктів історичної та архітектурної спадщини. 1.5.9. Розширення культурних послуг із використанням інформаційних технологій з урахуванням потреб населення різного віку, статі, стану здоров'я. 1.5.10. Забезпечення міжнародного співробітництва у сфері молодіжної політики, культури, фізичної культури та спорту.
Оперативна ціль 1.6. Забезпечення правопорядку та публічної безпеки.	1.6.1. Забезпечення громадської безпеки. 1.6.2. Забезпечення пожежної, техногенної безпеки та цивільного захисту територій і населення. 1.6.3. Забезпечення безпеки на вулицях, дорогах та у громадських місцях. 1.6.4. Забезпечення впливу громади на формування місцевої політики безпеки. 1.6.5. Проведення просвітницьких заходів з питань цивільного захисту.

Оперативна ціль	Завдання
Оперативна ціль 1.7. Розвиток внутрішнього та в'їзного туризму.	1.7.1. Розбудова туристичної інфраструктури. 1.7.2. Підтримка розвитку туристичних дестинацій. 1.7.3. Формування туристичного іміджу Харківщини.
Стратегічна ціль 2. Забезпечення чистого оточуючого середовища на всьому просторі регіону.	
Оперативна ціль 2.1. Поліпшення стану атмосферного повітря та запобігання змінам клімату.	2.1.1. Зниження питомих викидів діоксину вуглецю при генерації енергії шляхом упровадження новітніх технологій її комбінованого виробництва. 2.1.2. Впровадження «зелених технологій» при виробництві енергії. 2.1.3. Ліквідація джерел забруднення атмосферного повітря. 2.1.4. Формування екологічної культури населення. 2.1.5. Створення ефективної системи моніторингу довкілля та управління екологічними ризиками. 2.1.6. Розвиток автоматизованої системи контролю та обліку викидів на джерелах забруднення.
Оперативна ціль 2.2. Охорона та раціональне використання водних ресурсів.	2.2.1. Проведення робіт із реконструкції і модернізації систем централізованого водопостачання та водовідведення. 2.2.2. Зменшення викиду в природні водні об'єкти неочищених і недостатньо очищених стічних вод. 2.2.3. Розчищення русел малих річок і водойм. 2.2.4. Ліквідація джерел забруднення підземних і поверхневих вод. 2.2.5. Проведення паспортизації водних об'єктів. 2.2.6. Запровадження ефективної системи моніторингу якості води.

Оперативна ціль	Завдання
Оперативна ціль 2.3. Забезпечення якісного стану та відновлення деградованих й еродованих земель і ґрунтів.	2.3.1. Збереження якісного стану земель. 2.3.2. Відновлення деградованих й еродованих земель і ґрунтів. 2.3.3. Підвищення родючості ґрунтів (внесення добрив, регулювання водного режиму, запровадження екологозберігаючих систем землеробства).
Оперативна ціль 2.4. Збільшення лісистості області і збереження біорізноманіття.	2.4.1. Збільшення площі лісів, парків, скверів і зелених насаджень. 2.4.2. Охорона та розширення мережі й об'єктів природнозаповідного фонду місцевого значення. 2.4.3. Збереження тваринного світу. 2.4.4. Очищення лісових масивів та лісосмуг від несанкціонованих сміттєзвалищ. 2.4.5. Проведення рубок з формування і оздоровлення лісів. 2.4.6. Введення кадастрів рослинного і тваринного світу. 2.4.7. Підвищення багатофункціональної ролі лісів. 2.4.8. Розроблення еколого-туристичної карти території області (з нанесенням чітко визначених екологічних маршрутів, відомостями про основні об'єкти, різноманіття флори та фауни). 2.4.9. Формування системи інформування населення щодо питань біорізноманіття, зміни клімату та збереження довкілля.
Оперативна ціль 2.5. Створення ефективної системи поводження з промисловими і твердими побутовими відходами.	2.5.1. Упровадження в населених пунктах роздільного збору відходів. 2.5.2. Забезпечення населених пунктів технікою та обладнанням для збору побутових відходів. 2.5.3. Упровадження нових технологій з переробки й утилізації відходів. 2.5.4. Будівництво нових полігонів, які відповідають установленим стандартам. 2.5.5. Удосконалення системи управління промисловими відходами шляхом запровадження інноваційних технологій їх утилізації та видалення.

Оперативна ціль	Завдання
	2.5.6. Підтримка громадських екологічних ініціатив.
Ціль 3. Побудова конкурентоспроможної та смарт-спеціалізованої просторової економіки з високою доданою вартістю.	
Оперативна ціль 3.1. Упровадження кластерного підходу до побудови смарт-спеціалізованої структури економіки, інтегрованої в глобальні ланцюги створення доданої вартості.	3.1.1. Спільно з центральними органами виконавчої влади сприяти розвитку смарт-спеціалізованих кластерних структур з високотехнологічним виробництвом у галузі: • енергомашинобудування; • виробництва бронетанкової техніки; • авіаційної промисловості; • створення та виробництва нових матеріалів. 3.1.2. На регіональному рівні стимулювати подальший розвиток смарт-спеціалізованих кластерних структур, які інтегровані в глобальні ланцюги створення доданої вартості у галузях: • агропереробній; • біофармацевтичній; • інформаційно-технологічній; • креативної індустрії (окрім інноваційно-технологічної).
Оперативна ціль 3.2. Розвиток сільських територій і територіальних громад шляхом створення робочих місць з високою доданою вартістю на базі фермерських і селянських господарств і їх кооперації.	3.2.1. Підтримка фермерських і селянських господарств зі створення виробничих і обслуговуючих кооперативів. 3.2.2. Створення фермерських і селянських господарств із виробництва тваринницької і овочево-ягідної продукції з їх переробкою на місці. 3.2.3. Забезпечення збільшення обсягів виробництва тваринної і овочево-ягідної продукції. 3.2.4. Стимулювання виробництва органічної продукції. 3.2.5. Підтримка збільшення експорту сільськогосподарської продукції з високою доданою вартістю. 3.2.6. Розвиток виробництва енергетичних культур.

Оперативна ціль	Завдання
	3.2.7. Створення збалансованої кормової бази для тваринництва. 3.2.8. Створення еколого-просвітницьких центрів з впровадження органічного землеробства на базі закладів освіти.
Оперативна ціль 3.3. Підтримка розвитку малого та середнього бізнесу.	3.3.1. Сприяння інтернаціоналізації діяльності малих і середніх підприємств у напрямках смарт-спеціалізації економіки. 3.3.2. Розширення інфраструктури підтримки малого та середнього бізнесу. 3.3.3. Забезпечення доступу суб'єктів малого та середнього підприємства до фінансових, трудових і земельних ресурсів. 3.3.4. Удосконалення системи підготовки фахівців малого та середнього бізнесу. 3.3.5. Ресурсно-інформаційна підтримка розвитку малого та середнього підприємництва. 3.3.6. Поліпшення бізнес-клімату та спрощення дозвільних процедур. 3.3.7. Залучення малого та середнього бізнесу в регіональні смарт-спеціалізовані кластерні структури.
Оперативна ціль 3.4. Створення інноваційної та креативної економіки середніх і малих міст регіону.	3.4.1. Розвиток креативних індустрій (ІТ-технологій, сучасного мистецтва та ін.). 3.4.2. Підвищення інвестиційної привабливості. 3.4.3. Розвиток виробничої та соціальної інфраструктури. 3.4.4. Сприяння створенню підприємств малого та середнього бізнесу з використанням інноваційних технологій у ВЕД: переробка сільгосппродукції та виробництво продуктів харчування; переробка деревини; розвиток рекреаційної та туристичної діяльності; формування системи логістики і різних форм торгівлі. 3.4.5. Модернізація централізованої системи теплопостачання і виробництва електроенергії шляхом упровадження когенераційних технологій, у тому числі на біомасі.

Оперативна ціль	Завдання
	3.4.6. Розвиток екологічно безпечних видів транспорту, у тому числі велосипедної інфраструктури та мережі заправок для електротранспорту.
Оперативна ціль 3.5. Енергозабезпечення і створення ефективної системи енергозбереження в регіоні на інноваційній основі.	3.5.1. Упровадження енергозберігаючих інноваційних технологій в економіці. 3.5.2. Енергомодернізація житлового фонду. 3.5.3. Упровадження розподіленої енергетики. 3.5.4. Формування енергоефективної свідомості у громадян. 3.5.5. Проведення енергетичного обстеження і розробка енергетичних паспортів будівель регіональних бюджетних установ. 3.5.6. Упровадження регіональної системи моніторингу споживання енергетичних ресурсів. 3.5.7. Розширення співпраці з міжнародними організаціями в сфері енергозбереження та енергоефективності. 3.5.8. Сприяння підготовці/перепідготовці/підвищенню кваліфікації фахівців з енергетичного менеджменту для промислових підприємств і муніципалітетів. 3.5.9. Створення банку даних земель, у тому числі порушених, придатних для розміщення об'єктів альтернативної енергетики.
Стратегічна ціль 4. Забезпечення інвестиційно привабливого клімату в регіоні і створення інноваційної та інвестиційної інфраструктури.	
Оперативна ціль 4.1. Організація системи залучення та супроводження міжнародних і вітчизняних інвестицій.	4.1.1. Створення інституцій залучення та супроводу закордонних і вітчизняних інвесторів. 4.1.2. Міжнародна промоція інвестиційної привабливості регіону. 4.1.3. Налагодження тісної співпраці з вітчизняними й іноземними інвесторами та інституціями по залученню інвестицій. 4.1.4. Розробка альбому регіональних інвестиційних проектів. 4.1.5. Створення інвестиційного паспорту регіону.

Оперативна ціль	Завдання
	4.1.6. Впровадження фінансування інвестиційних проєктів на засадах державно-приватного партнерства. 4.1.7. Проведення міжнародних інвестиційних форумів.
Оперативна ціль 4.2. Інституційне й інфраструктурне забезпечення інноваційної та інвестиційної діяльності, формування регіональної інноваційної системи.	4.2.1. Створення високоякісної інноваційної інфраструктури, мереж трансферу знань і технологій, які сфокусовані на смарт-спеціалізованих напрямках економіки. 4.2.2. Розвиток мережі індустріальних і технологічних парків та кластерів. 4.2.3. Підтримка інноваційних стартапів та обдарованої молоді. 4.2.4. Сприяння впровадженню інноваційних вітчизняних і закордонних технологій у виробництво.
Оперативна ціль 4.3. Розвиток транспортної інфраструктури та сполучення.	4.3.1. Подальша розбудова міжнародного аеропорту. 4.3.2. Реконструкція регіональної системи автодоріг. 4.3.3. Продовження будівництва нових станцій метрополітену в місті Харкові. 4.3.4. Розвиток мережі транспортного регіонального сполучення.
Стратегічна ціль 5. Забезпечення європейського рівня управління та самоврядування в регіоні.	
Оперативна ціль 5.1. Проведення ефективної адміністративно-територіальної реформи зі створенням фінансово самодостатніх територіальних громад.	5.1.1. Розроблення та оновлення містобудівної документації регіонального та місцевого рівнів. 5.1.2. Упровадження автоматизованої системи баз даних містобудівного кадастру. 5.1.3. Формування ефективної системи органів управління на місцевому рівні з урахуванням реформи адміністративно-територіального устрою. 5.1.4. Розвиток співробітництва громад. 5.1.5. Надання допомоги територіальним громадам із розробки бізнес-планів і проектно-кошторисної документації зі створення спільних виробництв із переробки сільськогосподарської продукції та отримання екологічно чистої енергії.

Оперативна ціль	Завдання
	5.1.6. Поліпшення доступності якісного побутового обслуговування населення у сільській місцевості. 5.1.7. Підтримка депресивних сільських територій та територій з низькою щільністю населення. 5.1.8. Прискорення інтеграції внутрішньо переміщених осіб до життя в територіальних громадах їх перебування.
Оперативна ціль 5.2. Упровадження системи електронного врядування в роботу регіональних і місцевих органів влади.	5.2.1. Удосконалення системи надання публічних послуг за рахунок їх переведення в електронний вигляд. 5.2.2. Забезпечення взаємодії між центрами надання адміністративних послуг. 5.2.3. Розробка та впровадження геоінформаційних систем. 5.2.4. Упровадження серверів електронного врядування е-демократії. 5.2.5. Інтегрування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій в територіальних громадах.
Оперативна ціль 5.3. Підтримка розвитку інституцій громадянського суспільства.	5.3.1. Посилення інституційної спроможності організації громадського суспільства. 5.3.2. Розвиток демократичних інструментів у системі державного управління. 5.3.3. Підтримка місцевих громадських ініціатив. 5.3.4. Забезпечення міжнародного співробітництва у сфері розвитку громадського суспільства.
Оперативна ціль 5.4. Організація системи підготовки та перепідготовки держслужбовців і місцевого самоврядування.	5.4.1. Підвищення кваліфікації працівників органів місцевого самоврядування та виконавчої влади. 5.4.2. Підвищення ефективності системи підготовки та підвищення кваліфікації фахівців регіональних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування.
Оперативна ціль 5.5. Модернізація інформаційно-комунікативного регіонального простору	5.5.1. Інформаційно-соціологічне забезпечення управлінських регіональних рішень. 5.5.2. Розвиток інформаційної системи комунікації між ключовими стейкхолдерами регіонального розвитку. 5.5.3. Формування позитивного іміджу регіону та брендів територій.

Упровадження Стратегії розвитку Харківської області на 2021–2027 роки здійснюється через План заходів з реалізації, який включає в себе низку взаємопов'язаних проектів.

План реалізації Стратегії розвитку Харківської області на 2021–2027 роки розроблявся відповідно до Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів (постанова КМУ від 11.11.2015 р. № 932) і Методикою розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації (наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 31.03.2016 р. № 79).

План реалізації Стратегії сформований за участі представників регіональних та місцевих органів державної влади, органів місцевого самоврядування, представників бізнесу, науки та громадських організацій.

Реалізація Стратегії здійснюватиметься у два етапи:

1. Перший – 2021–2023 роки;
2. Другий – 2024–2027 роки.

План заходів з реалізації Стратегії передбачає заходи, обсяги і джерела фінансування з визначенням індикаторів результативності їх виконання і є основою для розроблення інвестиційних програм та проектів, спрямованих на соціально-економічний розвиток Харківської області.

Черговість реалізації проектів за планом реалізації Стратегії встановлюється у логічній послідовності із дотриманням умов уникнення розривів та вузьких місць під час виконання пов'язаних між собою заходів щодо реалізації проектів.

Джерела фінансування Плану реалізації Стратегії включають:

– кошти Державного бюджету України, зокрема, Державного фонду регіонального розвитку, галузових (міжгалузових) державних цільових програм та бюджетних програм центральних органів виконавчої влади, що спрямовуються на розвиток відповідної сфери у

регіонах, субвенцій, інших трансфертів з державного бюджету місцевим бюджетам;

- кошти місцевих бюджетів;
- кошти міжнародних організацій, зокрема, кошти технічної допомоги Європейського Союзу;
- коштів інвесторів, власні кошти підприємств, організацій та установ, а також кошти суб'єктів господарювання поза залежністю від їх організаційної побудови;
- благодійні внески;
- кошти з інших джерел, не заборонених законодавством.

Програма підтримки розвитку підприємництва у місті Харкові на 2018–2022 роки.

Програма визначає основні шляхи реалізації на міському рівні державної політики розвитку підприємництва, у тісному зв'язку з активною регіональною політикою, політикою зайнятості населення та інвестиційно-інноваційними напрямками розвитку міста, вона також спрямована на посилення ролі органів місцевого самоврядування в процесі підтримки підприємництва, підвищення його значущості у соціально-економічному розвитку міста і є дієвим інструментом вирішення актуальних питань підприємництва.

Програма сприятиме формуванню позитивного бізнес-середовища міста, одним із шляхів якої планується оновлення та удосконалення електронного сервісу «Допомога підприємцю».

Заходи, передбачені Програмою:

Забезпечення інформаційної й організаційної підтримки бізнес-структур міста:

- Створення бази даних фінансово-кредитних установ, грантових організацій, інвестиційних центрів, фондів підтримки підприємництва, краудфандингових платформ, стартап-центрів та переліку їх послуг для малого та середнього бізнесу.
- Проведення круглих столів за участю представників органів влади, фінансово-кредитних установ, страхових та консалтингових структур, громадських організацій підприємців та роботодавців.

- Сприяння експортно-орієнтованим суб'єктам МСП в їх адаптації до міжнародних ринків.

Удосконалення системи консультативних послуг для підприємців:

- Надання в онлайн-режимі дистанційних консультацій суб'єктам господарської діяльності на електронному сервісі «Допомога підприємцю».

- Проведення вебінарів із проблемних питань підприємницької діяльності.

Сприяння формуванню та розвитку кластерів, налагоджуванню виробничих та коопераційних зв'язків між підприємствами міста:

- Створення та оновлення інформаційної бази даних діючих промислових підприємств у місті Харкові, продукції, яка випускається, та пропозицій щодо співпраці.

- Поширення інформації серед промислових підприємств про можливі форми співпраці з комунальними підприємствами.

Формування інфраструктури підтримки підприємництва:

- Підвищення ефективності діяльності Центру надання адміністративних послуг міста Харкова та його територіальних підрозділів в частині удосконалення процедури видачі документів дозвільного характеру суб'єктам підприємницької діяльності.

- Здійснення моніторингу роботи Центру надання адміністративних послуг міста Харкова та його територіальних підрозділів.

Основними заходами реалізації Програми підтримки розвитку підприємництва у місті Харкові на 2018–2022 роки є:

- 1) удосконалення нормативно-правової бази у сфері підприємницької діяльності;
- 2) фінансово-кредитна та інвестиційна підтримка;
- 3) ресурсне та інформаційне забезпечення підприємництва;
- 4) розвиток інфраструктури підтримки підприємництва.

Виконання запланованих заходів реалізації Програми доручено лише двом рівням організації, а саме Департаменту адміністративних послуг та споживчого ринку Харківської міської ради, який є юридичною особою і самостійним виконавчим органом Харківської міської ради та Науково-дослідному центру «Економічні проблеми розвитку підприємництва в Україні», який є науковим підрозділом

Харківського державного університету харчування та торгівлі і не має статусу юридичної особи.

На підставі вищевикладеного можемо зробити такі висновки:

(а) щодо стану регулювання в програмних документах:

Відповідальним органом за реалізацію програм та формування інфраструктури розвитку підприємництва на загальнодержавному та обласному рівні є: Міністерство економіки, торгівлі та сільського господарства України, Міністерство освіти і науки України, обласні державні адміністрації, їх департаменти; на міському рівні: департаменти, управління і комісії міських рад та їх виконавчих органів. На рівні міст України відповідно до перелічених програм планується створення технопарків, лізингових центрів, фінансово-кредитних установ, інших суб'єктів інфраструктури інноваційного підприємництва та підтримки МСП.

Для подальшої реалізації проектів в Харківському регіоні для забезпечення фінансово-кредитної підтримки створений регіональний Фонд підтримки підприємництва.

(б) щодо завдань при формуванні програмних документів:

1. Для запровадження більш удосконаленої моделі та подальшого розвитку підприємництва в місті Харкові необхідно долучити міську раду, яка відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» (гл. 2, ст. 27), має суттєві повноваження у сфері соціально-економічного розвитку держави, а саме:

1) підготовка програм соціально-економічного та культурного розвитку сіл, селищ, міст, цільових програм з інших питань самоврядування, подання їх на затвердження ради, організація їх виконання; подання раді звітів про хід і результати виконання цих програм;

2) забезпечення збалансованого економічного та соціального розвитку відповідної території, ефективного використання природних, трудових і фінансових ресурсів;

3) забезпечення складання балансів фінансових, трудових ресурсів, грошових доходів і видатків, необхідних для управління соціально-економічним та культурним розвитком відповідної те-

риторії, а також визначення потреби у місцевих будівельних матеріалах, паливі;

4) розгляд проектів планів підприємств і організацій, які належать до комунальної власності відповідних територіальних громад, внесення до них зауважень і пропозицій, здійснення контролю за їх виконанням тощо.

2. Відповідно до п. 25 ч. 1 ст. 26 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» однією із виключних компетенцій сільських, селищних, міських рад є утворення цільових фондів та затвердження положень про ці фонди. Необхідно створити Харківський міський Фонд підтримки підприємництва.

3. Заохочення створення саморегулювних організацій інфраструктури підтримки МСП, а саме асоціацій, фондаций та інших громадських організацій, шляхом впровадження механізму державно-приватного партнерства.

4. Необхідно виступити з ініціативами про те, що в законах, які регулюють господарську діяльність, наукову, науково-технічну діяльність, діяльність окремих суб'єктів інноваційних відносин доцільно передбачити заохочення та зобов'язання створення регіональних організацій інфраструктури підтримки МСП, а саме мереж організацій, асоціацій, фондаций та інших громадських організацій, а також шляхом впровадження механізму державно-приватного партнерства.

5. Для більш ефективного стимулювання розвитку МСП необхідно передбачити залучення науково-дослідних установ як галузевих, так і спеціалізованих (наприклад, для створення кластерів) до процесу планування, формування та розвитку зазначеної інфраструктури та їх входження до регіональних інфраструктурних організацій.

6. Департаменту адміністративних послуг та споживчого ринку Харківської міської ради створити сприятливі економічні, правові, організаційні та інші умови для стабільної і ефективної роботи суб'єктів господарювання; сприяти розвитку та підтримці підприємницької діяльності, конкуренції, створенню умов для залучення інвестицій у розвиток міста з метою реалізації заходів Програми

підтримки розвитку підприємництва у місті Харкові на 2018–2022 роки.

Недоліки:

- розробка та прийняття локальних нормативно-правових актів не завжди відбувається вчасно, при цьому їм бракує послідовності та системності;

- не достатній рівень організаційної, інформаційно-консульта- тивної та фінансової підтримки для подальшого стимулювання роз- витку МСП;

- відсутність профільних організацій та недостатнє фінансування, яке призводить до гальмування або невиконання відповідних програм розвитку МСП;

- відсутність зв'язків та координації діяльності суб'єктів інфра- структури підтримки та розвитку МСП, інноваційної інфраструкту- ри, що повинно бути вирішеним в програмних документах.

(в) щодо програмного регулювання сфери підтримки і розвитку МСП та стартапів в місті Харкові:

- оновлення регіональної політики стосовно підприємництва, в тому числі МСП, з урахуванням політики ЄС;

- обов'язковість реалізації політики щодо розвитку МСП та стар- тапів;

- удосконалення системи ресурсної, інформаційно-консульта- тивної та аналітичної підтримки суб'єктів МСП та стартапів;

- удосконалення нормативно-правової бази щодо підтримки роз- витку МСП та стартапів;

- формування регіональної інфраструктури підтримки підпри- ємства, в т.ч. інноваційної, в межах міста Харкова, враховуючи досвід міст країн ЄС;

- створення Харківського міського Фонду підтримки підприєм- ництва.

1.2. Окремі засоби підтримки МСП та стартапів на місцевому рівні

Малий та середній бізнес являє собою значну і потенційну частину економічного розвитку країни на сучасному ринку. Важливим поштовхом розвитку економіки може стати реалізація на основі МСП стартапів.

Подальше формування сприятливого середовища в цій галузі на міському рівні потребує системної підтримки, зокрема, системи сприяння доступності до ринків ресурсів, у першу чергу, фінансових, покращення інфраструктурного забезпечення, організаційно-методичної підтримки, в тому числі при започаткуванні, підготовки підприємницьких кадрів тощо для формування та розвитку підприємництва, в тому числі інноваційного.

Для визначення найбільш актуальних засобів підтримки МСП є важливим визначення сучасного економічного розуміння стартап підприємств, етапів їх функціонування та їх правового регулювання.

1.2.1. Стан законодавчого регулювання функціонування стартапів

Слід зазначити, що в сучасному законодавстві відсутні не лише інструменти державної підтримки стартапів, а й визначення правового статусу поняття «стартап». Перші згадки про таку форму інноваційної діяльності з'явилися в проекті Закону України «Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності». Зокрема законопроект розглядає даний інноваційний суб'єкт як «стартап компанія», а саме – суб'єкт інноваційної діяльності, що провадить інноваційну діяльність протягом двох календарних років з моменту його державної реєстрації як суб'єкта господарювання у порядку, встановленому законодавством. Відповідно до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підтримки стартапів», стартап визначається як проект, що виконується суб'єктом МСП впродовж двох років з моменту державної реєстрації суб'єкта, або фізичною особою (групою фізичних осіб), та передбачає розроб-

ку, виробництво і реалізацію інноваційної продукції (послуг). Вважаємо, що другий варіант більш доцільний для наукоємних підприємств.

Окремі підзаконні акти містять визначення терміну «стартап» або ж дане поняття згадується у тексті нормативно-правового акту. Зокрема, у Порядку оцінки проектів регіонального розвитку, які можуть реалізовуватися за рахунок коштів державного бюджету, отриманих від Європейського Союзу, затвердженому наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 18 травня 2017 року № 121 згадується, що одним з очікуваних результатів реалізації даної Програми стане створення стартап-центрів¹. Разом із тим, у даному Порядку не міститься визначення самого «стартап-центру» або напрямів його діяльності.

Окрім того, у Положенні щодо конкурсного відбору проектів для державного стимулювання створення і використання винаходів (корисних моделей) та промислових зразків, затвердженому Наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 12 грудня 2018 року № 1879 визначено, що стартап – це проект, пов’язаний зі створенням та/або використанням винаходів, корисних моделей, промислових зразків, ноу-хау та інших результатів інтелектуальної, творчої діяльності². Нажаль, з таким визначенням неможливо погодитися, оскільки у ньому не міститься ключова ознака стартапу – інноваційна складова.

Певні законопроекти містять визначення поняття «стартапу» або згадки про «стартап-проекти». Наприклад, проект Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо встанов-

¹ Про затвердження Порядку оцінки проектів регіонального розвитку, які можуть реалізовуватися за рахунок коштів державного бюджету, отриманих від Європейського Союзу : наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 18 травня 2017 року № 121. *Офіційний вісник України*. 2017. № 55. Ст. 1640.

² Положення щодо конкурсного відбору проектів для державного стимулювання створення і використання винаходів (корисних моделей) та промислових зразків : наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 12 грудня 2018 року № 1879. *Офіційний вісник України*. 2018. № 97. Ст. 3213.

лення спеціального податкового режиму» № 2615 від 18 грудня 2019 року містить таке визначення стартапу: «стартап – новостворений суб'єкт господарювання (юридична особа або фізична особа - підприємець), який ще не визначився з формою оподаткування». Дане визначення стартапу можна застосувати у податковому праві з метою визначення режиму оподаткування фізичних осіб-підприємців¹. Водночас, воно не містить вказівки на інноваційну діяльність такого підприємця.

Поняття «стартап-проект» використовується у ч. 3 і ч. 4 ст. 6 Законопроекту «Про стимулювання розвитку цифрової економіки України» № 4303, внесеним народними депутатами Гетманцевим Д. В. та Чернєвим Є. В. 02 листопада 2020 року². Водночас, законопроект не містить визначення самого «стартап-проекту» та вимог до його складення.

Виходячи зі змісту ч. 2 ст. 7 Законопроекту «Про особливості регулювання господарської діяльності у сфері інформаційних технологій» № 4303-1, внесеним народним депутатом Борт В. П. 18 листопада 2020 року, стартапом визнається новостворена юридична особа, яка в порядку, передбаченому цим Законом, отримали статус суб'єктів спеціального правового режиму в сфері ІТ, за умови її відповідності таким критеріям. По-перше, державна реєстрація юридичної особи була проведена не більше ніж протягом двадцяти чотирьох календарних місяців. По-друге, розмір доходу юридичної особи за один календарний рік не перевищує 7 000 000 (сім мільйонів) гривень. Видами діяльності юридичної особи відповідно до відомостей про юридичну особу, що містяться у ЄДР, є комп'ютерне програмування, консультування з питань інформатизації, діяльність із керування комп'ютерним устаткуванням. Питома вага витрат юридичної особи на оплату праці та (або) оплату послуг фізичних осіб-підприємців,

¹ Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо встановлення спеціального податкового режиму : Законопроект від 18 грудня 2019 року № 2615. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67671.

² Про стимулювання розвитку цифрової економіки України : Законопроект від 02 листопада 2020 року № 4303. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1pf3511=70298.

які надаються в межах здійснення даних видів діяльності, становить не менш ніж 70 відсотків від всіх витрат юридичної особи¹. Отже, даний законопроект пропонує докладне визначення поняття стартапу. Водночас, відповідно до запропонованого визначення, інноваційна діяльність стартапу обмежується лише сферою комп'ютерних технологій.

У абз. 8 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про стимулювання розвитку сфери інформаційних технологій в Україні» № 4303-2, внесеному групою народних депутатів 18 листопада 2020 року, закріплено визначення стартапу – це юридична особа, з дня реєстрації якої пройшло не більше ніж двадцять чотири місяці, яка, у звітному періоді, визначеному цим Законом, відповідає не всім вимогам, визначеним у частині першій статті 9 цього Закону для цілей застосування правового режиму Дія Сіті. Також у ч. 2 ст. 9 Законопроекту № 4303-2 перераховані умови, за наявності яких стартап може набути статусу резидента Дія Сіті². Отже, виходячи зі змісту даного законопроекту стартапом пропонується вважати інноваційний проект, який розвивається. В майбутньому стартап може набути статусу резидента програми Дія Сіті.

Уряд ставив завдання щодо розробки законодавства для правового регулювання стртапів ще у 2017 році. Зокрема, у Плані дій уряду на 2017 рік, затвердженому розпорядженням Кабінету Міністрів України від 03 квітня 2017 року № 275-р передбачено, що цілями 2017 року є: вдосконалення законодавства для стартапів (корпоративного, податкового, у сфері інтелектуальної власності, валютного регулювання тощо), розроблення та запровадження законодавчих змін, спрямованих на формування умов для розвитку стартапів³. Але жод-

¹ Про особливості регулювання господарської діяльності у сфері інформаційних технологій : Законопроект від 18 листопада 2020 року № 4303-1. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1pf3511=70463.

² Про стимулювання розвитку сфери інформаційних технологій в Україні : Законопроект від 18 листопада 2020 року № 4303-2. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1pf3511=70474.

³ Про затвердження середньострокового плану пріоритетних дій Уряду до 2020 року та плану пріоритетних дій Уряду на 2017 рік : розпорядження Кабінету Міністрів України від 03 квітня 2017 р. № 275-р. *Урядовий кур'єр*. 2017. № 85.

них законодавчих ініціатив Кабінету Міністрів України щодо визначення правового статусу стартапів у Верховній Раді України не зареєстровано.

О. Ф. Паладченко наголошував на необхідності розробки та прийняття Закону України «Про стартами у реальному секторі економіки» та Закону України «Про правові засади підтримки стартапів вищих навчальних закладів та наукових установ»¹ Водночас, дослідник не запропонував авторського визначення стартапу.

Таким чином, термін «стартап» при розгляді процесу започаткування, розвитку підприємництва та підтримки інноваційного підприємництва необхідно застосовувати для законодавчого регулювання таких двох процесів:

- започаткування, розвиток та підтримка будь яких-видів діяльності, які, як правило, здійснюються у формі МСП;
- започаткування, розвиток та підтримка проєктів, щодо розробки, виробництва і реалізації інноваційної продукції (послуг), які, як правило, здійснюються у формі МСП («інноваційне підприємництво») обмежений період часу.

У зв'язку з цим, в дослідженні ми застосовуємо загальне поняття «стартап підприємства», в формі якого може здійснюватися як будь-яке підприємництво, так й інноваційна господарська діяльність.

Перевагами стартап компаній є їх динамічна складова, що забезпечує оперативну трансформацію наукових результатів в інноваційну продукцію.

Проблемою правової класифікації стартапів є необхідність використання несформованих економічних критеріїв, які відповідають певним етапам інноваційного процесу та функціонуванню підприємств.

Основними правовими ознаками стартап підприємств є:

1. При створенні стартап підприємства та у його подальшій діяльності, у більшості випадків беруть участь молоді люди, зокрема студенти/аспіранти (генератори стартапів).

¹ Паладченко О. Ф. Подолання основних проблем у діяльності стартапів: досвід ЄС для України. *Наука. Технології. Інновації*. 2017. № 3. С. 51–60.

2. Стартап підприємство засновує свою діяльність на інноваціях та інноваційних технологіях. В умовах економіки України стартап підприємства найчастіше працюють в ІТ-сфері та сфері послуг. Разом із тим, такий інноваційний суб'єкт може здійснювати свою діяльність у всіх сферах економіки.

3. Засновники стартап підприємств в Україні, як правило, не мають власного початкового капіталу. Він формується, як правило, інвесторами у вигляді вкладів в даний проект (інвестицій).

4. Стартап підприємство постійно змінюється в процесі створення, причому зміни можуть зачіпати і саму суть проекту. Це неминуче призводить до певних проблем та суперечок, особливо якщо автор і розробники проекту різні люди.

5. Оскільки стартап розуміє під собою інновацію або не перевірену на практиці технологію або сервіс, то такі проекти більше, ніж традиційний бізнес, ризикують бути збитковими. Отже, інвестування в стартап підприємництво є ризиковим.

Ці показники необхідні для підтримки стартап підприємств як інноваційних, так і ні, та стартап проектів, для визначення бенефіціарів, а також для визначення форм і обсягів підтримки підприємств в залежності від етапів функціонування стартап підприємств.

Етапи започаткування та функціонування стартапів визначають суб'єктів інфраструктури та засоби підтримки на кожній стадії:

1. Ідея стартапу – перший етап, який включає в себе обговорення концепції проекту та перспективи подальшого розвитку.

2. Етапи реалізації проекту – в даній частині роботи формуються окремі та послідовні етапи проекту із зазначенням для кожного з них технічного завдання.

3. Підготовка технічного завдання на першому етапі – розроблення технічного завдання, попередньо узгодженого з автором проекту, який в подальшій роботі зможе вносити певні корективи.

4. Реалізація першого етапу проекту, який необхідно запустити швидко та у спрощеному вигляді, для подальшої оптимізації його споживачами.

5. Реалізація послідовних етапів створення стартапу – етап послідовного розвитку, який включає в себе обговорення усіх елементів та подальших побажань користувачів з автором проекту.

6. Подальша модернізація проекту – після повної реалізації основної ідеї стартап може одразу або через деякий час продовжити свою діяльність.

Кожен етап має недоліки правового регулювання щодо порядку його здійснення, крім випадків отримання коштів при державній підтримці інноваційних підприємств відповідно до Закону України «Про інноваційну діяльність». В той же час залишається не врегульованим в законодавстві порядок підтримки стартап підприємств за рахунок недержавних коштів та інвестицій.

Необхідно розглянути реалізацію існуючих проектів підтримки заснування стартап підприємств в Україні та регіонах в залежності від етапів створення стартап проектів в рамках середньострокових та короткострокових програм розвитку міст. Опираючись на чинне законодавство (Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», Закон України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки») відзначимо, що на органи місцевого самоврядування покладаються обов'язки з прогнозування та розробки місцевих програм розвитку міста. Зокрема, в ч. 7 ст. 5 Закону України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» середньострокові пріоритетні напрями регіонального рівня затверджуються Верховною Радою Автономної Республіки Крим, місцевими радами за поданням Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій на основі стратегічних пріоритетних напрямів, середньострокових пріоритетних напрямів загальнодержавного рівня з урахуванням прогнозу економічного і соціального розвитку відповідного регіону.

Приклади функціонуючих соціально-економічних форм та заходів для побудови законодавчого регулювання підтримки стартап підприємств та МСП в територіально-адміністративних одиницях України

1. Приклад регулювання і створення стартап проектів в межах комплексного проекту підтримки інновацій.

Одним із відомих заходів розвитку інноваційної інфраструктури України є створення на базі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» інноваційної екосистеми Sicorsky Challenge, яка підтримується Національним технічним університетом України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» і Науковим парком «Київська політехніка. Метою є розвиток інноваційної діяльності в Україні, залучення вітчизняної молоді, студентів, аспірантів, наукової та бізнес-спільноти до участі у технологічному трансфері, стимулювання співпраці науковців, бізнесу і влади задля інноваційного розвитку економіки і суспільства України, її інтеграції до європейського і світового високотехнологічного простору. Структурно вона складається з наступних проектів:

- Стартап Школа Sikorsky Challenge. Є першим кроком набуття теоретичних знань та практичних навичок у сфері створення інноваційних технологічних стартапів.

- Фестиваль інноваційних проектів «Sikorsky Challenge». Це другий крок – успішна презентація інвесторам. На Фестивалі Пітчери представляють свої інноваційні проекти перед венчурними та інвестиційними фондами. Випускники Стартап школи мають більше шансів на залучення в свої проекти інвестицій, так як вони вже були «заточені» під інвесторів на останніх стадіях навчання в Стартап школі «Sikorsky Challenge».

- Бізнес-інкубатор «Sikorsky Challenge». Є третім кроком – створення компанії. Бізнес-інкубатор створений з метою заохочення і впливу на розвиток інноваційної діяльності та підприємницької активності в Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», а також для залучення інвестицій для реалізації стартап-проектів і запуску успішних стартап-компаній. Після даного етапу виходять вже самодостатні стартап-компанії, які отримують другий раунд інвестицій за підтримки таких структур:

- Інноваційна технологічне середовище «Sikorsky Lab»;
- Центр інтелектуальної власності;

– Венчурний фонд Sikorsky Challenge і інші фонди.

2. Приклад розповсюдження школи навчання малому підприємництву та започаткування підприємств та бізнес-проектів у містах України.

В листопаді 2017 року в м. Харкові як проект K. Fund (засновник – Хмельницький В. І., голова Наглядової Ради НТУ «ХПІ») стартувала Школа МСП (продовження проекту Школи МСП в м. Біла Церква). Школа малого і середнього підприємництва – проект фонду Василя Хмельницького K. Fund, націлений на сприяння розвитку підприємництва в містах України через надання якісних своєчасних знань та ефективних практичних навичок підприємцям із різним рівнем досвіду.

Програма навчання в Школі МСП передбачає інтенсивний курс із основних аспектів організації бізнесу та підприємницької діяльності. Після цього впродовж трьох тижнів слухачі працюють над бізнес-планами, отримуючи консультативну підтримку викладачів Школи.

3. Приклад співпраці приватної ініціативи та органів місцевого самоврядування для комплексного стимулювання розвитку підприємництва та території міста.

«Біла Церква–2025» – спільний проект Українського союзу промисловців і підприємців та мерії міста Біла Церква, що реалізується за підтримки K. Fund і спрямований на розвиток соціально-економічного потенціалу міста. Для реалізації стратегії заснована у 2016 році Агенція стратегічного розвитку Білої Церкви. Головне завдання: реалізація Стратегії розвитку «Біла Церква 2025». Реалізує декілька проектів: Проект «Бізнес» передбачає в собі створення ефективної та функціональної екосистеми підтримки бізнесу, яка допоможе існуючому бізнесу, а також новим стартапам зростати швидше та принесе соціально-економічну цінність місцевій економіці. Надання розумної підтримки тим, хто бажає, готовий і здатний зростати швидше (з погляду доходів і зайнятості), має вирішальне значення для розвитку міста та добробуту його громадян. Основними заходами буде створення, підтримка розвитку бізнес- інкубатора(-ів), індустріального

парку та ряду менторських і консультативних програм для генеральних директорів і керівників місцевих компаній.

Школа МСП – це навчальний проект, який спільно реалізують Агенція стратегічного розвитку Білої Церкви та фонд Василя Хмельницького “K.Fund”.

Також реалізуються проекти: **Муніципальний університет, Центр кластерних ініціатив, МАГІС – міський портал відкритих даних, Туризм 2025, Розвиток громадянського суспільства.**

4. Приклади підтримки стартап-проектів органами місцевого самоврядування Харківського регіону.

Прикладом підтримки розвитку МСП та стартапів в м. Харкові є Платформа дистанційного підвищення кваліфікації в області інноваційної діяльності. Система дистанційного навчання розроблена як частина проекту «Харківська Інноваційна Платформа» Центром «Харківські технології» при партнерстві Представництва в Україні CRDF Global і активному сприянні директора Державного фонду фундаментальних досліджень України, академіка Б. В. Гриньова. Слід зазначити, що станом на 2017 рік, інформація про діяльність платформи відсутня.

Рішенням 35 сесії Харківської міської ради 7 скликання від 22 квітня 2020 року № 2117/20 з метою забезпечення інноваційної діяльності та розвитку стартап-руху в місті Харкові вирішено створити Комунальну установу «Муніципальний стартап-центр м. Харкова». Функції управління комунальною установою «Муніципальний стартап-центр міста Харкова» покладені на Управління інноваційного розвитку та іміджевих проектів Департаменту у справах сім’ї, молоді та спорту Харківської міської ради¹. 24 квітня 2020 року рішенням 35 сесії Харківської міської ради 7 скликання було затверджено Статут КУ «Муніципальний стартап-центр міста Харкова». Юридичною адресою КУ «Муніципальний стартап-центр міста Хар-

¹ Рішення 35 сесії Харківської міської ради 7 скликання «Про створення Комунальної установи «Муніципальний стартап-центр м. Харкова» від 22 квітня 2020 року № 2117/20. URL: <https://doc.city.kharkov.ua/uk/profile/document/view/id/686221>.

кова» визначено будинок № 1 по вулиці Кузнечній у місті Харкові¹. З 12 вересня по 04 жовтня 2021 року у Харківському стартап-центрі здійснювалась «Інтенсивна програма для стартапів Rebootcamp». Програма полягала у пошуку перспективних стартапів для допомоги у їх реалізації.

14 та 15 листопада 2019 року у м. Харкові на території арт-заводу «Механіка. Інша Земля» відбувся Інноваційний форум та Ярмарок стартапів, організовані Управлінням інноваційного розвитку та іміджевих проєктів Департаменту у справах сім'ї, молоді та спорту Харківської міської ради.

Окрім того, у 2020 році у м. Харкові розпочали свою діяльність стартап-центр «Spark» Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», стартап-центр «New Development» Харківського національного університету будівництва і архітектури, Центр підтримки підприємців, в межах Національного проєкту з розвитку підприємництва «Дія. Бізнес» Міністерства цифрової трансформації України.

У 2019–2020 роках Громадська організація «Держава і я» спільно з Університетом Бедфордширу (м. Лутон, Велика Британія), Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, Українська інженерно-педагогічна академія та ТОВ «Компанія інтелектуальних технологій» (м. Київ, Україна) у межах проєкту «Create Creative Entrepreneurs» програми «Creative Spark: Higher Education Enterprise Programme» від Британської Ради двічі проводили конкурс стартап-проєктів «Спробуй і ти!» серед студентів та викладачів вищих навчальних закладів м. Харкова².

Всеукраїнська благодійна організація «Інститут місцевого розвитку», виконавець Проєкту ДТЕК «Енергоефективні школи: нова

¹ Рішення 35 сесії Харківської міської ради 7 скликання «Про затвердження Статуту Комунальної установи «Муніципальний стартап-центр м. Харкова» від 24 квітня 2020 року № 123. URL: <https://doc.city.kharkov.ua/uk/profile/document/view/id/686298>.

² Спробуй і ти : конкурс стартап-проєктів серед викладачів та студентів вищих навчальних закладів м. Харкова. URL: https://www.univer.kharkov.ua/ua/general/univer_today/news?news_id=10223.

генерація», у період з жовтня 2020 року по травень 2021 року проводить конкурс стартапів «Еко-дія» в рамках вищезгаданого проєкту. Екодія або енергоефективний стартап можуть бути різними: озеленення, сортування, прибирання та вивезення відходів, очищення водойм, вторинне використання речей, ресурсо- та енергозбереження¹. Таким чином, народними депутатами та органами виконавчої влади на законодавчому та підзаконному рівні здійснюються спроби визначити поняття «стартап», або «стартап-проєкт», або «стартап-підприємство». Невизначеність сутності самого поняття заважає встановленню заходів державної підтримки стартапів на загальнодержавному та місцевому рівнях. Водночас, у Харківському регіоні створюється інфраструктура для підтримки стартапів: Комунальна установа «Муніципальний стартап-центр», стартап-центр «Spark» НТУ «ХПІ», стартап-центр «New Development» ХНУБА, проводяться Ярмарки стартапів та конкурси стартап-проєктів, програми пошуку перспективних стартап-проєктів.

Практика підтверджує необхідність створення засобів та заходів на місцевому рівні, як правило, в містах, Стартап шкіл, наприкладі Стартап Школи Sikorsky challenge (м. Київ) та Школи МСП (Біла Церква, Харків); подальше стимулювання розвитку вже існуючих шкіл в цій сфері, але в комплексі з розвитком інших елементів інфраструктури підтримки підприємництва, які відповідають етапам започаткування та функціонування інноваційного підприємництва, як основи розвитку МСП в Україні.

Пропозиції щодо ініціативи прийняття законів в сферу державної підтримки стартапів в містах та областях України.

Перспективне нормативно-правове регулювання повноважень місцевих органів виконавчої влади щодо підтримки та розвитку інноваційної діяльності зазначаються у розробленому в 2017 році проєкті Закону України «Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності» в п. 1 ст. 11. а саме: «Місцеві органи виконавчої влади:

¹ Всеукраїнський конкурс стартапів «Еко-дія». URL: <https://www.prostir.ua/?grants=konkurs-startapiv-eko-diya>.

1) готують та подають органам місцевого самоврядування пропозиції щодо регіональних пріоритетних напрямів інноваційної діяльності, програм з підтримки та розвитку інноваційної діяльності;

2) вживають заходів до виконання регіональних цільових програм розвитку інноваційної діяльності;

3) сприяють формуванню регіональних інноваційних систем та створенню інноваційної інфраструктури на підпорядкованих їм територіях;

4) залучають підприємства, установи, організації, розташовані на відповідній території, до розв'язання проблем інноваційного розвитку регіонів, у тому числі до фінансового забезпечення інноваційної діяльності, та сприяють їх залученню до створення ними стартап та спіноф компаній;

5) погоджують із центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері науково-технологічної та інноваційної діяльності, центральним органам виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері економічного розвитку, регіональні пріоритетні напрями інноваційної діяльності;

6) проводять оцінку фінансових, економічних та інших показників підтримки та розвитку інноваційної діяльності та рівня ефективності державної підтримки за встановленими показниками ефективності, прогнозування розвитку інноваційної діяльності на відповідних територіях».

Окрім того, в ч. 1 ст. 1 Законі України «Про інноваційну діяльність» необхідно закріпити наступні поняття:

«Стартап – це зареєстрована у поточному році фізична особа – підприємець або юридична особа, яка належить до суб'єктів малого та середнього підприємництва, і здійснює інноваційну діяльність відповідно до власних статутних документів та виду діяльності, передбаченому в ЄДР ЮО та ФО-П, а також інноваційний проект вже існуючого суб'єкта малого та середнього підприємництва, який зареєстрований у встановленому законодавством порядку».

«Стартап-підприємство – це зареєстровані у поточному році фізична особа – підприємець або юридична особа, яка належить до суб'єктів малого та середнього підприємництва, і здійснює інноваційну діяльність відповідно до власних статутних документів та виду діяльності, передбаченому в ЄДР ЮО та ФО-П».

«Стартап-проект» – це зареєстрований у встановленому порядку інноваційний проект вже існуючого суб'єкта малого та середнього підприємництва.

1.2.2. Надання фінансової підтримки в Україні (історична практика)

Здійснення фінансової підтримки малому і середньому бізнесу врегульовано законодавчими актами та підзаконними актами місцевих органів влади. Відповідно до ч. 2 ст. 16 Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» передбачає декілька напрямків державної підтримки МСП, а саме:

1) часткова компенсація відсоткових ставок за кредитами, що надаються на реалізацію проектів суб'єктів малого і середнього підприємництва;

2) часткова компенсація лізингових, факторингових платежів та платежів за користування гарантіями;

3) надання гарантії та поруки за кредитами суб'єктів малого і середнього підприємництва;

4) надання кредитів, у тому числі мікрокредитів, для започаткування і ведення власної справи;

5) надання позик на придбання і впровадження нових технологій;

6) компенсація видатків на розвиток кооперації між суб'єктами малого і середнього підприємництва та великими підприємствами;

7) фінансова підтримка впровадження енергозберігаючих та екологічно чистих технологій;

8) інші види не забороненої законодавством фінансової державної підтримки.

Розглянемо здійснення фінансово-кредитної підтримки суб'єктів малого та середнього бізнесу на прикладах окремих регіональних програм, затверджених місцевими радами на обласному та міському рівні.

У ч. 1 ст. 16 Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» передбачено, що надання фінансової державної підтримки здійснюється спеціально уповноваженим органом у сфері розвитку МСП, іншими органами виконавчої влади, Верховною Радою Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування, Українським фондом підтримки підприємництва та іншими загальнодержавними фондами, регіональними та місцевими фондами підтримки підприємництва. Фінансова державна підтримка надається за рахунок державного та місцевих бюджетів.

Розглянемо застосування даного положення на регіональному рівні, відповідно до класифікації основних видів фінансової державної підтримки, наведеної у ч. 2. ст. 16 цього Закону, на окремих оприлюднених прикладах.

1. Часткова компенсація відсоткових ставок за кредитами, що надаються на реалізацію проектів суб'єктів МСП.

Рішенням Київської міської ради від 21 вересня 2017 року № 46/3053 було затверджено Положення про фінансово-кредитну підтримку суб'єктів малого та середнього підприємництва у місті Києві. Згідно із п. 1.1. цього Положення передбачено часткову компенсацію відсоткових ставок за кредитами з бюджету м. Києва, що надаються банками-партнерами. Позичальниками згідно зазначеного рішення можуть бути суб'єкти господарювання – резиденти України, що зареєстровані в місті Києві, виробничі потужності яких розміщені на території міста Києва та які підпадають під визначення суб'єктів МСП згідно з положеннями ГК України. Також встановлюються вимоги до суб'єктів МСП, які претендують на отримання компенсації відсотків за кредитом. Серед таких вимог можна назвати ведення господарської діяльності не менше 3-х років, в тому числі прибуткової діяльності принаймні в останньому звітному році (для

сезонних підприємств з урахуванням сезонності) та відсутність заборгованості щодо сплати податків і зборів перед державним бюджетом та бюджетом міста Києва, Пенсійним фондом України та фондами загальнообов'язкового державного соціального страхування. Кредити надаються виключно в національній валюті. Сума кредиту, наданого одному позичальнику, не може перевищувати 80 % вартості об'єкта кредитування, а частка власної участі позичальника у фінансуванні об'єкта кредитування – не менше 20 %. Максимальна сума кредиту, що може бути надана одному позичальнику, не може перевищувати суму в національній валюті, еквівалентну 250000 євро, визначену за офіційним курсом НБУ на дату укладення кредитного договору між банком-партнером та позичальником. Максимальний строк надання фінансово-кредитної підтримки не повинен перевищувати 24 місяців з дати погодження надання ФКП в рамках нового кредитного договору. Сплата відсотків за користування кредитом здійснюється позичальником щомісячно¹.

Рішенням Закарпатської обласної ради від 21 вересня 2017 р. № 910 «Про Порядок використання коштів обласного бюджету для часткового відшкодування відсоткових ставок за кредитами, залученими суб'єктами МСП для реалізації інвестиційних проектів – у рамках Програми розвитку МСП в області на 2017–2018 роки» передбачено, що компенсація надається на конкурсній основі суб'єктам МСП, які залучили кредити для реалізації інвестиційних проектів. Компенсація за кредитами надається в розмірі облікової ставки НБУ, що діяла на дату укладання кредитного договору. Кошти на Компенсацію надаються суб'єктам МСП в межах одного бюджетного року і сума компенсації не може перевищувати 100 тис. грн. Позичальники, що отримали право на часткове відшкодування відсоткової ставки, зобов'язані подати щоквартально до 10 числа місяця, що настає за звітним періодом, департаменту економічного розвитку і торгівлі

¹ Рішення Київської міської ради від 21 вересня 2017 року № 46/3053 «Про затвердження Положення про фінансово-кредитну підтримку суб'єктів малого та середнього підприємництва у місті Києві». URL: http://kmr.ligazakon.ua/SITE2/1_docki2.nsf/alldocWWW/960049A5295E0873C22581C30068694E?OpenDocument.

облдержадміністрації інформацію щодо виконання показників інвестиційного проекту¹.

Рішенням Житомирської міської ради від 18 грудня 2018 р. № 1292 «Про затвердження Програми розвитку малого і середнього підприємництва у місті Житомир на 2019–2021 роки» задекларовано вивчення можливості надання фінансової підтримки суб'єктам МСП за рахунок часткового відшкодування відсоткових ставок за банківськими кредитами на реалізацію бізнес-проектів тощо². Розпорядженням голови Донецької обласної державної адміністрації, Донецької обласної військово-цивільної адміністрації від 11 січня 2021 року № 7/5-21 «Про затвердження Регіональної програми розвитку малого та середнього підприємництва в Донецькій області на 2021–2022 роки» передбачено часткову компенсацію відсоткових ставок за кредитами, що надаються на реалізацію проектів суб'єктів МСП» встановлює можливість часткової компенсації відсоткових ставок за кредитами, що надаються для реалізації проектів суб'єктів малого підприємництва³.

Рішенням Харківської обласної ради від 06 грудня 2018 року № 835-VII затверджено Порядок використання коштів, передбачених в обласному бюджеті на часткове відшкодування відсоткових ставок

¹ Рішення Закарпатської обласної ради від 21.09.2017 р. № 910 «Про Порядок використання коштів обласного бюджету для часткового відшкодування відсоткових ставок за кредитами, залученими суб'єктами малого і середнього підприємництва для реалізації інвестиційних проектів – у рамках Програми розвитку малого і середнього підприємництва в області на 2017–2018 роки». URL: <http://zakarpat-rada.gov.ua/normativni-dokumenty/rishennya-rady/vii-sklykannya/8-sesiya-i-zasidannya-21-09-2017/>.

² Рішення Житомирської міської ради від 18.12.2018 № 1292 «Про в затвердження Програми розвитку малого і середнього підприємництва у місті Житомир на 2019–2021 роки». URL: <http://old.zt-rada.gov.ua/pages/p8655>.

³ Розпорядження Донецької обласної державної адміністрації, Донецької обласної військово-цивільної адміністрації від 11 січня 2021 року N 7/5-21 «Про затвердження Регіональної програми розвитку малого та середнього підприємництва в Донецькій області на 2021–2022 роки». URL: <http://dn.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-regionalnoyi-programi-rozvitku-malogo-i-serednogo-pidpriyemnictva-v-doneckij-oblasti-na-2021-2022-roki>.

за кредитами банків для суб'єктів малого та середнього підприємництва в Харківській області. Такий Порядок визначає механізм часткової компенсації з обласного бюджету відсоткових ставок за кредитами, що надаються банками-партнерами Німецько-Українського фонду, на реалізацію Програми сприяння розвитку малого та середнього підприємництва в Харківській області на 2016–2020 роки. Підприємці можуть отримати компенсацію за цією програмою у випадку, якщо вони відносяться до суб'єктів малого та середнього бізнесу, кредит отриманий у національній валюті, вони здійснюють господарську діяльність не менше 18 місяців, має бути відсутня заборгованість зі сплати основного зобов'язання за кредитом, повинні мати позитивну кредитну історію. Відсутність заборгованості зі сплати податків також є умовою для отримання такої компенсації. Затверджені максимальні розміри кредиту та максимальні розміри відсоткової ставки. За умови виконання вказаних вимог підприємці можуть розраховувати на отримання часткового відшкодування відсоткової ставки за кредитом банку-партнеру Німецько-Українського Фонду¹. Таким чином, у різних областях України, в тому числі і в Харківській області органами місцевого самоврядування приймаються рішення про часткову компенсацію підприємцям відсоткових ставок за кредитами, що отримані суб'єктами малого і середнього підприємництва для розвитку бізнесу.

Окрім підтримки суб'єктів господарювання на місцевому рівні наразі передбачено відповідні державні програми. Приміром, програма 5-7-9% (далі – Програма), за якою передбачено надання доступних кредитів. Ця програма кредитування бізнесу є державною, вона запроваджена за ініціативи Президента України та Прем'єр-Міністра України з метою спрощення доступу мікро та малого бізнесу до банківського кредитування. Отже, основним завданням про-

¹ Рішенням Харківської обласної ради від 06 грудня 2018 року № 835-VII затверджено Порядок використання коштів, передбачених в обласному бюджеті на часткове відшкодування відсоткових ставок за кредитами банків для суб'єктів малого та середнього підприємництва в Харківській області. URL: https://www.ts.lica.com.ua/b_text.php?type=3&id=21040&base=77.

грами є посилення конкурентоспроможності українського мікро та малого бізнесу, створення нових робочих місць, повернення трудових мігрантів.¹

Як слушно підкреслює К. О. Токарева, для участі у вказаній програмі суб'єкт господарювання має відповідати низці критеріїв, зокрема: а) бути зареєстрованим як юридична особа приватного права або фізична особа – підприємець; б) учасники та кінцевий бенефіціарний власник (контролер) є фізичною особою – резидентом України; в) річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує 100 млн грн на момент подачі заявки з урахуванням пов'язаних підприємств; г) розмір державної підтримки за Програмою не призведе до перевищення еквіваленту 200 000 євро з урахуванням пов'язаних підприємств; д) прибутковість діяльності за останні 4 квартали для діючих підприємств; е) наявність реалістичного та обґрунтованого бізнес-плану для новостворених підприємств; є) не підпадає під обмеження щодо надання державної підтримки, визначені ст. 13 Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва»².

З наведеного ми бачимо, що законодавець чітко деталізує такі умови, як: організаційно-правова форма суб'єкта господарювання, розмір державної підтримки в такій формі; обсяг річного доходу за останній рік; вид бізнесу (новостворений – обов'язковою умовою є наявність виваженого та чіткого бізнес-плану; діючий – прибутковість бізнесу за останній рік). Показово, що саме за видом бізнесу відбувається подальша деталізація умов, яким має відповідати учасник Програми.

Деякі характеристики є однаковими, як для новоствореного бізнесу, так і для діючого:

- середня кількість працівників не більше 50 осіб, річний дохід від діяльності не більше 50 млн грн. (на консолідованій основі у групі пов'язаних підприємств);

¹ Доступні кредити 5-7-9%. Державна програма. URL: <https://5-7-9.gov.ua/>.

² Токарева К. О. Правове регулювання «доступних кредитів 5-7-9 %» в Україні. *Право та інновації*. № 3 (31). 2020. С. 61.

– визначений перелік видів економічної діяльності;
– загальний осяг державної підтримки, отриманий протягом будь-якого трирічного періоду реалізації Програми, не може перевищувати еквіваленту 200 тис. євро.

Відмінними умовами є: (1) строк ведення господарської діяльності: для новоствореного бізнесу має бути менше 12 місяців, а для діючого – понад 12 місяців; (2) наявність бізнес плану: для новоствореного бізнесу – обов’язково, а для діючого – не потрібно; (3) прибуткова діяльність за останній звітний рік: для новоствореного бізнесу – відсутня, а для діючого – обов’язково. За наявності у сукупності вказаних умов суб’єкт господарювання може стати учасником Програми.¹ На наш погляд, правовий механізм вказаної програми потребує удосконалення з урахуванням позитивного досвіду іноземних держав.

2. Часткова компенсація лізингових, факторингових платежів та платежів за користування гарантіями – дослідженими регіональними нормативно-правовими актами не встановлена.

Рішенням Київської міської ради «Про затвердження Комплексної міської цільової програми сприяння розвитку підприємництва, промисловості та споживчого ринку на 2019 – 2022 роки» від 12 листопада 2019 року № 59/7632 передбачено підтримку розвитку лізингової діяльності шляхом вивчення та поширення міжнародного досвіду із розвитку лізингових операцій на надання пропозицій центральним органам влади із удосконалення відповідної законодавчої бази².

3. Надання гарантії та поруки за кредитами суб’єктів МСП – дослідженими регіональними нормативно-правовими актами не встановлена.

4. Надання кредитів, у тому числі мікрокредитів, для започаткування і ведення власної справи.

¹ Токарева К. О. Правове регулювання «доступних кредитів 5-7-9 %» в Україні. *Право та інновації*. № 3 (31). 2020. С. 62.

² Рішення Київської міської ради «Про затвердження Комплексної київської міської цільової програми сприяння розвитку підприємництва, промисловості та споживчого ринку на 2019-2022 роки» від 12 листопада 2019 року № 56/7632. URL: https://kmr.gov.ua/sites/default/files/1513_2.pdf.

Рішення Луцької міської ради від 29 травня 2013 р. № 41/67 «Про затвердження Положення про здійснення пільгового кредитування та відшкодування відсоткових ставок суб'єктам МСП з бюджету м. Луцька», що на даний час втратило силу, передбачало деякі напрямки підтримки МСП, передбачені ст. 16 Закону «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні», в тому числі і даний вид підтримки. Чине на даний час Рішення Луцької міської ради «Про Програму підтримки МСП у місті Луцьку на 2017-2018 роки» від 01.12.2016 №15/24 закріплює, серед іншого, можливість отримання безробітними одноразової виплати допомоги по безробіттю для організації підприємницької діяльності (започаткування власної справи)¹.

У Стратегії розвитку МСП Черкаської області на період до 2020 року, підготовленою за програмою USAID «Лідерство в економічному врядуванні» на замовлення Черкаської обласної державної адміністрації, передбачено можливість співфінансування з місцевих бюджетів та службою зайнятості щодо бажаючих відкрити свою власну справу, однак детальної процедури такого виду фінансової підтримки МСП не надається². Водночас, даний документ не має статусу нормативно-правового, а є лише науковою розробкою.

У Комплексній міській цільовій програмі сприяння розвитку підприємництва, промисловості та споживчого ринку на 2019–2022 роки, затвердженій рішенням Київської міської ради від 12 листопада 2019 року № 59/7632, передбачені заходи фінансово-кредитної підтримки суб'єктів малого та середнього бізнесу шляхом видачі з бюджету м. Києва мікрокредитів на відкриття і розвиток власної підприємницької справи³.

¹ Рішення Луцької міської ради «Про Програму підтримки малого та середнього підприємництва у місті Луцьку на 2017-2018 роки» від 01.12.2016 №15/24. URL: <http://old.lutskrada.gov.ua/prescription/pro-programu-pidtrymky-malogo-i-serednogo-pidpryyemnyctva-u-misti-lucku-na-2017-2018>.

² Стратегія розвитку малого та середнього підприємництва Черкаської області на період до 2020 року. URL: <http://ck-oda.gov.ua/docs/2017/20032017.pdf>.

³ Рішення Київської міської ради «Про затвердження Комплексної міської цільової програми сприяння розвитку підприємництва, промисловості та спо-

Відповідно до підрозділу 3.1. Програми сприяння розвитку малого та середнього підприємництва в Харківській області на 2016–2020 роки, затвердженої рішенням Харківської обласної ради від 08 вересня 2016 року № 245-VII, передбачено такий захід фінансово-кредитної підтримки, як кредитування за рахунок коштів обласного бюджету суб'єктів малого і середнього підприємництва шляхом конкурсного відбору на зворотній основі під бізнес-плани. Згідно з підрозділом 1.2. цієї Програми, кошти обласного бюджету через Харківський регіональний фонд підтримки підприємництва спрямовуються на створення механізмів пільгового кредитування, надання фінансової допомоги на зворотній основі, розвиток інфраструктури підприємництва та організаційне забезпечення розвитку малого та середнього бізнесу¹.

Рішенням Харківської обласної ради від 23 лютого 2017 року № 382-VII затверджено Порядок використання коштів обласного бюджету, що виділяються для мікрокредитування суб'єктів малого і середнього підприємництва на зворотній основі під бізнес-плани проектів, на 2017 – 2020 роки. Згідно із даним Порядком кошти обласного бюджету використовуються для надання фізичним та юридичним особам, що є суб'єктами малого і середнього підприємництва та зареєстровані на території Харківської області, мікрокредитів для виробництва, переробки і збуту виробленої продукції, придбання техніки, обладнання, інноваційних та енергозберігаючих технологій, будівництва і реконструкції виробничих приміщень, надання послуг, у тому числі у сфері сільського зеленого туризму, шляхом конкурсного відбору бізнес-планів на зворотній основі під заставу майна. Для організації роботи, пов'язаної із проведенням конкурсного відбору бізнес-планів, утворюється конкурсна комісія, до складу якої входять

живчого ринку на 2019 – 2022 роки» від 12 листопада 2019 року № 59/7632. URL: https://kmr.gov.ua/sites/default/files/1513_2.pdf.

¹ Рішення Харківської обласної ради від 08 вересня 2016 року № 245-VII «Про затвердження Програми сприяння розвитку малого та середнього підприємництва в Харківській області на 2016–2020 роки». URL: <http://oblrada.kharkov.ua/ua/programma-spriyannya-rozvitku-malogo-ta-serednogo-pidpriemnitstva-v-kharkivskij-oblasti-na-2016-2020-roki/16847-normativni-dokumeti>.

представники Харківської обласної державної адміністрації, Харківського фонду підтримки підприємництва, Харківської обласної ради та представники громадськості. На підставі рішення конкурсної комісії про визначення переможців конкурсного відбору Харківський фонд підтримки підприємництва, відповідно до вимог чинного законодавства України, укладає з переможцями конкурсного відбору договір безвідсоткової позики бюджетних коштів та нотаріально посвідчений договір застави майна, яке надається учасником у заставу як забезпечення зобов'язання щодо повернення бюджетних коштів.

Мікрокредит у формі безвідсоткової позики надається у національній валюті України в розмірі від 50 до 75 тис. грн строком до 1 року, від 75 до 200 тис. грн – строком до 2 років. Виплата першої суми повернення позики – не пізніше 6 місяців з моменту перерахування загальної суми мікрокредиту територіальним органом Державної казначейської служби України на поточний рахунок суб'єкта малого чи середнього підприємництва – переможця конкурсного відбору. Кредитування здійснюється за рахунок коштів Харківського регіонального фонду підтримки підприємництва¹.

Органи місцевого самоврядування здійснюють фінансування власних програм розвитку малого і середнього бізнесу. Відповідно до рішення Харківської обласної ради від 06 грудня 2018 року № 245-VII були затверджені показники фінансування Програми сприяння розвитку малого та середнього підприємництва в Харківській області на 2016 – 2020 роки. Зокрема. У 2016 році даний показник повинен був складати – 1078,18 тис. грн., у 2017 р. – 2701,82 тис. грн., у 2018 р. – 2765,35 тис. грн., у 2019 р. – 4748,35 тис. грн., у 2020 р. – 2676,50 тис. грн.²

¹ Рішення Харківської обласної ради від 23 лютого 2017 року № 382-VII «Про затвердження Порядку використання коштів обласного бюджету, що виділяються для мікрокредитування суб'єктів малого і середнього підприємництва на зворотній основі під бізнес-плани проектів, на 2017–2020 роки». URL: https://www.ts.lica.com.ua/b_text.php?type=3&id=16673&base=77.

² Рішення Харківської обласної ради від 06 грудня 2018 року № 245-VII «Про внесення змін до Програми сприяння розвитку малого та середнього підприєм-

Згідно з рішенням Харківської обласної ради від 28 лютого 2019 року № 919-VII, показники фінансування Програми сприяння розвитку малого та середнього підприємництва в Харківській області були збільшені у 2019 році до 5048,35 тис. грн., а в 2020 році – до 3066,50 тис. грн¹.

У звіті Департаменту економіки і міжнародних відносин Харківської обласної державної адміністрації «Про виконання паспорту бюджетної програми місцевого бюджету зі сприяння розвитку малого та середнього бізнесу» станом на 01 січня 2018 року, зазначено, що конкурсною комісією розглянуто п'ять бізнес-планів фізичних осіб – підприємців, які звернулись для отримання мікрокредитування для розвитку малого і середнього бізнесу. Обрано двох переможців. Обсяг фінансової підтримки склав 100 000 (сто тисяч) гривень кожному з переможців. Кредитування відбувалось за рахунок коштів Харківського регіонального фонду підтримки підприємництва². Згідно зі звітом «Про виконання обласного бюджету за 2018 рік», затвердженим рішенням Харківської обласної ради від 28 лютого 2019 року № 913-VII на підтримку малого та середнього підприємництва у 2018 році з бюджету Харківської області було витрачено 1 430 876 (один мільйон чотириста тридцять тисяч вісімсот сімдесят дев'ять) гривень³.

Також у звіті Департаменту економіки і міжнародних відносин Харківської обласної державної адміністрації «Про виконання паспорту бюджетної програми місцевого бюджету зі сприяння розвитку

ництва в Харківській області на 2016–2020 роки». URL: https://www.ts.lica.com.ua/b_text.php.21036.77.

¹ Рішення Харківської обласної ради від 28 лютого 2019 року № 919-VII «Про внесення змін до Програми сприяння розвитку малого та середнього підприємництва в Харківській області на 2016–2020 роки». URL: https://www.ts.lica.com.ua/b_text.php?type=3&id=21810&base=77.

² Звіт ХОДА «Про виконання паспорту бюджетної програми місцевого бюджету зі сприяння розвитку малого та середнього бізнесу станом на 01 січня 2018 року. URL: <https://kharkivoda.gov.ua/content/documents/970/96910/files/.pdf.sv>.

³ Рішення Харківської обласної ради від 28 лютого 2019 року «Про затвердження звіту про виконання обласного бюджету за 2018 рік» № 913-VII. URL: https://www.ts.lica.com.ua/b_text.php?type=3&id=21793&base=77.

малого та середнього бізнесу» за 2019 рік вказано, що для підтримки підприємництва працівниками Харківського регіонального фонду підтримки підприємництва проведено два освітніх курси «Школа малого бізнесу», організовувалися майстер-класи, круглі столи, семінари, інтернет-конференції для окремих груп підприємців. Проведено захід Тиждень підприємництва¹.

Відповідно до п. 4.2. Програми підтримки розвитку підприємництва у м. Харкові на 2018–2022 роки, затвердженої рішення 16 сесії Харківської міської ради 7 скликання від 08 листопада 2017 року № 834/17, фінансово-кредитна та інвестиційна підтримка підприємців здійснюється шляхом мобілізації фінансових ресурсів з усіх можливих джерел фінансування для забезпечення ефективного функціонування суб'єктів підприємницької діяльності та формування позитивного інвестиційного клімату міста. Згідно із п. 4.3. даної Програми передбачено надання суб'єктам малого та середнього підприємництва насамперед із боку органів влади та управління відповідної допомоги, що передбачає комплекс заходів щодо матеріально-технічної підтримки².

Отже, органами місцевого самоврядування достатньо часто затверджують програми кредитування суб'єктів малого і середнього підприємництва. Головне, щоб дані програми отримували належне бюджетне фінансування кожного року.

5. Надання позик на придбання і впровадження нових технологій:

Рішення Житомирської міської ради «Про внесення змін і доповнень до рішення Житомирської міської ради від 21 грудня 2016 року «Про затвердження Програми розвитку малого і середнього підприємництва у місті Житомир на 2016 – 2018 роки» від 09 березня 2017

¹ Звіт ХОДА «Про виконання паспорту бюджетної програми місцевого бюджету зі сприяння розвитку малого та середнього бізнесу за 2019 рік. URL: <https://kharkivoda.gov.ua/content/documents/1019/101890/files.pdf?sv>.

² Рішення 16 сесії Харківської міської ради 7 скликання від 08 листопада 2017 року № 834/17 «Про затвердження Програми підтримки розвитку підприємництва у м. Харкові на 2018–2022 роки». URL: <https://doc.city.kharkov.ua/uk/profile/document/view/id/683423>.

року № 572 передбачає, як проектне завдання, опрацювання механізмів по впровадженню інвестиційної підтримки суб'єктів МСП у виробничій та інноваційних сферах **(без тлумачення змісту цієї мети)**¹.

6. Компенсація видатків на розвиток кооперації між суб'єктами МСП та великими підприємствами.

Рішення Житомирської міської ради «Про внесення змін і доповнень до рішення Житомирської міської ради від 21 грудня 2016 року «Про затвердження Програми розвитку малого і середнього підприємництва у місті Житомир на 2016–2018 роки» від 09 березня 2017 року № 572 декларує спрямованість політики з підтримки МСП на співпрацю з міжнародними організаціями з метою залучення фінансових ресурсів для суб'єктів МСП без деталізації процедури такої взаємодії².

7. Фінансова підтримка впровадження енергозберігаючих та екологічно чистих технологій – не надається.

8. Інформаційна та організаційна підтримка суб'єктів малого та середнього підприємництва, яка належить до інших видів не захищеної законодавством фінансової державної підтримки.

Комплексна міська цільова програма сприяння розвитку підприємництва, промисловості та споживчого ринку на 2019–2022 роки, затверджена рішенням Київської міської ради від 12 листопада 2019 року № 59/7632 передбачає підтримку створення та розвитку об'єктів інноваційної інфраструктури на засадах державно-приватного партнерства та створення умов для комерціалізації інновацій (бізнес-інкубаторів, програм підтримки стартапів, коворкінг-центрів): надання в оренду вільних приміщень комунальної власності міста на конкурентних засадах, промоція соціальноважливих проектів, у тому

¹ Рішення 20 сесії Житомирської міської ради 7 скликання «Про внесення змін і доповнень до рішення Житомирської міської ради від 21 грудня 2016 року «Про затвердження Програми розвитку малого і середнього підприємництва у місті Житомир на 2016–2018 роки» від 09 березня 2017 року № 572. URL: [http://zt-rada.gov.ua/documents?4038\[0\]=1488326461&4039\[0\]=1490914799](http://zt-rada.gov.ua/documents?4038[0]=1488326461&4039[0]=1490914799).

² Рішення 20 сесії Житомирської міської ради 7 скликання «Про внесення змін і доповнень до рішення Житомирської міської ради від 21 грудня 2016 року «Про затвердження Програми розвитку малого і середнього підприємництва у місті Житомир на 2016–2018 роки» від 09 березня 2017 року № 572. URL: [http://zt-rada.gov.ua/documents?4038\[0\]=1488326461&4039\[0\]=1490914799](http://zt-rada.gov.ua/documents?4038[0]=1488326461&4039[0]=1490914799).

числі шляхом розміщення зовнішньої реклами та реклами на транспорті, впровадження освітніх програм «Успішний стартап. Будуємо новий бізнес»¹.

Згідно із підрозділом 4.2. Програми сприяння розвитку малого та середнього підприємництва в Харківській області на 2016–2020 роки, затвердженої рішенням Харківської обласної ради від 08 вересня 2016 року № 245-VII, передбачено створення, підтримка та розвиток інформаційного ресурсу для взаємодії наукових та інноваційних організацій та підприємництва, організація та проведення конкурсу бізнес-планів та стартапів серед студентів вищих навчальних закладів м. Харкова та Харківської області.

За даними даної Програми, для підтримки малого та середнього бізнесу у Харківській області станом на вересень 2016 року працюють 26 бізнес-центри, 1 бізнес-інкубатор, 7 фондів підтримки підприємництва, 6 координаційних центрів та 3 інноваційні фонди.

Харківський регіональний фонд підтримки підприємництва реалізує комплексну навчально-освітню програму «Школа малого бізнесу». Зокрема, фондом проводяться відкриті семінари, зустрічі з підприємцями Харківської області у форматі бізнес-семінару, інтернет-конференції, спільно з Державною фіскальною службою у Харківській області проводяться курси підвищення кваліфікації для суб'єктів малого бізнесу, курси для підприємців області «Школа розвитку управлінських компетенцій»².

За даними Аналітичної довідки щодо сприяння розвитку малого та середнього підприємництва в Харківській області за IV квартал 2019 року, підготовленої Харківською обласною державною адміністрацією, станом на 01 січня 2020 року для підтримки малого і серед-

¹ Рішення Київської міської ради «Про затвердження Комплексної міської цільової програми сприяння розвитку підприємництва, промисловості та споживчого ринку на 2019–2022 роки» від 12 листопада 2019 року № 59/7632. URL: https://kmr.gov.ua/sites/default/files/1513_2.pdf.

² Рішення обласної ради від 08 вересня 2016 року № 245-VII «Про затвердження Програми сприяння розвитку малого та середнього підприємництва в Харківській області на 2016–2020 роки». URL: <http://oblrada.kharkov.ua/ua/programa-spriannya-rozvitku-malogo-ta-serednogo-pidpriemnitstva-v-kharkivskij-oblasti-na-2016-2020-roki/16847-normativni-dokumeti>.

нього бізнесу у Харківській області працює 29 бізнес-центрів, 2 бізнес-інкубатора, 19 технопарків, 8 кластерів, 44 бірж, 9 лізингових центрів, 12 координаційних центрів, 43 страхових компаній, 139 аудиторських фірм, 3 інноваційних фондів, 150 інвестиційних компаній, 51 громадських об'єднань підприємців, 8 фондів підтримки підприємництва, 354 установ, які надають консультування з питань комерційної діяльності й керування, 369 небанківських фінансових установ¹. Окрім того, у 2020 році у м. Харкові розпочали свою діяльність стартап-центри при вищих навчальних закладах м. Харкова: стартап-центр «Spark» Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», стартап-центр «New Development» Харківсько-го національного університету будівництва і архітектури.

Відповідно до п. 4.2. Програми підтримки розвитку підприємництва у м. Харкові на 2018–2022 роки, затвердженої рішення 16 сесії Харківської міської ради 7 скликання від 08 листопада 2017 року № 834/17, передбачено забезпечення інформаційної й організаційної підтримки бізнес-структурам міста, створення бази даних фінансово-кредитних установ та переліку їх послуг у сфері мікрокредитування малого та середнього бізнесу. Як встановлено у п. 4.4. цієї Програми, передбачається проведення семінарів-тренінгів з актуальних питань ведення підприємницької діяльності, зустрічей з успішними підприємцями міста та регіону з метою популяризації бізнес-ініціатив². При цьому Рішенням Харківської міської ради від 20 грудня 2017 року № 926/17 обсяг фінансування даної програми на 2018 рік було затверджено у розмірі 834 600 (вісімсот тридцять чотири тисячі шістсот) гривень³.

¹ Аналітична довідка щодо сприяння розвитку малого та середнього підприємництва в Харківській області за IV квартал 2019 року, підготовленої Харківською обласною державною адміністрацією. URL: <https://kharkivoda.gov.ua/content/documents/431/43045/83.pdf>.

² Рішення 16 сесії Харківської міської ради 7 скликання від 08 листопада 2017 року № 834/17 «Про затвердження Програми підтримки розвитку підприємництва у м. Харкові на 2018–2022 роки». URL: <https://doc.city.kharkov.ua/uk/profile/document/view/id/683423>.

³ Рішенням 17 сесії Харківської міської ради 7 скликання від 20 грудня 2017 року № 926/17 «Про затвердження кошторису витрат на виконання Програми

Як передбачено у Рішенні Харківської міської ради від 19 грудня 2019 року № 1954/19 обсяг фінансування вказаної Програми на 2020 рік було встановлено в обсязі 3 910 613 (три мільйони дев'ятсот десять тисяч шістсот тринадцять) гривень. Кошти планувалося спрямувати на розвиток молодіжних бізнес-проектів, створення електронного сервісу для підприємців «Онлайн-консультант», підтримання роботи електронного сервісу для підприємців «Бізнес-навігатор», проведення тренінгів і майстер-класів з основ підприємницької діяльності та інше¹. Отже, обсяг видатків за даною Програмою у 2020 році у декілька разів збільшився у порівнянні із 2018 роком.

Департаментом адміністративних послуг та споживчого ринку виконавчого комітету Харківської міської ради підготовлено Звіт з виконання програми сприяння малому та середньому бізнесу у 2020 році, який розміщено на сайті Харківської міської ради. Згідно із даними цього Звіту даним Департаментом та Молодіжною радою при Харківському міському голові було організовано 5 майстер-класів для підприємців-початківців за такими темами, як «Аналітика ринку та Стратегія», «Можливості Інтернет маркетингу для бізнесу», «Промисловий бізнес в соціальних мережах», «Аналітика ефективності і покращення показників», «Робота з контентом і блогерами». Майже 300 підприємців-початківців відвідали дані майстер-класи.

В межах молодіжних бізнес-проектів у грудні 2020 року проведено онлайн-курси за темою «Антикризовий менеджмент», який включав такі теми, як «Ніші для бізнесу у 2021 році», «Як змінився маркетинг після кризи COVID-19», «Управління персоналом в період пандемії», «Зростання і розвиток бізнесу під час карантину»².

підтримки розвитку підприємництва у м. Харкові на 2018-2022 роки за рахунок коштів бюджету міста Харкова на 2018 рік». URL: <http://kharkiv.rocks/reestr/665365>.

¹ Рішенням 32 сесії Харківської міської ради 7 скликання від 18 грудня 2019 року № 1954/19 «Про затвердження кошторису витрат на виконання Програми підтримки розвитку підприємництва у м. Харкові на 2018-2022 роки за рахунок коштів бюджету міста Харкова на 2020 рік». URL: <https://doc.city.kharkov.ua/uk/profile/document/view/id/683366>.

² Звіт Департаменту адміністративних послуг і споживчого ринку з виконання паспорту бюджетної Програми сприяння малому та середньому бізнесу у 2020 році URL: <https://www.city.kharkov.ua/documents/docs/61173/zvt-3417610.pdf>.

Окрім того, у Міській програмі інноваційної та інвестиційної діяльності та іміджевих проєктів на 2017–2020 роки, затвердженій рішенням 10 сесії Харківської міської ради 7 скликання від 21 грудня 2016 року № 490/16 передбачені такі заходи, як організація і проведення семінарів, круглих столів, нарад, конференцій, виставок, форумів та презентацій інноваційних проєктів, проведення конкурсів інноваційно-інвестиційних та стартап проєктів, підтримка підприємців-початківців та стартап-ініціатив¹ Разом із тим, дана програма не містить жодних заходів кредитної та фінансової підтримки стартапів та інноваційних проєктів суб'єктів малого та середнього бізнесу.

Також, наприклад, рішенням Житомирської міської ради від 09 березня 2017 р. № 572 передбачено можливість надання суб'єктам підприємницької діяльності – роботодавцям, які працевлаштовують на нові робочі місця громадян, що мають додаткові гарантії у працевлаштуванні, компенсації єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, а також сприяння розвитку самозайнятості та підтримки підприємницької ініціативи серед безробітних шляхом надання одноразової допомоги по безробіттю для започаткування власної справи. При цьому процедура такої підтримки не закріплена.

Окремі, хоча і недостатні, заходи проводяться на державному рівні в Україні за кошти Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття (далі – Фонд). Так, відповідно до Звіту Державної служби зайнятості України про кількість зареєстрованих безробітних і надані їм послуги за період 2019–2020 років, розміщеному на офіційному сайті ДСЗ України, одноразову допомогу по безробіттю для відкриття власної справи у 2019 році отримали 2383 особи, а в 2020 році – 678 осіб. У Харківській області одноразову допомогу для реєстрації власного підприємництва отримали у 2019 році – 118 осіб, а в 2020 році – 39 осіб.

¹ Рішенням 10 сесії Харківської міської ради 7 скликання від 21 грудня 2016 року № 490/16 «Про затвердження Міської програми інноваційної та інвестиційної діяльності та іміджевих проєктів на 2017–2020 роки». URL: <https://doc.city.kharkov.ua/uk/profile/document/view/id/685204>.

Значне зниження кількості осіб, які отримали допомогу на відкриття власної справи у 2020 році можна пояснити запровадженням карантинних заходів, які суттєво обмежили можливість ведення господарської діяльності¹.

Для правового регулювання розвитку інноваційного підприємництва у м. Харкові необхідно передбачити такий напрям розвитку економіки міста у Стратегії розвитку м. Харкова до 2030 року. Обговорення даної стратегії триває на офіційному сайті Харківської міської ради. Попередня Стратегія розвитку м. Харкова до 2020 року, затверджена рішенням 10 сесії Харківської міської ради 7 скликання від 21 грудня 2016 року, передбачала розширення партнерства бізнесу з науковими і освітніми установами міста, формуванні інноваційних кластерів, технопарків, технополісів, розвиток інноваційного підприємництва, і активний вихід підприємств малого та середнього бізнесу на європейські ринки². Згідно зі Звітом про виконання Стратегії розвитку м. Харкова до 2020 року у 2019–2020 роках започатковано інноваційний проект «Екополіс ХТЗ», в рамках якого передбачається будівництво індустріального парку, бізнес-інкубатора, торговельного та агротехнічного кластерів, лабораторно-діагностичного центру на базі Харківського тракторного заводу. Окрім того, протягом 2016–2020 років здійснювався проект підтримки МСП «Школа соціального проектування», у 2020 році у м. Харкові розпочали свою діяльність Комунальна установа «Муніципальний стартап-центр», Центр підтримки підприємців в межах Національного проекту з розвитку підприємництва «Дія. Бізнес» Міністерства цифрової трансформації України³.

¹ Звіт Державної служби зайнятості України про кількість зареєстрованих безробітних і надані їм послуги за період 2019–2020 років. URL: <https://www.dcz.gov.ua/publikaciya/1-dani-shchodo-kilkosti-zareystrovanyh-bezrobitnyh-ta-nadannya-yim-poslug-takozh>.

² Стратегія розвитку м. Харкова до 2020 року, затверджена рішенням 10 сесії Харківської міської ради 7 скликання від 21 грудня 2016 року. URL: <https://www.city.kharkov.ua/uk/index/strategya-rozvitku-xarkova/strategya-rozvitku-xarkova-2020.html>.

³ Звіт про виконання Стратегії розвитку м. Харкова до 2020 року. URL: <https://www.city.kharkov.ua/uk/index/strategya-rozvitku-xarkova/strategya-rozvitku-xarkova-2020.html>.

Висновки до розділу 1.

В українському суспільстві та на державному і місцевому рівнях сформовано розуміння необхідності інноваційного шляху розвитку економіки та поступово розробляються необхідні законодавчі акти, стратегії та програми розвитку МСП та інноваційної сфери, що містять як фінансові, так і організаційні, інформаційно-консультативні засоби підтримки МСП. Проте розробка та прийняття таких нормативно-правових актів не завжди послідовні та системні, у деяких випадках у законодавстві не закріплено не тільки загальної концепції розуміння шляху розвитку МСП, стартап підприємств, а й навіть базове поняття «стартап». Крім того, виконання відповідних програм гальмується недостатнім фінансуванням, відсутністю належної кваліфікації спеціалістів у такій специфічній сфері, як інноваційний розвиток та діяльність стартап підприємств.

Перепонами функціонування інноваційної інфраструктури є: незлагодженість, відсутність координації діяльності різних суб'єктів інноваційної діяльності, інвесторів, органів публічної влади та осіб, які надають інформаційно-консультативну підтримку науковцям та підприємцям.

У Харківському регіоні здійснюються наступні заходи з підтримки малого та середнього підприємництва: часткове відшкодування відсоткових ставок за кредитами банків для суб'єктів малого та середнього підприємництва, пільгове кредитування, надання фінансової допомоги МСП на зворотній основі через Харківський регіональний фонд підтримки підприємництва, створення об'єктів інфраструктури для інформаційної та консультаційної підтримки підприємництва.

В сучасних умовах економічного розвитку України значну роль відіграє стимулювання розвитку малого підприємництва саме на місцевому рівні. Для досягнення стратегічних цілей соціально-економічного розвитку в м. Харкові, органам місцевої влади необхідно вирішити наступні нагальні проблеми:

- 1) створення мережі установ із трансферу технологій;
- 2) оновлення та постійна актуалізація веб-сайту «Харків інноваційний» українською та англійською мовами;
- 3) створити координаційний центр, який би забезпечував впровадження інноваційних розробок наукових та технологічних парків

у практику господарської діяльності суб'єктів малого та середнього підприємництва.

4) створити Громадську раду з проблем організації інноваційного розвитку при міському голові.

5) на місцевому рівні в програмних документах та бюджетах міст передбачати безповоротну фінансову допомогу для суб'єктів малого та середнього підприємництва для започаткування та розвитку власного бізнесу.

6) спрямувати діяльність виконавчих органів міських рад на покращення обізнаності суб'єктів малого та середнього підприємництва про можливості доступу до іноземної фінансової допомоги за рахунок фондів ЄС та європейських програм сприяння розвитку інноваційного підприємництва.

7) забезпечити функціонування інформативних сайтів Комунальної установи «Муніципальний стартап-центр», інших центрів підтримання підприємництва, стартап-центрів при вищих навчальних закладах м. Харкова, Харківського регіонального фонду підтримки підприємництва.

8) затвердити Стратегію розвитку м. Харкова до 2030 року, в якій передбачити підтримку інноваційного підприємництва за рахунок коштів місцевого бюджету.

Виконання цих завдань буде сприяти як загалом оздоровленню інвестиційного клімату, так і стимулюванню відкриття нових та розвитку існуючих суб'єктів малого та середнього підприємництва та стартапів у м. Харків.

При відсутності широкого переліку фінансових інструментів підтримки МСП органи місцевого самоврядування використовують найбільш поширені види фінансової підтримки на регіональному рівні – **часткова компенсація відсоткових ставок за кредитами та кредитування суб'єктів малого та середнього бізнесу** на підставі бізнес-планів на конкурсній основі.

Види фінансової державної підтримки на регіональному та місцевому рівнях не передбачають грантової підтримки (безповоротної фінансової допомоги), але потребують негайного поширення, оскільки є основним джерелом інноваційного підприємництва.

Недоліки:

Серед основних видів фінансової державної підтримки МСП на місцевому рівні не практикується:

- часткова компенсація лізингових, факторингових платежів та платежів за користування гарантіям;
- надання гарантії та поруки;
- фінансова підтримка впровадження енергозберігаючих та екологічно чистих технологій.

Перевагами м. Харкова є знаходження на його території Національної академії правових наук України та Північно-східного наукового центру Національної академії наук України та Міністерства освіти і науки України, як учасників процесу визначення пріоритетів науки і техніки, відповідно до Закону України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки».

Пропозиції щодо функцій місцевих органів влади:

В Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» необхідно передбачити:

1) обов'язкове надання МСП на підставі відповідних регіональних програм по окремим пріоритетним напрямкам економіки та господарської діяльності безповоротної фінансової державної допомоги в якості певного програмного фінансування;

2) необхідність на регіональному рівні передбачити застосування всіх видів фінансової державної допомоги МСП та сучасних фінансових інструментів ЄС по пріоритетним напрямкам інноваційної діяльності.

На рівні міст органам місцевої влади необхідно:

1) створити мережі установ трансферу технологій;

2) удосконалити веб-сайт, платформу підтримки інноваційного підприємництва та МСП. Такий інформресурс повинен виконувати консультативні функції, бути доступним, представницьким, інформативним, та задовольняти сучасні вимоги підприємців;

3) об'єднати в регіональну мережу інноваційні суб'єкти (суб'єкти інфраструктури): наукові, технологічні парки;

4) створити Громадські ради з проблем організації інноваційного розвитку при міському голові;

5) на місцевому рівні в програмних документах та бюджетах міст передбачати безповоротну фінансову допомогу для МСП;

6) пролобіювати законодавчий механізм грантової (безповоротної фінансової допомоги) за рахунок бюджетів міст та іноземної фінансової підтримки;

7) створити за участі органів місцевого самоврядування, насамперед виконавчих органів міських рад, платформи підтримки МСП та інноваційного підприємництва за рахунок іноземної фінансової допомоги та з метою доступу до фондів ЄС та європейських програм;

8) залучити органи місцевої влади до процесу підготовки пріоритетних напрямів інноваційної діяльності, напрямів наукової розвитку науки і техніки, прогнозування та розроблення програм еко номічного і соціального розвитку;

9) створити координаційний центр, який би забезпечував впровадження інноваційних розробок наукових та технологічних парків у практику господарської діяльності суб'єктів малого та середнього підприємництва.

Розділ 2. ВИЗНАЧЕННЯ КЛЮЧОВИХ ПРАВОВИХ НАПРЯМІВ РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ СТРУКТУР НА ТЕРИТОРІЇ м. ХАРКОВА

2.1. Суб'єкти інноваційної інфраструктури: правові аспекти сутності та специфіки діяльності

Ключову роль у інноваційній діяльності відіграють **інноваційні підприємства**, які відповідно до ст. 16 Закону України «Про інноваційну діяльність» безпосередньо розробляють, виробляють та реалізують інноваційні продукти/продукцію/послуги, обсяг яких у грошовому вимірі перевищує 70 відсотків його загального обсягу продукції і (або) послуг, що необхідно для отримання державної підтримки. Законодавець прямо перерахував, що до інноваційних підприємств належать технопарки, технополіси, інноваційні центри і бізнес-інкубатори та інші суб'єкти. Як правило, малі та середні інноваційні підприємства і підприємства, які здійснюють господарську діяльність із розроблення, виготовлення та реалізації інноваційних продуктів чи послуг, проте не відповідають 70% законодавчо встановленому бар'єру, утворюються як стартапи (у розумінні суб'єктів господарської діяльності) або реалізують стартап-проекти (як окремі види діяльності).

Проте повністю увесь інноваційний цикл провести лише одному інноваційному підприємству доволі важко, а для допомоги таким підприємствам існує **інноваційна інфраструктура**, яка визначається у ст. 1 Закону України «Про інноваційну діяльність» як «сукупність

підприємств, організацій, установ, їх об'єднань, асоціацій будь-якої форми власності, що надають послуги із забезпечення інноваційної діяльності (фінансові, консалтингові, маркетингові, інформаційно-комунікативні, юридичні, освітні тощо)».

Треба констатувати, що культура інноваційного підприємництва в Україні ще тільки починає розвиватися, тому більшість інституцій, які законодавчо можуть бути важливими інноваційними суб'єктами, в основному, просто рахуються як суб'єкти інноваційної інфраструктури, тобто більш самостійно розробляють та виготовляють інноваційні продукти, і надають інноваційним МСП, як правило, супутні послуги.

На території України діють бізнес-інкубатори, інноваційні центри, технопарки, ІТ кластери, наукові парки (далі – НП) та індустриальні парки.

2.1.1. Бізнес-інкубатори

Бізнес-інкубатор – організація, яка надає на певних умовах і на певний час спеціально обладнані приміщення та інше майно суб'єктам малого та середнього підприємництва, що розпочинають свою діяльність, з метою сприяння у набутті ними фінансової самостійності.

Інноваційний бізнес-інкубатор – спеціалізований бізнес-інкубатор, в якому створенні умови для розроблення і застосування суб'єктами малого та середнього підприємництва інноваційних технологій.

Вказані визначення були закріплені в Порядку реєстрації організацій, діяльність яких спрямована на задоволення потреб суб'єктів малого та середнього підприємництва, затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 21 травня 2009 р. № 510. Наразі вказаний нормативно-правовий акт скасовано, а в чинному законодавстві визначення бізнес-інкубатора відсутнє.

У зв'язку з цим, доцільно звернутися до деяких ключових наукових розробок щодо розуміння сутності цього суб'єкта. Так, науковці визначають бізнес-інкубатор як:

1) суб'єктів, що здійснюють стимулювання розвитку суб'єктів підприємницької діяльності, шляхом надання допомоги їм у «виживанні» та розвитку від початку їх створення¹;

2) фізичний простір або приміщення, у якому здійснюється процес бізнес-інкубації, який у свою чергу є державним та / або приватним, підприємницьким, економічним та соціальним процесом розвитку, покликаним розвивати бізнес з стадії генерування ідей до новостворених компаній, завдяки всебічній програмі підтримки, допомоги у прискоренні розвитку суб'єктів підприємницької діяльності²;

3) установу, що належить державі та/або муніципалітету або є спільною власністю, і метою якої є зменшення ризику стартапів та допомога їм утвердитися на ринку, а також сприяння розвитку малого та середнього бізнесу. Бізнес-інкубатор об'єднує стартапи у приміщеннях, якими він володіє або іншим чином експлуатує та використовує³.

На думку О. М. Паламарчука бізнес-інкубатори – це структури, що надають допомогу новим компаніям на етапі їх організації та становлення⁴. Це один з варіантів тих організаційних форм взаємодії науки і підприємництва, що являє собою складний багатофункціональний комплекс, який забезпечує, поряд з іншим, сприятливі умови для ефективної діяльності новоутворених малих інноваційних фірм, які реалізують цікаві наукові ідеї. До функціональних завдань бізнес-інкубатора у сфері надання послуг суб'єктам малого підприємства слід віднести консалтингові послуги; надання офісних

¹ National Business Incubation Association, Business Incubation. URL: http://www.nbia.org/resource_library/faq/#1.

² Business Incubation Definitions and Principles: Trainee Manual. InfoDev. URL: http://www.agrirowad.com/UploadFiles/ProfileCv/m1_traineeManual_20101029960e20.pdf.

³ Vidutinio verslo plėtros įstatymo nr. VIII-935: lietuvos respublikos smulkiojo, 2017 m. Sausio 12 d. Nr. XIII-192. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/468c37b3dd5211e6be918a531b2126ab>.

⁴ Паламарчука О. М. Особливості функціонування бізнес-інкубаторів в Україні. Економіка та управління. 2014. URL <https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-funktsionirovaniya-biznes-inkubatorov-v-ukraine>.

приміщень; допомогу у проектуванні бізнес-планів; допомогу в пошуку джерел фінансування; підтримку проекту на початкових стадіях; аналіз ринкового середовища та конкурентів; прокат наукового і технологічного устаткування на певний період; технічно-адміністративне обслуговування (пошта, Інтернет, телефон, факс, ксерокс, офіс-секретар тощо); інформаційне та рекламне забезпечення; здійснення юридичних та бухгалтерських послуг; послуги у сфері оцінки бізнесу, ризику ведення бізнесу та ін.

Серед основних **нормативно-правових актів**, що регулюють діяльність бізнес-інкубаторів можна виділити наступні: ГК України, ЦК України, Закони України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» «Про інноваційну діяльність», «Про науку та науково-технічну діяльність», «Про вищу освіту», «Про інвестиційну діяльність» тощо.

Стосовно місця бізнес-інкубаторів в системі інноваційних відносин, то існують такі варіанти його визначення: 1) бізнес-інкубатори виступають в якості своєрідного патентного бюро, яке залучає відповідних фахівців у даній галузі та надає інформаційно-консультативні послуги; 2) виступає як платформа або посередник між інвестором та винахідником.

Бізнес-інкубатори створюються з **метою** надання всебічної підтримки, так би мовити «опіки» над стартапами: надання послуг оренди приміщень для малих та середніх інноваційних фірм, консалтингових, освітніх, фінансових, посередницького пошуку потрібних фахівців, інвесторів тощо. Бізнес-інкубатор повинен довести до успішного зростання стартап-компанію, потім провести ротацію, тобто зміну колишніх стартапів, які уже стали на стабільний шлях розвитку, на нові, які потребують допомоги інкубатора.

За пошуком «бізнес-інкубатор» в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань надається інформація про 57 бізнес-інкубаторів, з яких у м. Харкові зареєстровано Громадську організацію «Технологічний бізнес-інкубатор «Харківські технології» та ТОВ «Європейський бізнес-інкубатор «Глобал-Інновейшн».

Громадська організація «Технологічний бізнес-інкубатор «Харківські технології», як декларується, створено у взаємодії з Центром розвитку малого бізнесу «Харківські технології» з метою сприяння розвитку технологічно орієнтованого підприємництва, комерціалізації вітчизняних наукомістких розробок та загалом розвитку інноваційної діяльності в Україні. Сам Центр розвитку малого бізнесу «Харківські технології» створений у формі товариства з обмеженою відповідальністю спільно Інститутом монокристалів національної академії наук України, Інститутом сцинтиляційних матеріалів національної академії наук України та фізичною особою.

Центр ставить перед собою такі пріоритетні напрями діяльності, як:

- надання послуг і можливостей інноваційного бізнес-інкубатору;
- курси підвищення кваліфікації у сфері інноваційного бізнесу (ліцензія Міністерства освіти та науки України);
- фінансова підтримка інноваційних проектів;
- консультаційні послуги (розробка інноваційних проектів і бізнес-планів, маркетинг, створення компаній);
- участь у міжнародних проектах підтримки підприємництва.

Існують у м. Харкові також випадки, коли бізнес-інкубатором називають структурні підрозділи ЗВО, наприклад, Бізнес-інкубатор ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, що декларує такий спектр послуг:

- консультаційну, організаційну та інформаційну підтримку бізнес-ідей та інноваційних проектів, що спрямовані на відродження та розвиток економіки, науки, культури та освіти в регіоні і країні загалом;
- технічну підтримку молодіжним бізнес-ідеям та проектам через залучення фінансування з різних джерел на їх реалізацію та інфраструктурне забезпечення підприємців-початківців;
- незамінний досвід роботи в команді, який потрібен стартапам-початківцям.

Цей бізнес-інкубатор орієнтує свою діяльність на студентів, аспірантів та молодих вчених ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, проводить масові відкриті онлайн-курси за тематикою розвитку підприємництва «Prometheus», що включає такі напрями:

- 1) як створити стартап.
- 2) підприємництво. Власна справа в Україні.
- 3) бізнес-англійська.
- 4) маркетинг: розробка та продаж пропозиції цінності.
- 5) вступ до Теорії обмежень та Процеси мислення як потужний підхід до управління бізнесом.
- 6) фінансовий менеджмент.
- 7) юридичні аспекти створення та ведення бізнесу в Україні.
- 8) основи оподаткування в Україні.

Ці курси є перекладами англомовних професійних курсів з провідних університетів світу на зразок Стенфордського університету з офіційного сайту <http://startupclass.samaltman.com> та України (наприклад, Києво-Могилянської бізнес-школи).

Також, серед позитивних прикладів бізнес-інкубаторів можна назвати EastLabs, iHUB, «YEP!», Happy, GrowthUp та інші. «YEP!» позиціонує себе як мережу бізнес-інкубаторів, що надає комплексну підтримку стартапам та іншим інноваційним проектам. Ця мережа стала членом UBI Global Network – міжнародної мережі бізнес-ангелів; була визнана найкращим проектом на конкурсі ініціатив, що розбудовують стартап-екосистему міст; та брала участь у The Next Web Startup City Summit 2017 (Амстердам)¹. Як вказує аналіз діяльності бізнес-інкубаторів найбільш поширеним організаційно-правовими формами є ТОВ та ГО. Також бізнес-інкубатори активно створюються при ЗВО.

Необхідно звернути увагу, що діяльність українських бізнес-інкубаторів характеризується наявністю певної неузгодженості ОПФ та реально здійснюваної діяльності. Розглянемо деякі приклади. Полтавський бізнес-інкубатор зареєстрований в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань як громадська організація натомість на офіційному сайті вказує, що здійснює вивід продукції на ринок, започатковує бізнес тощо. Таким чином дана сфера потребує інвестування та діяльності як суб'єкта господарювання, що суперечить змісту компе-

¹ Офіційний сайт мережі бізнес-інкубаторів «YEP!». URL: <http://www.yepworld.org/ua/>.

тенції громадської організації. Товариство з обмеженою відповідальністю «Технології природи» не позиціонує себе як бізнес-інкубатор. Воно виступає в якості інноваційного підприємства – суб'єкта інноваційної діяльності, але фактично відповідно до інформації на сайті виконує функції бізнес-інкубатора.

Значна кількість бізнес-інкубаторів заснована при ЗВО. Наприклад, «Інкубатор Центр» (бізнес-інкубатор) Національного університету «Львівська політехніка», студентський бізнес-інкубатор Київського національного університету економіки України ім. В. Гетьмана, Центр розвитку підприємництва «Бізнес-інкубатор Національного гірничого університету, Бізнес-інкубатор «Молодіжний бізнес центр» Київського національного університету технологій та дизайну, Ківерцівський бізнес-інкубатор Волинського інституту економіки та менеджменту тощо. Дані в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань про ці структури відсутні, тому можна говорити про те, що вони не виступають в якості самостійного учасника інвестиційних правовідносин як юридична особа. У свою чергу для суб'єкта, який їх заснував це є додатковою або непрофільною діяльністю, яка є недостатньо ефективною на практиці. Це пов'язано з деякими факторами в тому числі з тим, що дана діяльність спрямована на роботу з бізнес-проектами самої бюджетної організації (наприклад, ЗВО не працює в конкурентних ринкових умовах (для ЗВО основу функціонування бізнес-інкубаторів складають розробки студентів).

Однак деякі ЗВО мають в своїй структурі відокремлені бізнес-інкубатори, які виступають як самостійні суб'єкти правовідносин. Досліджуючи їх детально можна виділити деякі аспекти, які складають науково-практичний інтерес. Зокрема, серед них можна виокремити такі: 1) чи є дані утворення прибутковими; 2) якими є джерела матеріально-фінансового забезпечення; 3) якими є способи оцінки проектів та інші, що стосуються організації діяльності цих суб'єктів.

Окрім того, було проаналізовано доступні бізнес-інкубатори та їх основну діяльність. Інформація була використана виключно з відкритих джерел, а саме з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних

осіб-підприємців та громадських формувань, сайтів бізнес-інкубаторів чи організацій, при яких утворені ці бізнес-інкубатори. Реєструються, як правило, бізнес-інкубатори у формі громадських організацій, наприклад, «Технологічний бізнес-інкубатор «Харківські технології»

Слід відмітити, що різноманітні громадські організації, у тому числі бізнес-інкубатори, нерідко можуть об'єднуватися у асоціації, фундації та інші громадські об'єднання. Прикладом може служити Українська асоціація бізнес-інкубаторів та інноваційних центрів, створена ще 1998 р. та на цей час нараховує 18 юридичних та 57 фізичних осіб, в тому числі 5 іноземних членів.

2.1.2. Інноваційні центри.

В законодавстві України відсутнє визначення інноваційного центру. Відповідно до Закону України «Про інноваційну діяльність» інноваційний центр розглядається як вид інноваційного підприємства, що розробляє, виробляє і реалізує інноваційні продукти і (або) продукцію чи послуги, обсяг яких у грошовому вимірі перевищує 70 відсотків його загального обсягу продукції і (або) послуг. Схожа ситуація спостерігається у ст. 131 Кодексу Республіки Молдова про науку та інновації Республіки Молдова, де в серед організацій в галузі науки та інноваційній виділяють інноваційні центри, однак визначення цього суб'єкту в законі відсутнє¹.

Позитивним іноземним прикладом діяльності інноваційного центру можна назвати брюссельський інноваційний центр (BIRC — Brussels Innovation Relay Centre). Цей суб'єкт інноваційної інфраструктури надає підтримку підприємствам чи дослідницьким центрам, які або шукають нові технологічні рішення, або тим, які пропонують свої технологічні рішення чи технічну експертизу процесу виробництва. Центр не надає фінансової допомоги, натомість він приймає заявку підприємства і розповсюджує її у свій регіон².

¹ Кодекс Республіки Молдова о науке и инновациях № 259-XV от 15.07.2004. URL: <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/ru/md/md050ru.pdf>.

² Інноваційна політика зарубіжних країн: концепції, стратегії, пріоритети: інформаційно-аналітичні матеріали, підготовлені Комітетом Верховної Ради

Проте у всьому світі інноваційні центри можуть трактуватися по-різному. Наприклад, у Данії інноваційні центри виконують функції сприяння доступу науково-дослідних інститутів, компаній, закордонних мереж до знань, технологій, капіталів, ринків; координації проведення наукових досліджень та інноваційних ініціатив; інформаційно-комунікаційне забезпечення взаємодії інноваційних суб'єктів на національному та міжнародному рівнях.¹

У Німеччині термін «інноваційний центр» є найбільш узагальнюючим та включає як бізнес-інкубатори, так і технологічні та НП.

У країнах англосаксонської правової сім'ї інноваційні центри – це синонімічна назва бізнес-інкубаторів.

За пошуком у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань надається інформація про більше ніж 100 суб'єктів, що містять у своїй назві словосполучення «інноваційний центр». Наявні інноваційні центри і в Харкові.

Показово, що інноваційні центри, які діють в м. Харкові, за своєю функціональною направленістю нагадують бізнес-інкубатори. Проте у Харкові інноваційними центрами називають і не бізнес-інкубатори. Наприклад, Інноваційний центр ХНУ ім. В. Н. Каразіна створено як його структурний підрозділ ЗВО для формування в університеті середовища, зорієнтованого на ефективне використання наукового, науково-технічного і технологічного потенціалу ЗВО з метою розробки, впровадження та промислового освоєння нової техніки, наукоємної продукції, технологій, матеріалів та інших продуктів інтелектуальної діяльності науково-педагогічних працівників, студентів та аспірантів; залучення до активної дослідницької діяльності у галузі високих та інноваційних технологій науково-педагогічних працівників, аспірантів та студентів університету; розвиток і впровадження інноваційних підходів і методів у навчальний процес.

України з питань науки і освіти та Міністерством закордонних справ України.
URL: <http://kno.rada.gov.ua/uploads/documents/36385.pdf>.

¹ Інноваційна політика зарубіжних країн: концепції, стратегії, пріоритети: інформаційно-аналітичні матеріали, підготовлені Комітетом Верховної Ради України з питань науки і освіти та Міністерством закордонних справ України.
URL: <http://kno.rada.gov.ua/uploads/documents/36385.pdf>.

2.1.3. ІТ кластери.

В законодавстві України відсутнє визначення ІТ кластеру. Однак, у Повідомлення Європейської Комісії «Рамковий документ щодо державної допомоги на наукові дослідження, технічний розвиток та провадження інноваційної діяльності» від 27.06.2014 року закріплено визначення дуже близького по своїй сутності терміну «інноваційного кластеру» як структури або організованої групи незалежних сторін (наприклад, інноваційних стартапів, малих, середніх та великих підприємств, а також науково-дослідних організацій та організацій, що займаються поширенням знань, некомерційних організацій та інших пов'язаних з ними суб'єктів господарської діяльності), яка призначена для стимулювання інноваційної діяльності шляхом заохочення спільного використання об'єктів та обміну знаннями та професійним досвідом, а також ефективного сприяння передачі знань, налагодженню зв'язків, поширенню інформації та співпраці між підприємствами та іншими організаціями, що входять до кластера¹.

Серед основних **нормативно-правових актів**, що регулюють діяльність ІТ кластерів можна виділити наступні: ГК України, ЦК України, Закони України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань» «Про інноваційну діяльність», «Про науку та науково-технічну діяльність», «Про вищу освіту», «Про інвестиційну діяльність» тощо.

ІТ кластери є доволі популярними суб'єктами інноваційної інфраструктури в усій Україні (відповідно до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань – 27 суб'єктів).

Харків також не став виключенням. В липні 2015 р. було зареєстровано Харківський кластер інформаційних технологій (Харківський ІТ кластер), ІТ кластер має КВЕД 94.99 «Діяльність інших громадських організацій, н. в. і. у.» як основний вид діяльності, що

¹ Повідомлення Європейської Комісії «Рамковий документ щодо державної допомоги на наукові дослідження, технічний розвиток та провадження інноваційної діяльності» від 27.06.2014 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_006-14/ed20140627#n63.

дозволяє широко трактувати можливості зайняття ними господарською діяльністю. Завдяки проведенню заходів на зразок тренінгів, курсів, воркшопів тощо ІТ кластер надає інноваційним підприємствам та усім бажаючим інформаційно-комунікативні, освітні, консалтингові послуги. Також ІТ кластер створив центр юридичної і правової підтримки для ІТ-компаній м. Харкова «ІТ Legal Support», що надає юридичні консалтингові послуги та юридичну підтримку при взаємодії з органами державної влади, місцевого самоврядування, у судах. Крім того, фактично ІТ кластер виконує функції своєрідного майданчику або біржі, де можуть зустрічатися клієнти та учасники кластеру, які можуть надавати один одному різний спектр послуг, у тому числі фінансові.

З юридичної точки зору Харківський ІТ кластер є юридичною особою приватного права, яка здійснює свою діяльність у ОПФ громадської спілки. У аналогічній формі спілки об'єднань громадян діють, як правило, й інші ІТ кластери, наприклад, громадська організація «ІТ-кластер Одеси», громадська спілка «Черкаси ІТ кластер» та інші. У формі асоціації створено асоціацію «Луцький ІТ кластер», асоціацію «Львівський кластер інформаційних технологій та бізнес-послуг». Засновниками Харківського ІТ кластеру виступили чотири приватні товариства з обмеженою відповідальністю, що здійснюють господарську діяльність у секторі інформаційних технологій. Цей приклад зайвий раз доводить, що в удосконаленні та оздоровленні сфери інноваційної діяльності, інвестиційного клімату, системи оподаткування зацікавлені перш за все суб'єкти господарювання ІТ сектору, які приватними зусиллями уже працюють у такому напрямі.

Окрім вже зазначеного ІТ-кластеру в м. Харків було створено на базі Харківського державного університету харчування та торгівлі «Науково-виробничий кластер», «Науково-освітньо-виробничий кластер «Повноцінне харчування: інноваційні аспекти технології, енергоефективного виробництва та маркетингу»», «Освітньо-науково-виробничий кластер «Облік і фінанси в управлінні сталим розвитком Харківського регіону»». Однак зазначені структури функціону-

ють лице як підрозділи університету, тому вважати їх повноцінними кластерами є помилковим. Приклади зазначених кластерів є занадто особливими, неklasичними для такої форми діяльності, як кластер взагалі.

Про важливість діяльності ІТ кластерів в Харкові свідчать результати дослідження проведення вищевказаним суб'єктом інноваційної інфраструктури. Так, станом на квітень 2019 року в ІТ-галузі Харківської області працювало 31 тис. спеціалістів, 77% з них були пов'язані з комп'ютерним програмуванням¹. Таким чином, ІТ сфера, що активно розвивається в Харківській області, потребує фахової підтримки з боку таких спеціалізованих суб'єктів інноваційної інфраструктури як ІТ кластери.

2.1.4. Наукові парки

У ст. 1 Закону України «Про наукові парки» № 1563-VI від 25.06.2009 р. визначено дефініцію «науковий парк» як юридичну особу, що створюється з ініціативи вищого навчального закладу та/або наукової установи шляхом об'єднання внесків засновників для організації, координації, контролю процесу розроблення і виконання проектів наукового парку. Їхня ціль полягає у розвитку науково-технічної та інноваційної діяльності у ЗВО та/або науковій установі, ефективного та раціонального використання наявного наукового потенціалу, матеріально-технічної бази для комерціалізації результатів наукових досліджень і їх впровадження на вітчизняному та закордонному ринках.

Визначення наукового парку як юридичної особи, що створюється з ініціативи вищого навчального закладу та/або наукової установи шляхом об'єднання внесків засновників для організації, координації, контролю процесу розроблення і виконання проектів, дозволяє стверджувати про наявність у засновників наукового парку права участі у ньому. А це означає, що для них характерними є ознаки, притаманні для товариства.

¹ KHARKIV IT RESEARCH 2019. Kharkiv IT Cluster. URL: <https://drive.google.com/file/d/1-eMDhR3vpL6rvl6apC3ccGWiTBD0enet/view>.

Цивільний кодекс України прямо не передбачає такого виду юридичних осіб, як науковий парк, через що доцільно погодитися з тими науковцями, які наголошують на тому, що оскільки в кодексі не встановлюється вичерпного переліку юридичних осіб, то вони можуть створюватися на підставі та у формах, передбачених окремими законами. До створення та діяльності таких юридичних осіб мають субсидіарно застосовуватися положення Цивільного кодексу України щодо інституту юридичних осіб¹.

Мета діяльності НП. НП створюється з метою розвитку науково-технічної та інноваційної діяльності у ЗВО та/або науковій установі, ефективного та раціонального потенціалу, матеріально-технічної бази для комерціалізації результатів наукових досліджень і їх впровадження на вітчизняному та закордонному ринках. Не допускається здійснення таких видів діяльності як торговельно-посередницька діяльність, надання послуг побутового призначення, виробництво і переробка підакцизних товарів та інших, що не відповідають меті НП.

Функції НП:

- Створення нових видів інноваційного продукту, здійснення заходів щодо їх комерціалізації, організація та забезпечення виробництва наукоємної, конкурентоспроможної на внутрішніх і зовнішніх ринках інноваційної продукції.

- Інформаційно-методичне, правове та консалтингове забезпечення засновників і партнерів НП, надання патентно-ліцензійної допомоги.

Залучення студентів, випускників, аспірантів, науковців та працівників ЗВО та/або наукової установи до розроблення і виконання проектів НП.

- Сприяння розвитку та підтримка малого інноваційного підприємства.

- Організація підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації спеціалістів, необхідних для розроблення і реалізації проектів НП.

¹ Митник А. К. Поняття наукового парку як суб'єкту правовідносин інтелектуальної власності. *Право і суспільство*. 2016. № 2. С. 55–59.

- Залучення і використання у своїй діяльності ризикового (венчурного) капіталу, підтримка наукоємного виробництва.

- Захист та представництво інтересів засновників і партнерів НП в органах державної влади та органах місцевого самоврядування, а також у відносинах з іншими суб'єктами господарювання під час організації та виконання проектів НП в межах, визначених установчими документами НП.

- Розвиток міжнародного і вітчизняного співробітництва у сфері науково-технічної та інноваційної діяльності, сприяння залученню іноземних інвестицій.

В науковій літературі відмічаються відмінні погляди на можливі функції для НП або для структур, які можуть виконувати певні функції в національних інноваційних системах (далі – НІС), та їх повноваження можуть бути покладені на НП. Більшість науковців звертають увагу тільки на перелічені в Законі України «Про наукові парки» напрямки діяльності НП, які формуються на підставі їх мети діяльності та функцій. Хоча, на наш погляд, ґрунтуючись на фактичних зв'язках НП з освітньою, науковою, науково-технічною діяльністю, основні функції НП можуть визначатися як організація проектних досліджень, їх відбір, оцінка та комерціалізація технологій в якості завершального етапу наукової та науково-технічної діяльності ЗВО і наукових установ.

Для реалізації таких функцій в сфері інноваційних відносин невід'ємним є проведення цільового фінансування як НП, так і інших суб'єктів НІС, які можуть звертатися за фінансуванням через НП. На наш погляд, доцільним є досвід деяких країн (наприклад, Німеччина) в законодавстві яких при визначенні участі в організації проектного фінансування інноваційної діяльності розділяють суб'єктів, що здійснюють відбір проектів, їх оцінку, та суб'єктів, які на підставі відбору проектів здійснюють їх фінансування. Але передувати вирішенню відміченого питання повинно удосконалення регулювання в законодавстві діяльності, функцій НП як за видами наукової, науково-технічної та господарської діяльності, так і за компетенцією діяльності НП як суб'єкта НІС.

Наразі, виходячи з офіційного сайту МОН, існує 36 наукових парків, зокрема: Корпорація «Науковий парк Київський університет імені Тараса Шевченка»; Корпорація «Науковий парк Миколаївського національного аграрного університету «АГРОПЕРСПЕКТИВА»; Науковий парк «Інноваційно-інвестиційний кластер Тернопілля»; Науковий парк «ФЕД»; Науковий парк «Синергія»; Науковий парк «Наукоград - Харків»; Науковий парк Національного університету біоресурсів і природокористування «Стале природокористування та якість життя»; Товариство з обмеженою відповідальністю «Науковий парк Київського національного економічного університету» тощо¹.

Окремою проблемою в регулюванні діяльності НП є закріплення правового механізму організації діяльності НП в частині управління інноваційним процесом, який повинен бути більш досконалий, ніж для товариств з обмеженою відповідальністю (далі – ТОВ). Але навіть у порівнянні з ТОВ відповідне існуюче регулювання НП має недоліки, такі як відсутність закріплення в нормативно-правових актах ОПФ юридичної особи НП та інші вади правового регулювання, що слідують з невизначеності корпоративного характеру НП. Крім того, в наукових джерелах звертається увага на недосконалість визначення виду господарської діяльності НП як підстави визначення виду суб'єкта господарювання, і за деякими рисами такої діяльності їх відносять до некомерційної господарської діяльності, що може приводити до оспорування одержання прибутку НП у зв'язку із порушенням спеціальної провоздатності таких суб'єктів господарювання.

Також, при розширенні в останні роки прав ЗВО та наукових установ в частині розпорядження власними коштами, залишається, на наш погляд, обмежувальною норма ч. 3 ст. 13 Закону України «Про наукові парки», відповідно до якої ЗВО та наукові установи беруть участь у формуванні статутного капіталу НП шляхом внесення до нього нематеріальних активів (майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності), без грошових коштів. Ці вади фактично не дають можливості визначити та закріпити належне місце НП в НІС. З метою

¹ Показники діяльності наукових парків. URL: <https://mon.gov.ua/ua/nauka/innovacijna-diyalnist-ta-transfer-tehnologij/naukovi-parki>.

визначення шляхів використання НП в науковій, науково-технічній діяльності, зовнішньоекономічній діяльності ЗВО та наукових установ можливо визначити декілька переважних напрямків використання ОПФ НП.

1. НП виконує функцію інкубатора, акселератора та фінансує МСП, спін-оф компанії (або спинаут компанії, що створюються для реалізації інноваційної продукції на іноземних ринках). В цьому випадку відбувається спрощення механізму трансферу технологій, оскільки НП виходить (або може вийти) з ланцюга трансферу технологій, створених за рахунок бюджетних коштів. Це виключає одержання відповідного погодження в Міністерстві освіти і науки України, прискорює процес обігу інноваційної продукції та спрощує можливість захистів права інтелектуальної власності за межами України.

2. Виконання НП функції експортно-орієнтованого центру трансферу технологій (далі – ЦТТ). Але для цього необхідно залучення власних або іноземних інвестицій безпосередньо НП для формування відповідних портфеля активів НП.

3. НП виконує функції материнської компанії для усіх МСП, які створюються ЗВО або науковими установами для удосконалення спільного та єдиного «корпоративного» нагляду за проектами ЗВО або наукових установ, акумуляції ресурсів для наукової та науково-технічної діяльності, встановлення єдиного порядку при комерціалізації технологій ЗВО і наукових установ. Використання такого правового механізму може бути найбільш зручним для здійснення адресної і проектної підтримки окремих МСП, утворених ЗВО та науковими установами.

Наведені випадки потребують прозорості структури корпоративних відносин для формування довіри до НП, що відсутнє в законах, які регулюють їх діяльність. Недосконалість законодавчого визначення ОПФ НП, неузгодженість його функцій та вимог до ОПФ підприємницьких товариств за Цивільним та ГК України, невідповідність принципам корпоративного управління потребують внесення змін в законодавство України і чіткого закріплення як ОПФ, так і функцій НП.

Розподіл по ОПФ:

- НП створюється і діє на основі засновницького договору та статуту, вимоги до яких визначаються Законом.
- Рішення про створення наукового парку приймається його засновниками за погодженням із МОН України.
- ТОВ – 13
- інші – 5
- корпорація – 3

Розподіл по органам управління:

– НП має вищий орган управління НП та виконавчий орган управління НП. Функції органів управління НП визначаються його статутом.

– Вищим органом управління НП є загальні збори засновників НП, функції яких визначаються статутом НП.

Вищий орган управління НП вирішує фінансові та інші питання відповідно до статуту НП.

Виконавчий орган управління НП вирішує питання поточної діяльності з метою координації діяльності його засновників і партнерів щодо виконання проєктів НП.

Проектна діяльність та підтримка НП полягає в наступному.

Проекти НП подаються до виконавчого органу управління НП юридичними та/або фізичними особами відповідно до умов конкурсу пропозицій щодо реалізації пріоритетних напрямів діяльності НП (далі – конкурс).

Положення про проведення конкурсу розробляється та затверджується виконавчим органом управління НП. Проекти НП, реалізація яких потребує державної підтримки, підлягають державній реєстрації в МОН України.

Статутний капітал НП має свої особливості.

Суб'єкт господарювання державної або комунальної власності, що здійснює свою діяльність на основі права господарського відання, може передавати належне йому майно до статутного капіталу НП лише за попередньою згодою центрального органу виконавчої влади, у сфері управління якого він перебуває.

Передача до статутного капіталу НП нерухомого майна, а також повітряних і морських суден, суден внутрішнього плавання та рухомого складу залізничного транспорту, що перебувають на балансі державних суб'єктів господарювання, здійснюється за умови додаткового погодження з Фондом державного майна України.

Розподіл по розміру статутного капіталу:

- більше 2 млн. грн – 1;
- від 1 млн. грн до 2 млн. грн – 3;
- від 100 тис. грн до 1 млн. грн – 12;
- менше 100 тис. грн – 5;

Розподіл по часткам в статутному капіталі ЗВО або наукових установ:

- від 100 % до 80 % – 7;
- від 80 % до 50 % – 10;
- менше 50 % – 4.

Більш детально розглянемо проблеми визначення ОПФ НП. Так, відповідно до ст. 1 Закону України «Про наукові парки»: НП – юридична особа, що створюється з ініціативи ЗВО та/або наукової установи шляхом об'єднання внесків засновників для організації, координації, контролю процесу розроблення і виконання проектів НП. Практика свідчить, що НП створюються переважно у формі корпорації.

Поняття «корпорації» міститься в ст. 120 ГК України, згідно до якого корпорацією визнається договір не об'єднання, створене на основі поєднання виробничих, наукових і комерційних інтересів підприємств, що об'єдналися, з делегуванням ними окремих повноважень централізованого регулювання діяльності кожним із учасників об'єднання органам управління корпорації.

НП-корпорації

Нагальним прикладом НП, створеного у формі корпорації є «НП «Київська політехніка».¹ Відповідно до ст. 120 ГК України корпорація створюється внаслідок консолідації виключно підприємств.

Якщо ж розглянути склад засновників НП «Київська політехніка», то можна побачити, що до його складу входить 4 учасника. Одним із

учасників є Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут», частка в статутному капіталі якого складає 13,7 %, інші ж - суб'єкти господарювання.

Таким чином, стає питання про те, що не всі учасники корпорації є підприємствами. В такому випадку, тільки якщо виходити із широкого розуміння підприємства можна дійти висновку, що будь-яка юридична особа може входити до складу корпорації. Але на сьогодні в законодавстві немає жодних роз'яснень з цього приводу, а тому постає питання щодо відповідності суб'єктного складу даної корпорації відповідним правовим нормам.

Також не можливо оминати ще один НП «Інноваційно-інвестиційний кластер Тернопілля»², який створений у формі корпорації. Цікавим є те, що до складу даного парку, окрім Тернопільського Національного технічного університету ім. Івана Пулюя, Товариства з обмеженою відповідальністю «Інтеграл» та Товариства з обмеженою відповідальністю «Завод газового обладнання «Альфа-Газпромкомплект», входить ще й Управління з експлуатації майнового комплексу Тернопільської обласної ради.

В якості іншого прикладу пропонуємо розглянути науковий парк «Наукоград-Харків». Його ОПФ визначена як «інші ОПФ». Суб'єктний склад даного НП складають три наукові установи: Академічний науково-освітній комплекс «Ресурс»; Інститут проблем машинобудування ім. А. М. Підгорного Національної академії наук України; науково-технічний концерн «Інститут проблем машинобудування «НАН України». Тобто, в даному випадку вбачається, що до складу відповідного парку не входить жодне підприємство. А, отже, постає питання про те, чи може дане утворення мати статус НП, якщо чітко не визначено його ОПФ. Тоді як для суб'єктів господарювання, відповідно до ст. 45 ГК України, підприємництво може здійснюватися в будь-яких організаційних формах, передбачених законом.

В м. Харкові функціонує 3 НП, які контролюються освітніми та науковими установами:

1. НП «Наукоград-Харків»: загальний розмір статутного капіталу складає 1020000.00 грн, 98 % статутного капіталу належить інституту

проблем машинобудування ім. А. М. Підгорного Національної академії наук України, ОПФ – інші ОПФ.

2. НП Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»: загальний розмір статутного капіталу складає 81000.00 грн, 50,62 % статутного капіталу належить Національному технічному університету «Харківський політехнічний інститут», ОПФ – ТОВ.

3. НП «Радіoeлектроніка та інформатика»: загальний розмір статутного капіталу складає 81000.00 грн, 93,4 % статутного капіталу належить Харківському національному університету радіoeлектроніки, а 6,6 % – Науково-технічному центру академії наук прикладної радіoeлектроніки, ОПФ – інші ОПФ.

4. НП «ФЕД», розмір статутного капіталу якого складає 100000.00 грн. не контролюється освітніми або науковими установами. 50 % статутного капіталу належить державному підприємству «Харківське агрегатне конструкторське бюро», ОПФ – інші ОПФ.

Додатково до Харківського регіону необхідно відносити і НП «Агрозоовет», загальний розмір статутного капіталу якого складає 2500000.00, 53 % статутного капіталу належить Харківській державній зооветеринарній академії, ОПФ – ТОВ.

За кількістю НП Харків та Харківська область займають 2-е місце в Україні після м. Київ.

Висновки. У м. Харкові необхідно використовувати інноваційний та науковий потенціал чотирьох НП та 1 НП в Харківській області з можливістю формування на їхній базі відповідних галузевих або міжгалузевих кластерів та виконання функцій елементів інноваційної інфраструктури.

Недоліки регулювання НП:

- не визначена чітко в законі ОПФ НП;
- відсутність прозорого формування органів управління НП та прийняття рішень щодо розпорядження фінансами;
- обмеженість джерел формування статутного капіталу;
- не передбачено законом можливості пільгового використання нерухомого майна учасників;

- не визначені всі можливі форми участі в інноваційному процесі, в тому числі в обігу прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Пропозиції щодо удосконалення законодавства про НП:

- передбачити багатофункціональність НП як суб'єктів інноваційних відносин;
- в законі передбачити засоби заохочення формування мережі парків, в тому числі наукових, технологічних та індустріальних;
- встановити право здійснювати внески державних ЗВО та наукових установ в статутний капітал в грошовій формі за рахунок власних надходжень;
- передбачити прозорість формування та управління НП за участю наукової спільноти та представників бізнесу;
- удосконалити законодавче регулювання ОПФ парків.

Таким чином, потребує удосконалення законодавче регулювання ОПФ НП, визначення їх функцій та місця в інноваційній інфраструктурі з закріпленням у законі можливості виконання функцій бізнес інкубатора, ЦТТ, центру підтримки підприємництва та інших функцій, пов'язаних з розвитком НІС.

2.1.5 Індустріальні парки

Також в Україні передбачено створення індустріальних парків.

До основних нормативно-правових актів, які регулюють процес створення та функціонування індустріальних парків в Україні, належать:

- Закон України «Про індустріальні парки» № 5018-VI від 21.06.2012 р.;
- Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції створення індустріальних (промислових) парків в Україні» № 447 від 01.08.2006 р.;
- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку прийняття рішення про включення індустріального (промислового) парку до Реєстру індустріальних (промислових) парків» № 216 від 16.01.2013 р.;

- Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України «Про затвердження форми Типового договору про створення та функціонування індустріального парку» № 386 від 15.04.2013 р.;
- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку проектів із пріоритетних напрямів соціально-економічного та культурного розвитку (національні проекти) № 1256 від 8.12.2010 р.;
- Митний кодекс України № 4495-VI від 13.03.2012 р.;
- Постанова Кабінету Міністрів України «Про Порядок затвердження переліків устаткування, обладнання та комплектувальних виробів, матеріалів, що не виробляються в Україні, які не є підакцизними товарами, ввозяться на митну територію України ініціаторами створення індустріальних (промислових) парків – суб'єктами господарювання, керуючими компаніями таких парків для їх облаштування та учасниками індустріальних (промислових) парків для провадження господарської діяльності у межах зазначених парків і які звільняються від оподаткування митом» № 558 від 19.06.2013 р..

Згідно базового Закону ст. 1 цього Закону «індустріальний (промисловий) парк – це визначена ініціатором створення індустріального парку відповідно до містобудівної документації облаштована відповідною інфраструктурою територія, у межах якої учасники можуть здійснювати господарську діяльність у сфері переробної промисловості, інформації і телекомунікацій, а також науково-дослідну діяльність на умовах, визначених Законом та відповідним договором».

Створюється індустріальний парк у три етапи: 1) прийняття ініціатором рішення про створення, для чого він розробляє та затверджує концепцію індустріального парку; 2) вибір керуючої компанії та укладення договору про створення та функціонування парку; 3) залучення учасників та укладення з ними договорів про здійснення господарської діяльності, істотні умови якого закріплено у ст. 30 Закону. Ініціатор, керуюча компанія та учасники індустріального парку можуть отримати державну підтримку лише при включенні парку до Реєстру індустріальних (промислових) парків. Станом на 10.03.2021 до Реєстру індустріальних (промислових) парків включено 47 інду-

стріальних парків, у 23 із них визначено керуючі компанії, а у 8 є учасники:

1. «Славута» (м. Славута, Хмельницька обл.; є керуюча компанія, 2 учасника)
2. «Коростень» (м. Коростень, Житомирська обл.; є керуюча компанія, учасник)
3. «Свема» (м. Шостка, Сумська обл.; є керуюча компанія, учасник)
4. «Долина» (м. Долина, Івано-Франківська обл.; є керуюча компанія)
5. «Рясне-2» (м. Львів; є керуюча компанія)
6. «Соломоново» (с. Соломонове, Закарпатська обл.; є керуюча компанія)
7. «Перший український індустріальний парк» (с. Велика Димерка, Київська обл.; є керуюча компанія)
8. «BIONIC Hill» (м. Київ)
9. «iPark» (Комінтернівський р-н, Одеська обл.; є керуюча компанія)
10. «Кривбас» (м. Кривий Ріг, Дніпропетровська обл.)
11. «Тростянець» (м. Тростянець, Сумська обл.; є керуюча компанія)
12. «Мироцьке» (с. Мироцьке, Київська обл.; є керуюча компанія)
13. «Вінницький індустріальний парк» (м. Вінниця; є керуюча компанія, 2 учасники)
14. «ЖИТОМИР-СХІД» (м. Житомир; є керуюча компанія)
15. «Новодністровськ» (м. Новодністровськ, Чернівецька обл.; є керуюча компанія, учасник)
16. «Фастіндастрі» (м. Фастів, Київська обл.; є керуюча компанія, учасник)
17. «Павлоград» (Павлоградський р-н, Дніпропетровська обл.; є керуюча компанія)
18. Яворівський індустріальний парк (Яворівський р-н, Львівська обл.)
19. «Золотоноша» (м. Золотоноша, Черкаська обл.; є керуюча компанія)

20. Кам'янка-Бузький індустріальний парк (м. Кам'янка-Бузька, Львівська обл.)
21. «Вінницький кластер холодильного машинобудування» (м. Вінниця; є керуюча компанія, учасник)
22. «Новороздільський індустріальний парк» (м. Новий Розділ, Львівська обл.)
23. «Нововолинськ» (м. Нововолинськ, Волинська обл.)
24. «Лиманський» (м. Лиман, Донецька обл.; є керуюча компанія)
25. «Сігма Парк Яричів» (с. Старий Яричів, Кам'янка-Бузький р-н, Львівська обл.)
26. «Ланнівський індустріальний парк» (с. Ланна, Карлівський р-н, Полтавська обл.; є керуюча компанія, 2 учасники)
27. «Київщина» (с. Нові Петрівці, Вишгородського району Київської обл.)
28. «Техносіті» (м. Костянтинівка, Донецька обл.; є керуюча компанія)
29. «Біла Церква» (Шкарівська сільська рада, Білоцерківський район, Київська обл.; є керуюча компанія)
30. «Олександрія» (м. Олександрія, Кіровоградська обл.)
31. «Захід Ресурс» (м. Городок, Львівська обл.)
32. «Тернопіль» (м. Тернопіль)
33. «Біла Церква 2» (Шкарівська сільська рада, Білоцерківський район, Київська обл.; є керуюча компанія)
34. «Енергія» (м. Миколаїв)
35. «INNOVATION FORPOST» (м. Дніпро)
36. «Суми» (м. Суми)
37. «АзовАкваІнвест» (м. Маріуполь, Донецька обл.; є керуюча компанія)
38. «Хмельницький» (м. Хмельницький)
39. «Подільськ» (м. Подільськ, Одеська обл.)
40. «Бізнес Прайм» (с. Тернопілля, Миколаївський район, Львівська обл.)
41. «ВІНТЕР СПОРТ» (м. Вінниця)
42. «Chortkiv-West» (м. Чортків, Тернопільська обл.)

43. «Місто Скла» (м. Березань, Київська обл.)

44. «Східний регіон» (м. Попасна, Луганська обл.)

45. «ПАТОН» (Глевахівська селищна рада, Фастівський район, Київська обл.)

46. «Rivne industrial park» (Малолубашанська сільська рада, Костопільський район, Рівненська обл.)

47. «E40 Industrial Park» (Колонщинська сільська рада, Бучанський район, Київська обл.).

Також в Україні функціонують індустріальні парки, які не включені до Реєстру індустріальних парків¹.

Головні засоби державної підтримки для цих парків визначені у розділі VIII Закону, Митному та Бюджетному кодексах України, а також у Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2021-2027 рр., затвердженій постановою КМУ №695 від 05.08.2020. Зокрема, це наступні засоби:

1) Запровадження дієвих механізмів активізації діяльності індустріальних парків на територіях, де перебувають у стадії закриття вугледобувні та вуглепереробні підприємства.

2) Запровадження механізмів підтримки транскордонних індустріальних та технологічних парків, економічних і промислових зон на території України з метою стимулювання регіонального економічного розвитку.

3) Визначення та облаштування відповідної інфраструктури територій, у межах яких суб'єкти господарювання можуть провадити виробничу діяльність, шляхом: передбачення у проектах містобудівної документації відповідного рівня промислових зон, промислових районів, груп підприємств або розташованих окремо підприємств, зокрема територій, на яких розміщена інноваційна інфраструктура, індустріальні парки, з урахуванням їх спеціалізації та транспортної доступності.

В м. Харків було у 2020 році створено КП Харківської обласної ради «Індустріальний парк «Рогань»». Створено для реалізації інвес-

¹ Довідка про індустріальні парки в Україні. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=45629531-ea5f-4a91-9050-fe47b001dc22&title=DovidkaProIndustrialniParkiVUkraini>.

тиційних проектів з ефективного використання індустріального, аграрного та наукового потенціалу Харківської області. Очікуючи визначення земельної ділянки для створення індустріального парку, комунальне підприємство здійснює широкий спектр робіт в сфері територіального маркетингу:

- випускає промодпродукцію: презентаційні каталоги Харківської області, інвестиційні паспорти об'єднаних територіальних громад, сувенірну продукцію;

- забезпечує роботу системи відеоконференцзв'язку «ТОК», яка дозволяє органам місцевого самоврядування і суб'єктам підприємницької діяльності проводити дистанційно в аудіовізуальній формі круглі столи, семінари і конференції;

- проводить дистанційне навчання працівників органів місцевого самоврядування з питань залучення інвестицій та територіального маркетингу;

- підтримує роботу комунікаційного майданчика «Стратегія розвитку Харківської області на 2021-2027 роки» – www.strategy.kharkiv.ua;

- проводить Міжнародні економічні форуми «ІННОВАЦІЇ. ІНВЕСТИЦІЇ. ХАРКІВСЬКІ ІНІЦІАТИВИ!»;

- забезпечує дизайн-супровід видання журналу «Стратегія розвитку», який отримують понад 3000 підписників;

- підтримує роботу електронної вітрини продукції провідних підприємств України українською, англійською та російською мовами – www.Rada.com.ua.

2.1.6 Технологічні парки

Законодавчу і нормативно-правову основу діяльності технологічних парків складають:

1. Закон України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» № 991-XIV від 16.07.1999.

2. Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» № 433-IV від 16.01.2003.

3. Закон України «Про інноваційну діяльність» № 40-IV від 04.07.2002.

4. Постанова КМУ «Деякі питання організації діяльності технологічних парків» № 1657 від 29.11.2006.

5. Постанова КМУ «Про затвердження Положення про Комісію з організації діяльності технологічних парків та інноваційних структур інших типів» № 1219 від 06.08.2003.

Метою діяльності технологічних парків є комплексна організація наукоємного виробництва шляхом максимального сприяння створенню та запровадженню нових технологій та стимулювання розвитку творчого потенціалу фахівців. Концентруючи наукові, виробничі та фінансові ресурси технопарки забезпечують відтворення повного життєвого циклу інновацій: дослідження – розробка – упровадження – масовий промисловий випуск наукоємної високотехнологічної конкурентоспроможної на світових ринках продукції.

Законодавством встановлено, що технологічні парки можуть бути створені без утворення окремої юридичної особи та без об'єднання вкладів учасників. Відтак, технологічний парк може бути заснований юридичною особою або групою юридичних осіб, які діють відповідно до договору про спільну діяльність. Згідно Закону договір про спільну діяльність технопарку повинен містити відомості про склад учасників, їх права та обов'язки, пріоритетні напрями діяльності, органи управління і керівний орган, їх повноваження та порядок прийняття ними рішень, порядок фінансування діяльності органів управління і керівного органу, порядок прийняття нових учасників та виключення з числа учасників інноваційної структури, порядок ліквідації інноваційної структури (припинення дії договору).

В Україні вже створена система технологічних парків, діяльність якої може слугувати одним із прикладів успішної реалізації державної інноваційної політики. Формування цієї системи розпочалося у 2000 році реєстрацією таких технологічних парків як Інститут монокристалів та Інститут електрозварювання імені Є.О.Патона. Згодом з'явилися: 2001 рік – Вуглемаш; 2002 рік - Напівпровідники, Інститут технічної теплофізики, Укрінфотех; 2003 рік – Київська політехніка та Інтелектуальні інформаційні технології та інші. Станом на вересень

2010 року в Україні вже зареєстровано 12 технопарків та ще 4 проходять процедуру реєстрації¹.

Організації і підприємства, що входять до складу технологічного парку, зберігають за собою усі права юридичних осіб і діють у відповідності зі своїми статутами, договором про спільну діяльність щодо створення та функціонування технопарку і виконання інвестиційних та інноваційних проектів та чинного законодавства України.

Склад учасників в процесі діяльності і розвитку технопарку може змінюватись. З заявою про вступ до учасників технопарку може звернутись будь-яка організація і її прохання буде розглянуто. Рішення про зміну складу технопарку приймає науково-технічна рада технопарку. Іноземні юридичні особи, міжнародні організації можуть бути учасниками технопарку нарівні з юридичними особами України.

Структурна відмінність технопарку полягає у тому, що охоплення компаній-клієнтів у технопарку ширше, ніж, наприклад, у бізнес-інкубатора, і він не обмежується тільки створеними і такими, що знаходяться на самому початку розвитку інноваційними утвореннями.

У договорі про спільну діяльність визначаються органи управління і керівний орган (юридична особа), їх повноваження та порядок прийняття ними рішень, порядок фінансування діяльності органів управління і керівного органу.

Керівний орган технологічного парку – юридична особа – один з учасників технологічного парку, який від імені учасників технопарку відкриває спеціальний рахунок технологічного парку і на якого за договором покладені функції поточного керівництва діяльністю технологічного парку, у тому числі щодо оформлення проектів технологічного парку, використання в установленому Законом порядку коштів спеціального рахунку технологічного парку, контролю за використанням коштів спеціальних рахунків учасників технологічного парку, перевірки та підготовки пропозицій щодо внесення змін або припинення виконання проектів технологічного парку, підготовки звітів про діяльність технологічного парку, представлення інтересів

¹ Технологічні парки. URL: <https://mon.gov.ua/ua/nauka/innovacijna-diyalnist-ta-transfer-tehnologij/tehnologichni-parki>.

учасників технологічного парку в органах державної влади та органах місцевого самоврядування, укладання відповідно до законодавства договорів від імені технологічного парку, та інші функції відповідно до договору.

Згідно зі ст. 12 Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» контроль та моніторинг за реалізацією проектів технологічних парків здійснює центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері науково-технічної та інноваційної діяльності, в установленому КМУ порядку. Таким органом є Комісія з організації діяльності технологічних парків та інноваційних структур інших типів утворена відповідно до постанови КМУ від 09 серпня 2001 року № 961. Оскільки технопарки можна вважати дієвим прикладом координації освіти, науки та бізнесу, докладніше про них див. у п. 5.2.

Необхідно зазначити, що до інфраструктури необхідно віднести Торгово-промислову палату України та Центр підтримки МСП надання адміністративних послуг, але названі суб'єкти в сучасній компетенції не можуть виконувати функції суб'єктів інноваційної інфраструктури, для усунення такої проблеми потребується удосконалення законодавства та концепції сприйняття цих суб'єктів в економічному середовищі.

2.2. Стимулювання запровадження новітніх технологій та правові механізми трансферу технологій

2.2.1. Стимулювання інноваційної діяльності у сфері трансферу технологій (український і міжнародний досвід)

Розробка ефективних інструментів державної інноваційної політики є актуальною проблемою для будь-якої країни. Проаналізуємо національні системи управління *технологічним трансфером* у країнах-лідерах технологічного розвитку. Практично всі країни дотри-

муються стратегії стимулювання пріоритетних напрямів технологічного розвитку. Політика державних пріоритетів не лише стосується напрямів розробки та фінансування технологічних програм, а й визначає національні технологічні стратегії держав — способи використання, залучення технологій. Наприклад, *Японія* орієнтувалася на залучення технологій шляхом ліцензування, *Китай* завдячує своїм успіхам стратегії отримання технологій через субпідряд або виробництво на власному обладнанні OEM (own equipment manufacturer)¹, *Сінгапур* і *Малайзія* починали із залучення іноземних інвестицій, а *Південна Корея*, *Індія* — з їх обмеження у стратегічно важливих сферах.

Сфера науки та досліджень у кожній країні намагається максимально відповідати потребам промисловості. Для цього створюються спеціальні програми типу TEKES (*Фінляндія*) і NUTEK (*Швеція*), які фінансують наукові дослідження, визначають комерційних партнерів і потенційних учасників проєктів *трансферу*, тобто інтегрують науку та промисловість².

Усе більшої популярності набуває поєднання регіональної політики з політикою пріоритетних напрямів розвитку шляхом запровадження кластерів: єднанням інститутів та підприємств. У *Фінляндії* кластер створюється як група постачальників, виробників, споживачів та конкурентів — різнопланових спеціалістів, що спрямовують свою діяльність на створення конкурентних переваг. Роль держави в розвитку кластерів полягає в розвитку інфраструктури, системи освіти, визначення головних напрямів досліджень, які забезпечують високі показники економічного розвитку країни³.

¹ Kondo, M (2001), "Networking for Technology Acquisition and Transfer", *Management of technology: Discussion Papers presented at the Vienna Global Forum*, Austria: V.I.C., p. 115.

² Національна інноваційна система: зарубіжний досвід, стан в Україні. Аналітичні матеріали до Парламентських слухань [Геєць В.М., Федулова Л.І., Багал Ю.М. та ін.]; під. ред. В.М. Геєця, Л.І. Федулової. К.: НАНУ, Інститут економіки та прогнозування, 2007. 184 с. С. 32.

³ Arnold, E., Kuusisto J. (2002), Government innovation support for commercialisation of research, new R&D performers and R&D networks. *Technology Review* 121/2002, Helsinki: National Technology Agency «TEKES».

Прикладом ефективної кластерної політики може бути *Бельгія*, де згідно із законом про інвестиції кошти для *трансферу технологій* залучаються через університети і науково-дослідні інститути. *Стимулами до інновацій* у компаніях є безпроцентні кредити і платежі, розмір яких може досягати 25% вартості проєкту. Про успіхи стимулювання у цій сфері можна говорити на прикладі центру біо-технологій VIB (Flamanders Inderuniversity Institute for Biotechnology, 1995 р.)¹.

Особливої уваги потребує вивчення досвіду *Швеції* в управлінні *технологічним трансфером*, оскільки тривалий час концепція інноваційного розвитку в цій державі взагалі була відсутня. Сьогодні вона є одним із лідерів на світовому ринку технологій (2,27% експортного ринку технологій країн Європи). Агенція інноваційної системи Швеції (Vinnova) була заснована у 2001 році. Її основні завдання: фінансування досліджень, посилення кооперації науки та бізнесу, організація дифузії знань, особливо для малих і середніх підприємств; стимулювання участі національних учасників у загальноєвропейських дослідних програмах; прогнозування технологічного розвитку.

У більшості країн Європи робиться акцент на регіональному розвитку, а також на активному залученні *представників малого та середнього бізнесу до технологічного трансферу*. Наприклад, система управління технологічним трансфером *Франції* забезпечує спрощений доступ до технологій малим та середнім підприємствам різних регіонів. Із цією метою створюються мережі дифузії технологій RDT. Окрім цього, французька технологічна політика спрямована на посилення кооперації державних дослідних установ і приватних фірм. Це є однією з функцій Національного центру наукових досліджень Франції (Centre National de la Recherche Scientifique — CNRS). Французьке міністерство промисловості, яке сфокусоване на інноваціях і *технологічному трансфері*, пропонує вільний доступ до численних веб-сайтів, баз даних, пов'язаних із

¹ The official site of VIB, available at. URL: <http://www.vib.be/en/about-vib/organization/Pages/default.aspx>.

характеристикою основних напрямів науково-дослідних робіт та отриманих результатів.

Німеччина, яка тривалий час є одним із лідерів ринку високих технологій, досягла такого результату завдяки поєднанню всіх доступних методів управління *технологічним трансфером*: активного залучення до технологічного обміну університетів, промислових підприємств, технологічних центрів, а також впровадження різних регіональних інноваційних програм. Інноваційне законодавство дозволяє вченим створювати власні компанії з *трансферу технологій*, а університетам брати участь у заснуванні спільно із приватним капіталом інноваційних компаній за рахунок державного бюджету. На регіональному рівні функціонують спеціальні платформи підтримки нових високих технологій, які об'єднують державні, венчурні та промислові зусилля у реалізації пріоритетних програм, таких як Inno-regio та Bio-regio. Внаслідок їх поєднання Німеччина має найбільшу кількість біотехнологічних інновацій у Європі, створених за рахунок венчурного капіталу. Такі результати пояснюються і створеною *Мережею технологічного трансферу*, що включає більше ста інститутів та дослідницьких організацій. Наприклад, Східний Баварський інститут технологічного трансферу (ОТТИ). Структура *технологічного трансферу Німеччини* включає також Асоціацію німецьких дослідно-технологічних організацій (AIF), що здійснюють дослідження на замовлення¹. Малі фірми мають право на державну фінансову підтримку при патентуванні винаходів, а Патентне управління допомагає вивести розробку на ринок і продати.

Збалансована структура технологічних центрів (ТЦ) *Німеччини* зорієнтована на заснування нових інноваційних технологічних фірм, а також державних демонстраційних центрів із пріоритетних напрямів НТП. На сьогодні по всій країні працює більше 350 центрів, які підпорядковуються статуту Німецької Асоціації Технологічних Центрів².

¹ Sternberg, R. (2004), "Technology centers in Germany: economic justification, effectiveness and impact on high-tech regions", *Int. J. Technology Management*, vol. 28, nos. 3/4/5/6, pp. 444–466.

² ADT — Federal German association of innovation, technology and business incubation centers. URL: <https://www.innovationszentren.de/>.

Національна система управління технологічним *трансфером* Великобританії спирається на Програму випереджаючого контролю технологічного *трансферу* (Advanced Control Technology Transfer Program), за допомогою якої створюється інформаційна мережа для потенційних покупців/продавців технологій. Працює Міжнародний технологічний сервіс, що надає інформацію про тенденції світового технологічного розвитку, останні досягнення в технологічному менеджменті. Посилення взаємозв'язку між наукою і промисловістю забезпечується Партнерством Фарадея (Faraday Partnerships), Схемою дослідної співпраці LINK — головним інструментом державної підтримки, Британською технологічною групою. Отже, у процесі вивчення зарубіжного досвіду управління *технологічним трансфером* було виявлено, що технологічний трансфер є невід'ємною складовою національної інноваційної системи. Обов'язковою сферою державного управління залишається нормативно-правове регулювання трансферу технологій.¹

В Україні в сучасних умовах для великих суб'єктів господарювання, транснаціональних корпорацій не викликає проблем процес розробки, комерціалізації та освоєння новітніх технологій, чого не можна сказати про малий та середній бізнес. Це пов'язано з недостатнім фінансуванням (а розробка і впровадження *високих технологій*, як правило, дорого коштує), відсутністю власних науково-дослідних та/або дослідно-конструкторських структурних підрозділів, лабораторій із висококваліфікованими кадрами, браком знань механізмів захисту прав інтелектуальної власності, відсутністю або невдалим застосуванням маркетингових підходів.

У Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року від 10.07.2019 р. № 526-р зазначається, що інвестиції у нематеріальні активи протягом останніх 15 років становили близько 2–4% всіх капітальних інвестицій, а частка видів діяльності, що належать до *високотехнологічних* (із сукупною інтенсивністю витрат

¹ Кам'янська О. В. Національні системи управління трансфером технологій провідних країн світу. *Ефективна економіка*. 2017. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5540>.

на дослідження і розробки у співвідношенні до валової доданої вартості – 13,6 і більше) і *середньотехнологічних* (із сукупною інтенсивністю витрат на дослідження і розробки у співвідношенні до валової доданої вартості – 3,2–13,5), в обсязі реалізованої промислової продукції у 2017 році становила 11,3%.

Сучасні тенденції до розвитку світової економіки і технологічного прогресу призвели до того, що у сфері переробної промисловості – основі високотехнологічного виробництва – конкурують між собою держави з дешевою робочою силою (переважно розташовані у субтропічному і тропічному кліматі, де вартість життя істотно нижча, ніж в Україні) та розвинуті держави зі стабільним і сприятливим інвестиційним кліматом, який дозволяє мінімізувати інвестиційні ризики під час створення високотехнологічних виробництв. За таких конкурентних умов Україна не має достатньо переваг, аби бути конкурентною у переробній промисловості.

Проблеми виходу на серійне виробництво можуть бути розв'язані, зокрема, шляхом утворення мережі конкурентоспроможних інноваційних підприємств (організацій) для співробітництва з міжнародними високотехнологічними компаніями (транснаціональних корпорацій), а також участі в міжнародних кластерах інноваційних компаній, що виробляють інноваційну продукцію чи здійснюють наукові дослідження і науково-технічні (експериментальні) розробки.

У Стратегії розвитку сфери *інноваційної діяльності* на період до 2030 року зазначено, що структурними елементами національної інноваційної екосистеми, на покращення умов діяльності яких спрямовано Стратегію, є *юридичні особи*, які здійснюють впровадження новачій, що створені самим підприємством або передані іншими суб'єктами господарювання, — стартапи, малі, середні та великі компанії як вітчизняні, так і іноземні.

Все частіше МСП, здійснюючи свою інноваційну діяльність, реалізують свої стартап-проекти або діють як стартап-компанії, перетворюючи таким чином свою ідею на інноваційний продукт чи послугу, обираючи *трансфер технологій*.

Стратегія розвитку малих і середніх підприємств в Україні до 2020 року була прийнята постановою Кабінету Міністрів від 24.05.2017 р. Вона *відображає пріоритети*, встановлені в інших стратегічних документах Уряду, наприклад, Указ Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30.09.2019 р. № 722/2019, Експортна стратегія України: Дорожня карта стратегічного розвитку торгівлі на 2017–2021 рр. від 27.12.2017 р. № 1017-р. та ін.

У Стратегії розвитку МСП в Україні на період до 2020 року акцентовано увагу, що однією із суттєвих проблем на шляху створення сприятливого бізнес-клімату є корупція, яка є однією з ключових причин уповільнення зростання приватного сектора, низького рівня диверсифікації економіки, експорту і продуктивності.

Основна проблема для діяльності МСП — це нестача коштів, яка може вирішуватися встановленням сталого зв'язку між суб'єктами інноваційної діяльності, стартапами, які потребують цих коштів, та інвесторами (як приватними, так і публічними), забезпеченням доступу до прозорості, безпроблемної участі у грантах, а також спеціальним засобам заохочення або стимулювання запровадження новітніх технологій. Окремими заходами у цьому напрямку може бути перспективне створення Офісу новітніх технологій (High Tech Office), застосування хмарних технологій.

Передбачене проектом Стратегії розвитку *високотехнологічних галузей* в Україні на період до 2025 року створення High Tech Office як інструменту підтримки інноваційних проєктів на державному рівні сприятиме якісному консультуванню зацікавлених осіб і налагодженню зв'язків із різними суб'єктами, задіяними в інноваційному циклі. High Tech Office повинен створюватися для підтримки та стимулювання розвитку інноваційних підприємств і стартапів шляхом надання фінансування та необхідної експертної і технічної допомоги на всіх стадіях розвитку інновацій та етапах інноваційного процесу, зокрема, на етапі *трансфери технологій*.

Реальне запровадження новітніх технологій на зразок хмарних технологій, Інтернету речей, 4G, Grid-технологій, технологій онов-

лення та «розумного» управління електромережами Smart Grid, комплексної технології Smart City і багатьох інших, у першу чергу інформаційно-телекомунікаційних технологій, сприятиме не тільки просуванню та економічному зростанню компаній, насамперед МСП, що здійснюють таку діяльність, а й надаватимуть суттєвий соціально-економічний ефект. Для координування діяльності з упровадження подібних технологій у багатьох містах України здійснюється впровадження технологій Smart City (Харків, Київ, Дніпро тощо).

Підсумовуючи, окреслимо недоліки обігу новітніх технологій та їх трансферу:

- запровадження новітніх технологій для МСП нерідко виявляється занадто дорогим і довго окупається;
- відсутні пільги і преференції у законодавстві та реальна допомога з боку органів державної влади та місцевого самоврядування для заохочення МСП та інноваційних підприємств розробляти, вводити і комерціалізувати новітні технології.

Виходячи з цього, пропонуємо як законотворчу ініціативу запровадити в порядку, встановленому в законі, введення органами місцевого самоврядування пільг і преференцій для МСП і стартапів, які вводять новітні технології.

2.2.2. Європейське законодавство і стан законодавчого регулювання діяльності у сфері трансферу технологій в Україні

Законодавство таких країн, як Великобританія, Японія, Іспанія, Італія, КНР, та інших розвинених країн і практично всіх держав, що розвиваються, передбачає порядок *придбання іноземної технології*, що включає схвалення укладених договорів, їх реєстрацію, а в низці країн — попереднє узгодження цих угод із відповідними міністерствами і відомствами.

Ураховуючи зростання експорту національних *технологій*, необхідно забезпечити такі умови, за яких суб'єкту господарювання вигідно було б продавати не саму технологію, а товар, виготовлений на території України за допомогою неї¹.

¹ Загрішева Н. В. Господарський договір у сфері трансферу технологій: дис. канд. юрид. наук: 12.00.04. Київ, 2018. 249 с. С. 168, 177.

Доцільно звернути увагу на досвід Європейських Спільнот, що знайшов своє відображення після декількох етапів розвитку в Регламенті Комісії (ЄС) № 772/2004 від 27.04.2004 р.¹ про застосування ст. 81(3) Договору до категорій договорів про передавання технологій. У ст. 1 Регламенту (b) під час визначення поняття «угода про передавання технологій» фактично визначається, що може бути *предметом такої угоди* і, відповідно, в багатьох випадках *за аналогом є об'єктом самого трансферу технологій*.

Стаття 3 Регламенту Європейського Співтовариства № 772/2004 визначає, що заборона щодо обмеження конкуренції відповідно до ст. 81(1) Римського договору не застосовується, якщо сукупна частка ринку сторін ліцензійного договору — конкурентів не перевищує 20% ринку, а неконкурентів – 30%. Регламентом сформовано три блоки можливостей не застосовувати положення ст. 81(1) Римського договору. Перший блок стосується конкуруючих компаній (ст. 4(1) Римського договору), другий – компаній-неконкурентів (ст. 4(2)), третій – будь-яких компаній (ст. 5). За ст. 6 Римського договору вищезазначені умови можуть не застосовуватися, якщо: обмежено доступ на ринок технологій третіх сторін; обмежено доступ на ринок потенційних ліцензіатів; без будь-якої об'єктивно виправданої причини сторони не використовують ліцензовану технологію.

В ЄС визнається необхідність розмежування *горизонтальних і вертикальних договорів* у практиці правозастосування. Регламент № 19/65 / ЄЕС наділяє Комісію повноваженнями застосовувати частину 3 статті 101 Договору про функціонування Європейським Союзом за певними правилами категорії *вертикальних договорів* та відповідної узгодженої практики, що підпадають під дію статті 101 (1) Договору. Виняток, передбачений в параграфі 1, застосовується до *вертикальних договорів*, що містять положення, що стосуються передачі покупцю або використання покупцем прав інтелектуальної власності за умови, що ці положення не є основним об'єктом таких

¹ Commission regulation (EC) #772/2004 of April, the 27, 2004 on the application of Article 81 (3) of the Treaty to categories of technology transfer agreements. URL: www.eur-lex.europa.eu.

договорів і безпосередньо пов'язані з використанням, продажем або перепродажем товарів чи послуг покупцем або його клієнтами.

Виняток, передбачений в параграфі 1 Регламенту № 19/65 / ЄЕС, застосовується до вертикальних *договорів*, які укладені між асоціацією підприємствами та його членами, або між такою асоціацією та її постачальниками, лише якщо всі її члени є роздрібними продавцями товарів, та якщо жодний окремий член асоціації, разом з нею пов'язаних підприємств, має загальний річний оборот, що перевищує 50 мільйонів євро. Вертикальні *договори*, укладені такими асоціаціями охоплюються цим Регламентом без шкоди застосуванню статті 101 Договору до горизонтальних *договорів*, які укладені між членами асоціації або рішення, прийняті асоціацією.¹

Таким чином, у 2010 році набрала чинності нова редакція Vertical Block Exemption Regulation, та вказівки Guidelines on vertical restraints, що супроводжують цей документ,² де відображені основні значущі зміни, що стосуються включення цілого розділу, присвяченого регулюванню інтернет-торгівлі, що є першою спробою визначення режиму регулювання таких договорів.

Український досвід формування обмежень щодо укладення договорів у сфері трансферу технологій зводиться до змісту ст. 21 Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» та норм конкурентного права. Нормативно-правове поле у сфері *трансферу технологій* почало формуватися з моменту набуття Україною незалежності. Протягом цього періоду було прийнято чимало нормативних актів, які регулюють відносини у сфері трансферу технологій. На сьогодні діють такі: Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», Закон України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки», Закон України «Про інноваційну діяльність», Закон України «Про наукову і науково-тех-

¹ Commission Regulation (EU) No 330/2010 on the application of Article 101(3) of the Treaty on the Functioning of the European Union to categories of vertical agreements and concerted practices, OJ L 102, 4/23/2010. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:102:0001:0007:EN:PDF>.

² Guidelines on Vertical Restraints. URL: http://ec.europa.eu/competition/antitrust/legislation/guidelines_vertical_en.pdf.

нічну діяльність», Закон України «Про вищу освіту», Закон України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків», Закон України «Про наукові парки», Закон України «Про індустриальні парки» тощо.

У широкому розумінні під *трансфером технологій* необхідно розуміти передачу технології, що оформляється шляхом укладення між фізичними та/або юридичними особами двостороннього або багатостороннього договору, яким установлюються, змінюються або припиняються майнові права та обов'язки щодо технології та/або її складових.

Процес трансферу технологій є багатограним і перебуває в постійному розвитку, знаходженні нових форм виявлення та реалізації. Значною законодавчою проблемою є відсутність гнучкого механізму процесу трансферу технологій і діяльності суб'єктів у цій сфері. Відсутні сучасні форми механізмів державно-приватного партнерства в інноваційній сфері та механізми податкових пільг, що стимулюють розвиток інноваційної діяльності, а недостатнє державне фінансування призводить до неможливості надання суб'єктам інноваційної діяльності належного фінансування для реалізації інноваційних проєктів. Кількість суб'єктів, які здійснюють інноваційну діяльність, є недостатнім для повноцінного функціонування процесів трансферу технологій.

Недоліки правового регулювання трансферу технологій:

- відсутність налагодженого правового зв'язку між наукою, бізнесом та інвесторами, який базується на нормативно-правових актах і договорах;
- відсутність правового механізму модернізації промисловості та реалізації інноваційного процесу, який передбачає безпосередню реалізацію нових інноваційних технологій;
- відсутність системи об'єднання суб'єктів інноваційної інфраструктури, правових зв'язків, системи реєстрів інноваційних проєктів;
- недостатність фінансування через непередбачуваність комерційних результатів новацій;

- розбіжності щодо врегулювання відносин у сфері інтелектуальної власності між Цивільним кодексом України та актами спеціального законодавства України, що регулюють зазначену сферу відносин;

- обмеженість фінансових і матеріальних ресурсів для створення інноваційної інфраструктури;

- нестача фахівців у сфері менеджменту інноваційної діяльності, управління інтелектуальною власністю, маркетингу, правової охорони, фінансових консультантів, експертів із трансферу технологій і бізнес-планування;

- недостатня обізнаність науковців і працівників підрозділів, які відповідають за комерціалізацію у закладах вищої освіти й наукових установах, щодо оцінки рівня готовності науково-технічної (експериментальної) розробки, подальшого ринкового ефекту від переданих (комерціалізованих) технологій, розроблення стратегії комерційного розвитку, сценаріїв трансферу технологій, що перебувають на різних стадіях готовності;

- відсутність інформації про інформаційних партнерів;

- відсутність закріпленого у законодавстві механізму передачі технологій, створених або придбаних за бюджетні кошти, за кордон;

- низький рівень зацікавленості закладів вищої освіти у провадженні інноваційної діяльності;

- обмеження на внески у вигляді нематеріальних активів для закладів вищої освіти і наукових установ під час формування статутного капіталу, створення юридичних осіб для впровадження науково-технічних результатів;

- складність проведення оцінки вартості об'єктів права інтелектуальної власності та нестача фахівців для її здійснення.

2.2.3. Наявна співпраця і перспектива співпраці України та ЄС у сфері трансферу технологій

На сьогодні в Україні створені та функціонують: 40 індустріальних парків (з яких 31 наявний у Реєстрі індустріальних (промислових) парків), 26 наукових парків, 16 технопарків, 24 центри інновацій і

технологічного трансферу, 22 інноваційних центри, 38 центрів комерціалізації, 24 інноваційних бізнес-інкубатори, 1 інвестиційно-технологічний кластер, більше 30 кластерів, 1 інноваційно-виробниче об'єднання, а також стартап-школи (суб'єкти господарювання, які надають теоретичні знання і практичні навички у сфері створення та діяльності стартапів), інкубаційні програми (програми для новостворених підприємств, спрямовані на розвиток стартапу), центри інтелектуальної власності (суб'єкти господарювання, що забезпечують реалізацію освітньо-професійних, освітньо-наукових і наукових програм, підвищення кваліфікації працівників у сфері інтелектуальної власності), венчурні та інвестиційні фонди, центри науково-технічної та економічної діяльності тощо.

Свідченням низької активності у сфері інноваційної діяльності може бути кількість інноваційних проєктів. Так, у Державному реєстрі інноваційних проєктів зареєстровано 31 інноваційний проєкт термін виконання яких з 2006 по 2028 рік.

Хоча Україна розпочала роботу, спрямовану на створення TISC (Technology and Innovation Support Center), що сприятиме розвитку інноваційної діяльності, реалізації прав інтелектуальної власності на об'єкти, створені в дослідницьких університетах, не вирішеними на законодавчому рівні залишаються питання щодо статусу цих центрів. TISC відкривається і функціонує як проєкт, що реалізується на основі співробітництва між MPET та BOIB, а Центр трансферу технологій діє на громадських засадах і включається до складу Відділу при науковій установі. Хоча обидва здійснюють, наприклад, консультування винахідників щодо інновацій тощо.

Метою проєкту мережі TISC є забезпечення інноваційного розвитку, доступу до знань і консультацій у сфері права інтелектуальної власності та доступу до патентної інформації, він стартував в Україні у листопаді 2018 року. З цього часу разом зі збільшенням компетенцій та можливостей глобальної мережі, проєкт змінював свою адженду в бік розширення сервісів для заявників TISC і продукування не лише знань та інформації, а й конкретних інструментів охорони та захисту інтелектуальної власності.

Діяльність Центрів іде пліч-о-пліч із тенденціями інноваційної діяльності, для учасників якої критично важливою стає потреба не лише в технічній інформації, а й у знаннях і підтримці щодо захисту прав ІВ та їх комерціалізації. Так, відповідно до Technology and Innovation Support Centers (TISCs) Report — 2019¹ консультування TISC із приводу комерціалізації об'єктів ІВ зросла на 320% в 2019 році порівняно з 2016 роком.

Сьогодні ж українська мережа налічує вже 17 центрів у 9 областях України, а персоналом мережі TISC було пройдено обов'язкове навчання дистанційних курсів BOIV та отримано 84 сертифікати про успішне проходження навчання.

Також центральним TISC було проведено понад 20 заходів із метою підвищення рівня знань і просвітницької діяльності з питань права інтелектуальної власності, а регіональними TISC було організовано, проведено та взято участь у якості спікерів у 44 заходах у сфері інтелектуальної власності, інноваційної та наукової діяльності.

Аналіз звернень і візитів користувачів послуг мережі TISC в Україні за 2019–2020 рр. (TISC Network):

- консультативна підтримка винахідників, стартапів, МСП та інших заявників щодо питань права ІВ;
- 26 аналітичних та інформаційних публікацій, зокрема «Guideline on IP for IT industry», дослідження щодо медичних інновацій і трендів патентування;
- 18 онлайн-вебінарів проведено під час карантину;
- цифровізація консультативної підтримки — запуск чат-бот консультанта у сфері ІВ «TISC BOT»;
- персоналом TISC завершено курси дистанційного навчання BOIV (отримано 84 сертифікати про успішне проходження; 78,4% усіх працівників успішно здали курс DL-101).

Глобалізація та сучасні технології зв'язку створюють можливості для існування та розвитку успішних інноваційних підприємств і кластерів, навіть попри загальну технологічну відсталість, низьку

¹ Technology and Innovation Support Centers (TISCs) Report-2019. URL: <https://bit.ly/3r56ezM>.

купівельну спроможність споживачів і територіальну віддаленість, через включення до міжнародних ланцюжків створення доданої цінності (вартості). Це позитивно відобразиться на розвитку переважної більшості сфер економіки та надасть додаткові можливості для вітчизняних малих і середніх підприємств. До того ж інновації здатні масштабуватися, що найкраще реалізується на загальносвітовому ринку, в якому частка вітчизняного сектора на сьогодні становить 0,12 відсотка. Проте зазначені можливості використовуються, вочевидь, недостатньо: обсяг надходжень від застосування українських інновацій за кордоном становив у 2017 році менше 30 млн гривень, з яких близько половини пов'язані з використанням франшизи і торговельної марки.

Наведемо суб'єктів, які займаються інноваційною діяльністю для функціонування процесів трансферу технологій у м. Харків і *мають певну публічність*:

— 6 НП (НП «Наукоград-Харків»; Науковий парк Синергія (ХНУРЕ); Науковий парк «Наука та безпека» (ХНУВС); Науковий Парк НТУ «ХП» створений на базі Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»; Науковий парк Агрозовет (ХДЗВА); ТОВ «Науковий парк «Хімічні технології»);

— 1 технологічний парк (приватне акціонерне товариство «Технологічний парк «Інститут монокристалів»);

— 1 інноваційний парк UNIT.Kharkiv;

— 2 бізнес-інкубатори (громадська організація «Технологічний бізнес-інкубатор «Харківські технології», підрозділ ЗВО — бізнес інкубатор ХНУМС ім. О. М. Бекетова).

Якщо аналізувати діяльність бізнес-інкубаторів на *території України*, то зауважимо, що вони *можуть бути розташовані в технопарках* і користуватися інноваційною інфраструктурою ЗВО та обладнанням центрів колективного користування і лабораторій. Частина бізнес-інкубаторів має галузеву специфіку, яка може бути обумовлена наявністю центру колективного користування або спеціалізованого посівного фонду (що характерно для інкубаторів

інтернет-проектів)¹. Прикладом існування *бізнес-інкубатора як складової технопарку* є бізнес-інкубатор Національного університету «Львівська політехніка».

Студентський бізнес-інкубатор може функціонувати на базі *наукового парку ЗВО*. Слушними прикладами є: 1) Студентський бізнес-інкубатор наукового парку КНУ (Start-up Business Incubator KNU) як молодіжна бізнес-платформа, що об'єднує молодих науковців і студентів з метою вирішення прикладних завдань бізнесу шляхом виконання інноваційних стартап-проектів; 2) студентський інноваційний бізнес-інкубатор НТУ «КПІ» (бізнес-інкубатор Polytesco). Він зареєстрований як ТОВ «Інноваційний бізнес-інкубатор «Київська Політехніка» (види діяльності: дослідження та експериментальні розробки у сфері суспільних і гуманітарних наук). Як приклад бізнес-інкубатора при ЗВО, зазначимо бізнес-інкубатор при Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського».

Як структурний підрозділ ЗВО (лабораторія) функціонує (академічний) бізнес-інкубатор при ХНУРЕ (входить до Програми «YEP!»). Як молодіжна неприбуткова організація ЗВО існує студентський бізнес-інкубатор при КНЕУ ім. В. Гетьмана, що надає можливість новим компаніям і молодим підприємцям на етапі заснування, започаткування і становлення власного бізнесу здійснити все з мінімальними витратами².

Наведені суб'єкти фактично виконують окремі функції *процесу трансферу технологій*, але не забезпечують цілісності системи. Для порівняння: у структурі більшості закордонних університетів існують відділи, відповідальні за зв'язок університету і бізнесу. Вони мають різні назви — центри чи офіси трансферу технологій, відділи інтелек-

¹ Синицына К. С., Рупосов В. Л. Анализ деятельности бизнес-инкубаторов при вузах Сибирского федерального округа и модель повышения эффективности их деятельности. *Вестник ИрГТУ*. № 12 (71). 2012. С. 266.

² Розгон О. В. Регіональні аспекти розвитку студентського бізнес-інкубатора, створеного на базі дослідницького університету. *Регіональні інноваційні ініціативи: завдання та шляхи вирішення*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (05.06.2020 р., м. Харків). Харків: НДІ ПЗІР НАПрН України. С. 127.

туальної власності, ліцензування чи патентування та ін. Але сутність залишається незмінною: в одному підрозділі зібрані всі функції, необхідні для передавання розробок університету споживачам із максимальною для нього вигодою. Наприклад, трансфер технологій у деяких країнах (США, Фінляндія) законом визначений у статусі третьої місії університетів, невиконання якої тягне за собою покарання у вигляді позбавлення університетів прав на створену ним інтелектуальну власність. У більшості зарубіжних компаній діють офіси з ліцензування і *трансферу технологій*: Technology Licensing Offices – TLO, Technology Transfer Offices – TTO, або відділи по зв'язках із промисловістю – ILO. Усі провідні університети мають у своїй структурі офіси *трансферу технологій*, інформація про діяльність яких висвітлена на сайтах¹.

У 2011 році Україна приєдналася до Європейської Мережі Підприємництва Enterprise Europe Network (далі – EEN), яка є найбільшою в Європі, створена Європейською комісією у 2008 році та працює в межах Програми ЄС «Конкурентоспроможність підприємств малого та середнього бізнесу (COSME)». Європейська мережа підприємництва пропонує широкий спектр послуг: отримання доступу до ринкової інформації, вирішення юридичних питань, визначення потенційних бізнес-партнерів у Європі, підтримка *інновацій і трансферу технологій*. EEN налічує майже 600 партнерів з 52 країн світу, 4,000 досвідчених спеціалістів.

Консорціум EEN-Ukraine був створений у 2011 році з метою інформування та залучення українських підприємств до використання можливостей програм COSME, Horizon 2020 та усіх інших програм і проєктів фінансової підтримки ЄС, доступних для України. Учасники консорціуму відповідають на запити європейських учасників EEN, роблять вибіркову оцінку проєктів комерційних і технологічних профілів, що розміщуються учасниками в системі EEN, а також навчають користуванню усіма можливостями системи. Вони надають

¹ Совершенна І. О. Методичні підходи до оцінювання ефективності трансферу технологій в Україні. *Ефективна економіка*. 2017. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5598>.

підтримку потенційним учасникам у пошуку партнерів у ЄС для участі у проєктах (чимало проєктів COSME передбачають формування міжнародного консорціуму учасників, як правило, це не менше чотирьох організацій із не менш як трьох різних країн). Це лише перший успішний досвід створення консорціуму в Україні. Відповідно до правил ЄС на території України може бути створено ще 5–6 додаткових консорціумів у межах EEN. Реєстрація нового консорціуму можлива під час відповідного конкурсу, оголошеного ЄС. Інформацію про це можна отримати у щорічній робочій програмі COSME.

Ключовою проблемою діяльності консорціуму є його централізація, адже 6 учасників з 7 розташовані у м. Києві та не мають регіональних представництв. Для реалізації загальнодержавних завдань, які ставить перед собою консорціум, створення регіональних представництв є необхідним.

Важливою для сучасного періоду є *перспектива співпраці України та ЄС у сфері трансферу технологій*. На сьогодні в Україні існує *дві мережі трансферу технологій* – Українська інтегрована система трансферу технологій (UICSTT) та Національна мережа трансферу технологій (НМТТ або NTTN).

UICSTT надає клієнтам послуги, спрямовані на пошук українських і зарубіжних партнерів у сфері трансферу технологій, а також допомогу у налагодженні технологічного співробітництва між зацікавленими сторонами (продавцем і покупцем технології).

НМТТ – це проєкт, що реалізується Академією технологічних наук України спільно з Міністерством освіти і науки України (МОН) з 2008 року. Метою NTTN є сприяння розвитку інноваційного бізнесу і комерціалізації наукоємних технологій, залучення наукового потенціалу України у світовий комерційний обіг.

NTTN побудована відповідно до методології та моделі Європейської мережі «релей-центрів» (IRC-network, з 2008 р. EEN), Російської мережі трансферу технологій RTTN та Української мережі трансферу технологій UTTN. Проєкт НМТТ спрямований на консолідацію інформаційних ресурсів державних, суспільних і приватних інноваційних структур, а також підприємств, установ та організацій у єдину

мережу трансферу технологій з метою її подальшої інтеграції до європейської мережі EEN.

Інформація щодо результатів діяльності мережі відсутня у вільному доступі. Серед учасників мережі NTTN є: Харківський державний університет харчування та торгівлі; Харківський національний автомобільно-дорожній університет; Центр розвитку малого бізнесу «Харківські Технології», Центр розвитку малого бізнесу «Харківські Технології», який є адміністратором Північно-Східного сегменту мережі NTTN.

Трансфером технологій при ЗВО в Україні в більшості університетів займаються науково-дослідні частини. У п. 3.1–3.2 наказу Міністерства освіти і науки України від 01.06.2006 р. № 422 «Щодо Положення про організацію наукової, науково-технічної діяльності у вищих навчальних закладах III та IV рівнів акредитації» зазначено, що для організації та координації наукової та науково-технічної діяльності у ЗВО згідно зі статутом можуть створюватися науково-дослідні частини, науково-дослідні сектори, науково-дослідні інститути, наукові відділи. До складу зазначених структурних одиниць можуть входити наукові підрозділи факультетів і кафедр, навчально-науково-виробничі центри, проектні та конструкторські бюро, проблемні лабораторії, наукові та науково-технічні відділи, підрозділи з організації, координації та забезпечення наукової та науково-технічної діяльності та інші структурні підрозділи, спрямовані на здійснення наукової та науково-технічної діяльності; науково-дослідні інститути (для закладів IV рівня акредитації).

Проведемо аналіз діяльності декількох ЗВО м. Харкова стосовно їх діяльності у сфері трансферу технологій на підставі доступної інформації в мережі Інтернет (наведемо у таблиці).

назва ЗВО	суб'єкт чи підрозділ, який займається трансфером технологій	об'єкти інтелектуальної власності	результати комерціалізації	конкурси для молодих вчених*
Український державний університет залізничного транспорту	Науково-дослідна частина	53 патенти України на винаходи, 44 деклараційних патенти на корисні моделі	Дані відсутні	Стипендія Кабінету Міністрів України для молодих вчених; Стипендія Президента України для молодих вчених; Премія Президента України для молодих вчених
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»	Центр комерціалізації інтелектуальної власності і трансферу технологій; Центр підтримки технологій та інновацій (TISC); Навчальний центр інтелектуальної власності та інноваційного підприємства	Більш ніж 423 винаходів та 836 патентів починаючи з 1994 р. ¹	Доходи та інші конкурентні переваги при комерційному використанні прав на об'єкти інтелектуальної власності	Проводяться конкурси для студентів та молодих вчених (Найкращий молодий науковець Poitexu; Інноваційний бізнес-інкубатор «Business Incubator», який діє на базі НТУ «ХПІ», здійснює збір проєктів від учасників — стартап-груп)
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна	Науково-дослідна частина та Інноваційний центр; Центр підтримки технологій та інновацій (TISC)	патентів на винаходи — 27, патентів на корисні моделі — 189	Інноваційний центр формує інформаційну базу щодо інноваційних розробок університету, національних та світових фондів і програм фінансування інноваційних проєктів, а також різноманітних грантів	Конкурс на здобуття премій для молодих учених і студентів за кращі наукові роботи; Конкурс на отримання стипендії імені професора І. Є. Тарапова для студентів та молодих вчених (у тому числі аспірантів) університету за напрямками «математика й інформатика», «фізика й астрономія», «хімія»; Конкурс на здобуття стипендій Кабінету Міністрів України для молодих вчених

¹ На сайті Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» деякі кафедри пред-
ставляють інформацію щодо наявності патентів, наприклад URL: <http://ait.kharkov.ua/teachers.php?lng=2>; <https://sites.google.com/site/prokafedru/pub/patents>.

назва ЗВО	суб'єкт чи підрозділ, який займається трансфером технологій	об'єкти інтелектуальної власності	результати комерціалізації	конкурси для молодих вчених*
Національний фармацевтичний університет	Відділ інноваційного менеджменту	1022 — патенти на винаходи та корисні моделі	Дані відсутні	Обласний конкурс «Вища школа Харківщини — краці імена»; Іменні стипендії обласної адміністрації в галузі науки за номінацією «Фармація»; Стипендія Кабінету міністрів України для молодих учених; Премія Кабінету Міністрів України за особливі досягнення молоді у розбудові України
Харківський національний автомобільно-дорожній університет	Відділ інтелектуальної власності	36 патентів	Дані відсутні	Всеукраїнський конкурс студентських наукових робіт
Харківський національний медичний університет	Служба інтелектуальної власності	1755 патентів	Дані відсутні	Регіональний науковий конкурс молодих учених «Гендерна політика очима української молоді»
Харківський інститут механізації та електрифікації сільського господарства	Інститут інноваційного менеджменту, який включає Центр інформаційних технологій (ЦІТ)	107 патентів	Дані відсутні	Конкурс українсько-латвійських проєктів
Харківський Національний університет радіоелектроніки	Навчально-дослідний відділ; Центр підтримки технологій та інновацій (TISC)	65 патентів та свідоцтв на винаходи	Дані відсутні	Всеукраїнський конкурс студентських наукових робіт; Nure Code Jam; Всеукраїнська учнівська олімпіада з інформаційних технологій

* У колонці «Електронні платформи чи конкурси для молодих вчених» розміщені дані, які, на нашу думку, можуть сприяти стимулюванню процесу трансферу технологій і поширювати інформацію про наявні об'єкти інтелектуальної власності та науково-дослідні розробки.

Як ми бачимо, більшість вишів пішли шляхом створення відділів, які займаються трансфером технологій і захистом інтелектуальних прав, однак результати їх діяльності не можуть бути оцінені лише кількістю отриманих патентів та авторських свідоцтв. Дані стосовно комерціалізації розроблених ЗВО технологій у більшості вишів відсутні у вільному доступі. Зауважимо, що на базі декількох ЗВО створені Центри підтримки технологій та інновацій (TISC), які стануть додатковим стимулом для розвитку інноваційного руху й академічного підприємництва, підвищення якості стартап-проектів і трансферу технологій. У Центрі підтримки технологій та інновацій винахідник зможе отримати безкоштовну консультацію щодо свого проекту, зрозуміти, як йому не тільки захистити ідею, а ще й комерціалізувати її.

Здійснивши аналіз декількох ЗВО м. Харкова стосовно їх діяльності у сфері трансферу технологій, спробуємо надати пропозиції щодо розвитку трансферу технологій.

Шляхи вирішення проблем у сфері трансферу технологій в Україні:

- створення регіональної мережі наукових, технологічних парків на території м. Харкова;
- створення технологічних платформ і кластерних утворень, для реалізації трансферу технологій за участю наукових установ, ЗВО та суб'єктів господарювання.

Інформаційно-консультативна підтримка:

- створення регіональної бази даних інноваційних проектів і можливість їх реєстрації;
- підготовка та поширення серед підприємців інформації про переваги участі у проектах державно-приватного партнерства, шляхом розміщення відповідних матеріалів на єдиному веб-порталі територіальної громади м. Харкова;
- проведення щорічного конкурсу інвестиційних проектів для залучення іноземних і вітчизняних інвесторів.

Фінансово-матеріальна підтримка:

- підтримка створення та розвитку об'єктів інноваційної інфраструктури (бізнес-інкубаторів, програм підтримки стартапів, ковор-

кінг-центрів) відповідно до програм, які повинні бути прийняті на місцевому рівні;

— надання в оренду вільних приміщень комунальної власності міста на конкурсних засадах суб'єктами, які є учасниками технологічних платформ.

Підвищення рівня людського капіталу:

— підготовка за рахунок програм фахівців у сфері трансферу технологій (у тому числі патентних повірених і технологічних брокерів) та підвищення їхньої кваліфікації шляхом проведення семінарів, круглих столів, конференцій для учасників трансферу технологій;

— започаткування у ЗВО відповідних курсів підвищення кваліфікації з питань трансферу технологій для фахівців органів місцевого самоврядування і наукових установ.

Ініціативи щодо прийняття нормативно-правових актів:

— передбачення диференціації ставок оподаткування для підприємств, що виробляють інноваційну продукцію;

— розроблення механізму надання державних гарантій банкам для кредитування інноваційних проєктів.

Для побудови інноваційної економіки з розвинутим підприємництвом, інноваціями та високою продуктивністю виробництва України як державі, яка має великий інтелектуальний потенціал, необхідно розв'язати зазначені проблеми. Державна інноваційна політика має фокусуватися на напрямках, які відповідають інноваційному процесу в Україні, враховуючи інтереси всіх зацікавлених сторін. Саме тому особливо важливою є співпраця між усіма учасниками інноваційного процесу, які сприяють інноваціям на всіх етапах створення і виведення інноваційного продукту на ринок.

Розв'язати проблему передбачається шляхом здійснення програмних заходів за такими напрямками, зокрема, *на етапі трансферу новаций необхідно:*

— врегулювати прогалини, які існують у законодавстві щодо створення та функціонування елементів інноваційної інфраструктури, і розробити методичні документи зі створення та функціонування такої інфраструктури;

- запровадити відрахування під час трансферу за кордон технологій, розроблених за кошти державного бюджету, певного відсотка до спеціального фонду, наприклад, Національного фонду досліджень України, для подальшого спрямування на підтримку інновацій;

- забезпечити державну підтримку створення та ефективного функціонування елементів інноваційної інфраструктури у закладах вищої освіти, наукових установах та інших суб'єктах інноваційної діяльності;

- збільшити кількість інформаційних заходів та їх аудиторію для поширення позитивного досвіду успішних стартапів, інноваційних проєктів, запровадити регулярні всеукраїнські та міжнародні заходи за участю представників науки, освіти і бізнесу для налагодження взаємозв'язку між ними;

- забезпечити методично-консультаційну допомогу з різних аспектів провадження інноваційної діяльності;

- розробити методичні матеріали для закладів вищої освіти і наукових установ щодо діяльності керівників з організації інноваційної діяльності, організувати інформаційні кампанії щодо доцільності введення такої посади, яку обійматиме фахівець із досвідом роботи у сфері інноваційного бізнесу;

- сприяти підготовці фахівців для забезпечення діяльності інноваційної інфраструктури.

З метою *активізації трансферу новацій* необхідно також:

- започаткувати комунікаційний механізм технологічних платформ, де бізнес і держава можуть стати потенційними замовниками інновацій: з одного боку, бізнес і держава роблять заявку на розв'язання їх проблем, а з іншого — науковці, студенти, винахідники пропонують інноваційні рішення, які надалі масштабуються і стають основою для власного інноваційного бізнесу;

- сприяти виділенню територій (приміщень) для елементів інноваційної інфраструктури та інноваційних структур, що займаються трансфером новацій;

- започаткувати надання державної підтримки винахідникам і підприємцям на освітні та консультаційні послуги.

Для розв'язання правових проблем, пов'язаних із захистом і використанням об'єктів інтелектуальної власності, створених із використанням коштів державного бюджету, необхідно:

- на законодавчому рівні чітко визначити всі елементи інноваційної інфраструктури та впорядкувати процес трансферу об'єктів права інтелектуальної власності з дотриманням балансу інтересів авторів, держави і комерційних структур, зокрема з елементами інноваційної інфраструктури;

- унормувати використання державними установами надходжень від передачі/використання об'єктів інтелектуальної власності, створених за рахунок коштів державного бюджету, зокрема виплат роялті при серійному виробництві озброєння та військової техніки, і надати гарантії захисту прав автора науково-технічної (експериментальної) розробки до отримання ним патенту;

- унормувати процедури погодження укладення договорів про трансфер технологій, створених або придбаних за бюджетні кошти, які передаються юридичним особам, що зареєстровані в інших державах, або фізичним особам — іноземцям, або особам без громадянства;

- опрацювати питання запровадження англійської та/або американської юрисдикції в Україні для вирішення у судах корпоративних питань для стартапів і венчурних інвесторів (позитивні приклади існування таких юрисдикцій є в ОАЕ та Казахстані);

- підвищити рівень обізнаності інноваторів у сфері правової охорони та захисту прав інтелектуальної власності;

- запровадити державну підтримку патентування інтелектуальної власності українських інноваторів за кордоном на умовах співфінансування.

З метою налагодження зв'язків українських інноваторів із партнерами (представниками бізнесу та держави), потенційно зацікавлених у комерціалізації їх інновацій, важливим є:

- запровадження моніторингу запиту бізнесу на інноваційні рішення існуючих проблем;

- започаткування пілотних проектів зі створення елементів інноваційної інфраструктури (зокрема інноваційних кластерів, центрів

трансферу технологій, технологічних платформ, бізнес-інкубаторів та акселераторів) і поширення позитивного досвіду на всі регіони України;

— сприяння поінформованості науковців і підприємців про різні етапи та учасників інноваційного процесу.

2.2.4. Фінансування за рахунок фондів ЄС і приклади участі українських суб'єктів у програмах ЄС

На сьогодні в Україні діє близько 350 тис. підприємств, але у грантових програмах беруть участь не більше 5 тисяч (зокрема, близько 1000 — у програмі «Horizon 2020»).

Українська наука переважно більшість грошей отримує з державного бюджету. У 2020 р. було виділено 257 млн грн на виконання зобов'язань України у Рамковій програмі Європейського Союзу з наукових досліджень та інновацій «Horizon 2020». У 2021 р. Міністерство освіти і науки України зробило запит додатково виділити 45,6 млн грн. Зазначена програма дає можливість організувати здійснення наукових досліджень та інноваційних проектів у тісній співпраці з європейськими колегами, а також відкриває доступ до інструментів підтримки, які використовуються у країнах ЄС (включаючи пільгове фінансування). У країнах ЄС — навпаки: переважний обсяг фінансування на наукові дослідження надходить із корпоративних фондів (тобто за рахунок корпорацій та інвесторів). У Європі у сфері науки задіяно 2,6 млн осіб, причому більше половини (1,4 млн) працюють не в академічних інститутах, а в корпораціях¹.

Програма «Horizon 2020» — найбільша програма Європейського Союзу, спрямована на фінансування досліджень та інноваційних розробок, яка передбачає проведення діяльності, спрямованої на подальший розвиток *Європейського дослідницького простору*². Інте-

¹ Захарін С. Про фінансування науки у 2021 році. / Блог. Освіта. UA. URL: <https://osvita.ua/blogs/76648>.

² МОН затвердило оновлену дорожню карту з інтеграції науково-інноваційної системи України до Європейського дослідницького простору (ЄДП). URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-predstavlyaye-dorozhnyu-kartu-integraciyi-do-yevropejskogo-doslidnitskogo-prostoru?fbclid=IwAR2wy0jfwvI0nvUxrSyfwrRwo09FUxVnS3MY2s5tRanEzWD3NuKDmyvtzgM>.

грація до Європейського дослідницького простору є важливим інструментом поглиблення співпраці з науковою спільнотою ЄС та адаптації стандартів і норм Європейського Союзу у сфері науки та інновацій. З метою зафіксувати чітку позицію щодо захисту академічної свободи в межах Європи Україна приєдналася до Боннської заяви щодо свободи наукових досліджень.

Програма «Horizon 2020» об'єднала всі попередні європейські програми з фінансування досліджень та інновацій, включаючи Рамкову програму з досліджень, Рамкову програму з конкурентоспроможності та інновацій і діяльність Європейського інституту інновацій і технологій, а її бюджет на 7 років (2014–2020 роки) становить близько 80 млрд євро. В межах програми «Horizon 2020» також передбачено окремий інструмент *підтримки малих і середніх підприємств*, які мають значний інноваційний потенціал та достатню динамічність для здійснення революційних технологічних проривів і виведення на ринок інноваційних послуг. Удосконалення підходу до малих та середніх підприємств, включаючи посилення участі мікропідприємств, є одним із пріоритетів програми «Horizon 2020», маючи на меті допомогти компаніям, які зараз швидко розвиваються, стати міжнародними.

Програма «Horizon 2020» завершилася. На кінець 2020 року уже підписано 212 грантових угод, які передбачають виділення 40,52 млн євро для українських організацій. Так, заклади вищої освіти та наукові установи України становлять понад 40% всіх організацій від України, що є виконавцями проєктів Програми «Horizon 2020». Перше місце за кількістю реалізованих проєктів посідає Київський національний університет імені Тараса Шевченка, який бере участь у реалізації 8 проєктів.

Українськими учасниками Програми «Horizon 2020», які залучили найбільше грантових коштів для виконання проєктів, є заклади вищої освіти м. Харків: Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» (2,06 млн євро) та ННЦ «Харківський фізико-технічний інститут» (1,55 млн євро).

Також активними учасниками інноваційної діяльності програми «Horizon 2020» стали 38 українських організацій малого та серед-

нього бізнесу, які залучили 11,5 мільйонів євро. Крім того, 32 позиції від українських підприємств визнані європейськими партнерами як перспективні для реалізації та номіновані відзнакою «Seal of Excellence»¹. Це ще не фінальний результат, оскільки у січні 2021 року завершилися останні конкурси «Horizon 2020» і вже на весні 2021 року очікуються перші конкурси нової програми «Horizon Europe».

Наразі почалася Програма «Horizon Europe», яка буде діяти протягом 2021–2027 років. У кінці грудня 2020 року ЄК затвердила бюджет програми «Horizon Europe» у розмірі у 95,5 млд євро. Україна веде переговори з ЄК про укладення угоди про Асоціацію у програмі «Horizon Europe»².

Слід зазначити, що Європейський фонд інновацій до участі у програмі фінансової підтримки інноваційної діяльності приймав *проекти інноваційного фонду ЄС*, спрямовані на низьковуглецеві технології, включаючи екологічно безпечне поглинання та використання вуглецю, що суттєво сприяє пом'якшенню кліматичних змін, а також продукти, які замінюють вуглецеві сполуки, екологічно безпечне утримання та геологічне зберігання CO₂, а також інноваційні відновлювані джерела енергії та технології зберігання енергії³. Європейський фонд інновацій оголошував премію для проєктів, які полягають у створенні повністю функціонального настільного прототипу штучної системи на основі фотосинтезу, який здатен виробляти корисне синтетичне паливо⁴.

¹ «Горизонт 2020» в Україні: 203 грантових угоди на суму понад 38 млн євро. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/gorizont-2020-v-ukrayini-203-grantovih-ugodi-na-sumu-ponad-38-mln-yevro>.

² Commission welcomes political agreement on Horizon Europe, the next EU research and innovation programme. URL: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/commission-welcomes-political-agreement-horizon-europe-next-eu-research-and-innovation?fbclid=IwAR3Y0Mo17rgaj40DCKQ9E38jbZulHi3bifhQ8MYGrDhycmefPZkcYThCeP4>.

³ Innovation Fund Small Scale Projects (InnovFund-SSC-2020). URL: <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders>.

⁴ EIC Horizon Prize for 'Fuel from the Sun: Artificial Photosynthesis' (H2020-Sunfuel-EICPrize-2021). URL: <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders>.

Міжнародна європейська інноваційна науково-технічна програма «EUREKA» сприяє *інноваційному підприємництву між малими та великими підприємствами*, науково-дослідними інститутами та університетами. Інвестовано більш ніж 37 млрд євро. Українські організації, які беруть участь у міжнародних науково-дослідних проєктах, мають право на фінансування через Мережеві проєкти «EUREKA», програми Globalstars та Кластери. Для фінансування науково-дослідного проєкту необхідно погодити дії з МОН або Українським стартовим фондом (USF)¹.

Ініціатива Європейського Союзу «EU4Business» пропонує допомогу малим і середнім підприємствам (МСП) у регіоні Східного партнерства ЄС (фінансування, підтримка та навчання). Загальний активний портфель підтримки ЄС у межах цієї ініціативи становить майже 320 млн євро². Отже, якщо є інноваційна бізнес-ідея, то є всі шанси отримати гранти від ЄС. Тобто українці можуть подавати заявки на інноваційні гранти на рівні з компаніями з ЄС. Фінансування можна отримувати як під розробку ідеї, так і під уже працюючі інноваційні бізнес-проєкти. Програми також передбачають навчання і менторство для компаній, які отримують фінансування.

Конкурс на отримання грантів має досить складну процедуру, оскільки управління коштами ЄС здійснюється в партнерстві з державними та регіональними органами управління і переважно за допомогою великих структурних та інвестиційних фондів.

Підприємець, який очікує фінансування, повинен подати чітко розроблений план дій, в якому розписані мета і завдання проєкту, терміни виконання, бюджет, бенефіціари, зацікавлені сторони проєкту тощо. Такий проєкт має будуватися на стратегії підприємства і фокусуватися на певній проблемі, яку він повинен вирішити. Якщо ж ідеться про інвестиційний проєкт, необхідно детально описувати бюджет проєкту. Крім того, інвестиційні проєкти обов'язково повинні мати техніко-економічне обґрунтування – аналіз або оцінку реалістичності виконання цього проєкту протягом обмеженого часу.

¹ Eureka and Ukraine. URL: <https://www.eurekanetwork.org/countries/ukraine>.

² EU4Business. URL: <https://eu4business.org.ua/business-services-development>.

Підприємства для реалізації проєктів мають можливість залучати партнерів. У багатьох програмах проєкти можуть виконуватися об'єднаннями осіб (консорціумами), що складаються принаймні з трьох партнерів із трьох різних країн – членів ЄС та/або країн, що підписали Угоду про асоціацію з ЄС, за винятком програм інновацій для малого і середнього бізнесу, участь у яких за певних обставин можна брати одноосібно.¹

Узагальнивши національний та закордонний досвід дослідження розвитку МСП у сфері діяльності трансферу технологій, визначаємо такі стратегічні пріоритети для подальшого розвитку МСП:

- створення в Україні конкурентоспроможного підприємницького середовища, в якому суб'єкти МСП зацікавлені у комерціалізації їх інновацій;
- збільшення інноваційного потенціалу суб'єктів МСП і стимулювання запровадження новітніх технологій;
- запровадження правових механізмів трансферу технологій із дотриманням належного перебігу процесу передання результатів наукових досліджень до сфери підприємництва та відповідності чинного українського законодавства нормам права Європейського Союзу щодо інтелектуальної власності та трансферу технологій;
- реалізація заходів із покращення інформаційного забезпечення суб'єктів МСП, у т. ч. надання інформаційно-консультаційної підтримки і можливостей щодо залучення фінансування за рахунок фондів ЄС.

¹ Державне підприємство «Український інститут інтелектуальної власності». URL: <http://iii.ua/uk/grantovi-mozhливosti>.

Розділ 3. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД УДОСКОНАЛЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО КЛІМАТУ ТА НАЛАГОДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В ОКРЕМИХ РЕГІОНАХ

3.1. Досвід Латвії на прикладі Риги

На сьогодні Рига є найбільш активним регіоном розвитку Латвії, що підтверджується останніми даними дослідження Lursoft¹. Зокрема, існує розвинута система заходів фінансової підтримки МСП. Більшість з них реалізується в рамках взаємодії державної фінансової установи ALTUM, яка надає державну підтримку певним цільовим групам, в тому числі МСП й стартапам², Ризької міської ради та Міністерства благоустрою Латвії.

Серед найбільш успішних програм підтримки МСП в Ризі можна виокремити наступні:

1. Грантова програма «Atspēriens» – надання грантів на просування бізнесу та спрямування своїх послуг або продуктів на ринок. Ризька міська рада зробила внесок до грантового фонду у розмірі 7 тис. євро. Грантова програма «Atspēriens» реалізується Департаментом міського розвитку Ризької міської ради у співпраці з Altum.

2. Програму грантів «Kick Off», яка реалізується Ризькою міською радою з 2009 року метою якої є сприяння розвитку МСП в Ризі. На-

¹ GRANTU PROGRAMMA «ATSPĒRIENS». Official site Investoriga. URL: <http://www.investoriga.lv/atспериens/>.

² Об Altum. Official site Altum. URL: <https://www.altum.lv/ru/ob-altum/kto-my/>.

дана допомога допомагає підприємцеві створювати інфраструктуру для успішного започаткування бізнесу. В цілому, програмою «Kick Off» надано підтримку 153 бізнесідеї та дано загальне співфінансування на суму більш ніж 1,262,000 євро¹.

3. Надання стартового займу від 2 000 до 150 000 EUR терміном до 8 років з фіксованою річною ставкою 3–6 % + ціна ресурсів Державної каси. В якості забезпечення використовується майно підприємства. Послуга надається як підтримка *de minimis* відповідно до Регламенту Комісії (ЄС) № 1407/2013 від 18.12.2013 р., а також Програми КМУ № 328 від 31.05.2016 р. «Правила про мікропозики і стартові позики».

4. Програма мікрокредитування для підприємств з невеликою кількістю працівників (до 10 осіб). Максимальний розмір кредиту – до 14 300 EUR для фінансування інвестицій, і до 7200 EUR для фінансування оборотних коштів. Кредит має фіксовану процентну ставку від 5 % до 8 % річних. Термін погашення кредиту – до 5 років. Для забезпечення кредиту необхідно фінансова співучасть підприємця в розмірі 10 % в проєктах, загальна сума яких перевищує 7200 EUR. Мета мікрокредиту – початок або розвиток малого бізнесу для мікропідприємств, нових підприємств. Допомога надається в якості підтримки *de minimis* згідно Регламентів Комісії (ЄС) № 1407/2013 і № 1408/2013 від 18 грудня 2013 року.

5. Кредити для реалізації нових та перспективних проєктів, що фінансуються «бізнес-ангелами». Спільний пілотний проєкт ALTUM та організації «Латвійська мережа бізнес-ангелів» (LATBAN), мета якого полягає в забезпеченні підтримки підприємцям-початківцям та підприємствам з потенціалом зростання, через сприяння залученню приватних інвесторів для реалізації перспективних проєктів. Пілотний проєкт буде здійснюватися до 1 квітня 2018 року, а фінансування для його здійснення становить 3 млн EUR. Кредит ALTUM видається, тільки якщо інвестиції в проєкт здійснює бізнес-ангел або приватний інвестор. Максимальна сума кредиту ALTUM для одного

¹ GRANTU PROGRAMMA «ATSPĒRIENS». Official site Investieriga. URL: <http://www.investieriga.lv/atспериens/>.

проекту – до 250 000 EUR для проектів в галузі обробки, якщо інвестиції в проект здійснюють більш одного бізнес-ангела.

6. Програма початкового ризикового (венчурного) капіталу. Інвестиції початкового капіталу можуть слугувати вкладенням у власний капітал підприємства, у вигляді квазі-капіталу або кредиту. Початковий капітал надає можливість розвиватися новим і інноваційним підприємствам на ранній стадії розвитку з високим потенціалом зростання, інвестувати в які традиційні спонсори відмовляються в силу високого ризику. Інвестиція може бути використана для фінансування як основних, так і оборотних коштів. Обсяг інвестицій в стартапи – від 50 000 до 200 000 EUR з можливістю залучення додаткових інвестицій в майбутньому. Термін вкладення – від 4 до 5 років. Інвестор стає бізнес-партнером підприємства, який ділиться з підприємством своїм досвідом і знаннями, допомагає спільними зусиллями досягти поставлених цілей, тим самим сприяючи потенціалу комерціалізації і зростання підприємства. Інвестиції здійснюються з метою комерціалізації технологій проекту, щоб сприяти зростанню бізнесу міжнародного масштабу. Фінансування венчурного капіталу і початкового капіталу надається в якості підтримки *de minimis* згідно з Регламентом Комісії (ЄС) № 1407/2013 від 18 грудня 2013 року.

7. Програма акселерації. Програма в розмірі 15 млн. EUR призначена для реалізації інноваційних бізнес-ідей стартап-підприємств, для створення і розвитку підприємств і продуктів з метою сприяння зростанню та підвищенню конкурентоспроможності, а також для реалізації технологічних і виробничих проектів. Фінансування надають три фонди акселерації, які вибираються шляхом відкритої закупівлі. Надання підтримки підприємствам проводиться в два етапи: – фінансування в розмірі до 50 000 EUR призначене для створення підприємства, отримання консультацій, розробки продукту, проведення досліджень, оцінки і затвердження; – фінансування в розмірі до 250 000 EUR призначене для підприємств, що пройшли перший етап і успішно освоїли попередні інвестиції – для їх подальшого зростання, розвитку продукції та моделі господарської діяльності. Підтримка надається відповідно до підпунктів «а» і «с» пункту

з статті 22 Регламенту (ЄС) 651/2014, статті 21 Регламенту (ЄС) 651/2014 та Правилам КМ № 226 від 12.04.2016 «Правила про фонди акселерації для сприяння створенню, розвитку та конкурентоспроможності осіб, які ведуть господарську діяльність».

8. Програма підтримки соціального підприємництва у формі надання грантів. Програму реалізує Міністерство благоустрою із залученням ALTUM як партнера зі співробітництва для адміністрування схеми грантів. Строк реалізації програми: 2017-2022 рр. Цільовими групами підтримки є підприємства, установи та організації, які вже є соціальними підприємствами, а також фізичні особи, які планують почати соціальне підприємництво. Планується, що в цілому в рамках програми підтримка буде надана 200 соціальним підприємствам і початківцям соціального підприємництва. Фінансування програми буде надаватися в якості підтримки *de minimis* згідно з Регламентом Комісії (ЄС) № 1407/2013 від 18 грудня 2013 року, Регламенту Комісії № 717/2014 від 27 червня 2014 року і Регламенту Комісії №1408/2013 (ЄС) від 18 грудня 2013 року.

9. Проведення інформаційної кампанії «Підтримка підприємців», що являє собою платформу, яка об'єднує національні регулюючі органи, реалізує кошти ЄС та громадської підтримки для консультування підприємців.

Організація включає в себе Міністерство економічного розвитку у співпраці з фінансовими інститутами: Altum, Латвійським агентством інвестицій і розвитку та іншими установами. Організуються конференції, семінари та обмін досвідом з актуальних тем. Метою кампанії є інформування підприємців про актуальні питання бізнесу та залучення до співфінансування, мотивація бізнесу в Латвії, поліпшення комунікації між підприємцями та державними органами та інше. Крім того істотну підтримку створенню та розвитку МСП у Латвії надає власна система бізнес-інкубаторів. Так за даними, викладеними на офіційному сайті Латвійського агентства з інвестицій та розвитку (LIAA)¹ з 2016 року на території держави функціонують 16

¹ Biznesa inkubatori. Official site Latvijas Investīciju un attīstības aģentūras. URL: <http://www.liaa.gov.lv/lv/fondi/2014-2020/biznesa-inkubatori>.

бізнес-інкубаторів. У м. Рига знаходиться Radošo industriju inkubators, однак інформація про послуги, що ним надаються та результати його діяльності на сайті відсутні. Особливу увагу привертає функціонування «платформ технологічних стартапів». Деякі з них також розташовані у м. Рига. Серед них TechHUB Riga – одне з найбільших технологічних об'єднань Латвії, яке є найстарішим коворкінгом столиці. Іншим коворкінгом є The Mil, який створений для обговорення проектів у галузі програмування та дизайну. Розвинутою є програма Commercial Reactor, що здійснює діяльність по принципу акселератора, та має за мету допомогти власникам бізнесу знайти відповідні технології, а розробникам – комерціалізувати свої проекти. Дана програма реалізує проекти не тільки на території Латвії, але й у країнах СНД та Канаді. Таким чином, можна зробити висновок, що у Ризі існує розвинута система підтримки МСП за допомогою фінансових та інформаційно-комунікативних інструментів.

Функціонування інфраструктури розвитку та діяльності МСП, формування інфраструктури оточення бізнесу в Україні та розглянутих країнах ЄС відбувається в тотожних напрямках, але при значному відставанні в Україні у зв'язку з відсутністю ефективної державної політики в цьому напрямку, відсутністю належного правового механізму в законодавстві України та значним відставанням в фінансуванні процесів підтримки МСП. Підсумовуючи досвід міст країн ЄС у інноваційній сфері та підтримки МСП виокремимо недоліки та пропозиції в Україні у порівнянні з країнами ЄС.

Недоліки:

- недофінансування інноваційної сфери з боку держави;
- недостатній рівень взаємодії науки, освіти та бізнесу;
- недостатній рівень комерціалізації інноваційних проектів;
- відсутність відповідних мереж інфраструктури та підтримки МСП;
- недостатній рівень фінансової та інформаційно-консультативної підтримки.

Існуючі елементи НІС найбільш чітко демонструються в Польщі:

1. Різноманітна кількість інструментів фінансування підприємців за рахунок бюджетних коштів Польщі та фондів ЄС.

2. Спрямованість державної політики на підтримку інновацій та наявність відповідних законів.

3. Значна кількість інститутів оточення бізнесу як державних, так і недержавних, які обслуговують велику кількість підприємців, наприклад: Асоціація «Wolna Przedsiębiorczość» – 1000 клієнтів в рік, ARTERION Inkubator Technologiczny підтримка надається 100 компаніям, Inkubatory AIP – з 2004 р. випущено 12 000 компаній, їх річний дохід 60 000 000 злотих, чистий прибуток 25 000 000 злотих. У 2015 році було сплачено 7,4 млн. злотих податків.

4. Інститут оточення бізнесу формується та діє в Польщі як на національному, так і на регіональному рівнях: воєводств, міст. Інфраструктурні системи доповнюють різні рівні, не дублюють і не замінюють.

5. Підтримка МСП здійснюється за всіма напрямками, які існують і в Україні, але більш різнобічна та обсяжна.

6. Стимулювання розвитку підприємництва, МСП здійснюється не тільки за рахунок надання фінансової підтримки, але також шляхом встановлення обов'язкових вимог щодо інноваційної продукції, трансферу технологій та інше.

Пропозиції:

- пролобіювати зміни до законодавства щодо обов'язкового створення інноваційних суб'єктів структур та організацій при технічних ЗВО, які б займалися розробкою інноваційних проектів та їх подальшою комерціалізацією;

- в стратегіях та програмах міст України передбачити формування інноваційної інфраструктури на прикладі розглянутих міст;

- запровадити регулярні всеукраїнські та міжнародні заходи на рівні міста за участю представників науки, освіти та бізнесу;

- створити органами місцевого самоврядування суб'єктів, які надаватимуть інформаційно-консультативні послуги для підприємців, інноваторів і інвесторів;

- виступити з ініціативою щодо законодавчого закріплення регулювання діяльності кластерів та подальший розвиток кластеризації на території міста, на прикладі, розглянутих міст;

- виступити з ініціативами щодо закріплення в законодавстві видів фінансових інструментів для підтримки МСП та інноваційних підприємств.

3.2. Досвід естонії щодо формування інфраструктури підтримки підприємництва

Історія успіху Естонії почалася в 1990-і роки, коли, завдяки близькості її географічного розташування до Скандинавії, компанії Північних країн знайшли вдалий варіант аутсорсингу для вирішення ІТ-задач. Зі вступом до Європейського союзу в 2004 році і переходом на євро в 2011 році Естонія стала привабливим об'єктом для подальших первинних і вторинних інвестицій, пропонуючи в цьому процесі диверсифікацію масштабів і сфер охоплення, а також функцій призначення. На сьогоднішній день в Естонії працює понад 40 внутрішніх і аутсорсинг-центрів об'єднаних послуг. Діапазон їх розмірів варіюється від невеликих центрів передових технологій до великих багатофункціональних центрів, чисельність персоналу яких перевищує 6000 чоловік. Естонський сектор послуг отримує вигоду від співпраці з інвесторами вищої категорії та світового рівня, серед яких Європейський союз, НАТО, Microsoft, Kuehne & Nagel, Swedbank, Arvato, TeliaSonera, Stora Enso, Fujitsu і Linde Group.

Інноваційна інфраструктура

Utemiste City – сучасний район, розташований на території старого заводу «Двигун» в безпосередній близькості від Талліннського аеропорту. У Ulemiste City знаходиться велика кількість інноваційних підприємств і мета його створення – перетворити Smart City «Розумне місто» в найбільшу в країнах Балтії наукомістке економічне та інтелектуальне середовище.

Harju KEK (www.harjukek.ee) займається девелоперськими проектами, пов'язаними з виробничою і комерційною нерухомістю, а також управлінням фінансовими інвестиціями. Фірма підтримує тривалі партнерські відносини з цілою низкою успішно діючих на

міжнародному рівні компаній, таких як Ensto, Glamox. Концепція розвитку компанії полягає в створенні нових цінностей, зберігаючи навколишнє середовище і створюючи умови для успішного бізнесу і виробництва.

Місто Палдіські – привабливий центр для підприємців, яке представляє інтерес для інвесторів з 1700 року. Основною причиною інвестицій протягом століть було чудове географічне положення, хороша інфраструктура і повідомлення (морські порти, залізничні й шосейні дороги, аеропорт), а також безліч підприємств різного розміру, що працюють в різних сферах діяльності. Місто Палдіські має вдале розташування для міжнародних компаній, які шукають зручне місце або ділових партнерів для розвитку бізнесу в Північній Європі. Крім того, підприємства Палдіські пропонують об'єднані послуги та продукцію переважно в сфері автомобільної логістики, енергетики (енергетичний центр, включаючи центр компетенції по альтернативним видам енергії), зберігання та навантаження легких нафтопродуктів і газу, сучасне металообробне виробництво і зберігання товарів, що відправляються і надходять з російського і азіатського ринків.

- Союз підприємців Палдіські (www.investinpatdiski.ee);
- Науково-промисловий парк альтернативних видів енергії PAKRI;
- Технопарк Палдіські (www.paldiskitehnopark.ee).

Талліннський науковий парк TEHNOPOL (www.tehnopol.ee)

Tehnopol – це наукова і бізнес-середовище, створене для забезпечення успішної діяльності наукомістких компаній. На сьогоднішній день близько 200 компаній (від стартапів до Skype) діють в науковому парку Tehnopol, розташованому по сусідству з Талліннським технічним університетом і Естонським коледжем інфотехнології. Tehnopol надає компаніям цілий ряд послуг, що сприяють підвищенню ефективності та розвитку підприємства, забезпечує зручну інфраструктуру і можливості для міжнародної співпраці.

Науковий парк Тартуський (www.teaduspark.ee)

Тартуський науковий парк – найстаріший науковий парк в країнах Балтії. Протягом вже майже 20 років парк діє в сфері бізнес інновацій регіону за допомогою встановлення і підтримання зв'язків з універ-

ситетами, публічним і приватним сектором. Парк пропонує допомогу іноземним компаніям з метою розвитку бізнесу в Естонії, де для економічного середовища характерна наявність кваліфікованої робочої сили, сприятливої податкової системи і ліберальних ринків.

Розвиток промислових парків Іда-Вірумаа (www.ivia.ee)

Іда-Вірумаа – найбільший в Європейському союзі транскордонний промисловий регіон, розташований на кордоні з Росією:

- пропонує достатню кількість кваліфікованих робочих рук і давні традиції виготовлення і виробництва різної продукції;
- має практично необмежені обсяги електроенергії, оскільки тут працюють дві електростанції;
- відрізняється високорозвиненою технічною інфраструктурою (системи водопостачання та каналізації, мережі електропостачання, сучасні лінії зв'язку для інтернету, телефону і мобільного зв'язку);
- має розвинену логістичну мережу (шосейні дороги і залізничні магістралі, а також найсучасніший порт в Естонії-порт Сілламає).

Інвестиційні інститути

Інвестиційні фонди надають широкий спектр різних можливостей інвестування. В Естонії дозволена діяльність чотирьох типів інвестиційних фондів. Основними типами фондів, використовуваних в інвестиційних цілях, є договірні інвестиційні фонди та інвестиційні фонди, засновані у формі акціонерного товариства. Більшість естонських фондів керується комерційними банками Естонії. Діяльність фондів обов'язкового і добровільного пенсійного страхування заснована відповідно до пенсійної реформи, яка була поступово введена до 2003 року.

Бізнес-кластери

За останні роки створення бізнес-кластерів в Естонії набуло широкої популярності. Кластери об'єднують кілька компаній однієї сфери діяльності або виробляють подібні / аналогічні групи продуктів, до яких можуть приєднуватися науково-дослідні та освітні установи, а також організації системи підтримки підприємництва. Основною причиною створення кластерів є той факт, що підприємці зрозуміли, наскільки легше вирішувати складні завдання, співпра-

цюючи один з одним, а не діючи поодиноці. Оскільки естонські компанії відносно невеликі за своїм розміром, то кластери дозволяють створювати необхідні можливості та рівень компетенції, що забезпечують розвиток всього сектора, а також кожної компанії окремо. Сильні кластери сприяють підвищенню конкурентоспроможності естонської економіки, вони працюють над розвитком технологій і займаються розробкою продукції, сприяють створенню нових компаній і робочих місць, а також допомагають знайти партнерів за кордоном. Зміцнення кластерів підвищує їх вплив на сектори економіки, а зростання кластерів залучає нові інвестиції і більш кваліфіковану робочу силу, оскільки вони здатні запропонувати кращі умови роботи. Кластери здатні запропонувати продумані і раціональні рішення, забезпечити обсяги і продуктивність, необхідні для виконання замовлень. Кластери об'єднують фахівців тієї чи іншої сфери, що сприяє встановленню довгострокового і взаємовигідного співробітництва.

В Естонії засновані загальнонаціональні кластери, а також регіональні, що базуються на ланцюгах створення вартості. Найбільш відомим і потужним працюють є *естонський логістичний кластер*. Сектор логістики є однією з рушійних сил економіки Естонії, і він тісно пов'язаний з розвитком багатьох інших областей. Логістичний кластер об'єднує компаній, що займаються транзитними перевезеннями та логістикою, два університети та Асоціацію транзиту і логістики. Основною метою є спільний маркетинг Естонії як транзитного вузла, розробка послуг у співпраці з різними видами транспорту і вдосконалення зв'язків з дотичними до транзиту секторами (www.transit.ee/logistics-cluster).

Естонський кластер ІКТ. Метою кластера є збільшення експорту продуктів і послуг естонських інформаційно-комунікаційних технологій, а також експорту інших важливих секторів економіки Естонії через розробку та впровадження більш широких і ефективних рішень на базі ІКТ. Кластер об'єднує 27 провідних естонських ІТ-компаній. Основна діяльність кластера спрямована на співпрацю з університетами з метою розробки програм навчання і підготовки працівників,

а також на співпрацю з компаніями інших секторів економіки з метою роз'яснення питань, що становлять взаємний інтерес, і впровадження ІКТ-рішень (www.itl.ee).

Позитивні сторони

Естонське законодавство гармонізоване з законодавством ЄС.

Швидко розвивається виробнича інфраструктура (порти, дороги, телекомунікації, складські площі), що забезпечує підтримує розвиток країни.

Естонія має високорозвинені електронні комунікації: гарний доступ до Інтернету, ID-карти, онлайн-проекти.

Естонія є найбільш прозорою і найменш корумпованою державою в регіоні Центральної та Східної Європи (індекс сприйняття корупції за даними Transparency International за 2020 рік – 17 місце серед 180 країн¹).

Економічні свободи в Естонії знаходяться на одному з перших місць в світі і на першому місці в регіоні Центральної та Східної Європи (Світовий рівень економічної свободи на 2020 рік, 8 місце з 178²).

Нормативна середовище сприяє відкриттю і веденню бізнесу в Естонії (Доповідь МВФ про легкість ведення бізнесу, 2015 року, 16 місце з 189). З 1990-х років Естонія проводила систематичні реформи своєї правової системи, основна увага приділялася розвитку підприємництва. Законодавці та уряд незмінно демонстрували намір підвищити привабливість ділового середовища з тим, щоб отримувати більше податків і шляхом залучення іноземних інвесторів, що сприятиме створенню додаткових робочих місць.

З 1999 року Естонія є членом СОТ, а з 2004 року – членом Європейського союзу і НАТО.

У 2010 році Естонія стала 34 членом ОЕСР – організації, що включає більшість найбагатших і розвинених країн світу.

В даний час Естонія уклала 56 угод про запобігання подвійному оподаткуванню.

¹ Transparency International (2021). Corruption Perceptions Index. URL: https://images.transparencycdn.org/images/CPI_FULL_DATA_2021-01-27-162209.zip.

²The Wall Street Journal. URL: <https://www.wsj.com/>.

Правове середовище

Естонське правове середовище сприятливе для підприємництва. Іноземні інвестори володіють такими ж правами та обов'язками, як і місцеві підприємці. А всі процедури митного очищення проводяться в електронній системі. До всіх товарів, що імпортуються в ЄС, застосовуються єдині тарифи мит. Імпорттери мають право на відстрочену сплату податків на підставі заяви. ПДВ не нараховується на імпорт товарів, що підлягають негайному складуванню на податковому складі за умови, що одержувач товарів, що імпортуються є власником податкового складу. Експорттери та імпорттери повинні мати реєстрацію в базі даних EORI.

Структура і база оподаткування визначені в законі про оподаткування. Основні ставки державних податків:

- податок на прибуток (з підприємств і фізичних осіб): плоска ставка (20%) для фізичних осіб;
- соціальний податок: 33% (20% – внесок із соціального страхування державної пенсії та 13% – медичне страхування);
- земельний податок;
- податок з азартних ігор;
- податок з обороту або (ПДВ): 20% (на деякі товари та послуги – 9%);
- платіж по страхуванню від безробіття: 0,8% роботодавець + 1,6% працівник;
- акцизні податки (на тютюнові вироби, алкогольні напої, паливо, а також на деякі види упаковки і електроенергію);
- податок на великовагові транспортні засоби.

Естонські компанії (резиденти і постійні представництва іноземних юридичних осіб, включаючи філії) зобов'язані платити податок на прибуток тільки на розподілений (як фактичний, так і поставлений), включаючи:

- прибуток підприємств, розподілений в період оподаткування;
- подарунки, пожертвування і представницькі витрати;
- витрати і платежі, не пов'язані з підприємницькою діяльністю.

Додаткові виплати підлягають оподаткуванню на рівні роботодавця. Роботодавець сплачує прибутковий і соціальний податок на додатко-

ві виплати. Весь розподілений прибуток підлягає оподаткуванню за ставкою 20% від суми виплати. Переведення активів постійного представництва в його головну компанію або в інші компанії також розглядається як розподіл прибутку. Оскільки період оподаткування для юридичних осіб становить один місяць, прибутковий податок повертається і виплачується щомісяця до 10 числа наступного місяця.

Що необхідно знати інвесторам

- Основні принципи податкової політики Естонії: проста податкова система, широка податкова база і низькі ставки.

- Мета сучасної податкової політики Естонії - перенесення податкового тягара з робочої сили на сферу споживання.

- Плоска ставка прибуткового податку з 1994 року (плоска ставка прибуткового податку - 20% - застосовується як до приватних осіб, так і до підприємств).

- Унікальна система прибуткового податку з підприємств з 2000 року: вся нерозподілений прибуток підприємств не обкладається податком.

- Місцеві податки відіграють незначну роль в податковій системі Естонії.

- В Естонії діє система самостійного розрахунку за податками.

- Уряд має намір удосконалити систему збору податків (надійно функціонує електронна система адміністрування податків). Абсолютна більшість (в 2014 – 96%) щорічних декларацій про прибутковий податок з фізичних осіб подається в електронній формі.

- Законодавство Естонії, що стосується ПДВ, засноване на директиві ЄС про спільну систему ПДВ (2006/112 / ЄС). Стандартна ставка ПДВ становить 20% і знижена ставка – 9%.

- В Естонії застосовується розширений механізм зворотного оподаткування.

- Існує право вибору оподаткування щодо певних звільнених від податків поставок.

Компоненти цифрового суспільства

Компоненти цифрового суспільства е-Естонії є структурними елементами, які приводять в дію інтегровані е-послуги Естонії. Мо-

дульне рішення гнучкої системи компонентів е-Естонії означає, що в майбутньому до неї легко можуть бути додані е-послуги, що надає державним системам простір для зростання. DigiDoc – це широко використовувана в Естонії система, що дозволяє зберігати і обмінюватися документами, а також ставити на них цифровий підпис. Digital Signature (цифровий підпис) – забезпечує можливість ставити на документах безпечний, який має юридично зобов'язуючу силу, електронний підпис. е-Комерційний реєстр – надає підприємцям можливість за кілька хвилин зареєструвати своє нове підприємство в режимі онлайн. е-Податки – сайт, який дозволив радикально скоротити час, що витрачається фізичними особами та підприємцями на заповнення податкових декларацій. Електронна ID-карта – виконує завдання надійного посвідчення особи в безпечній електронній середовищі. Mobil-ID – надає клієнтам можливість використання мобільного телефону в якості одного з видів безпечного електронного посвідчення особи. m-Parking – дозволяє водіям платити за міську парковку, використовуючи мобільний телефон. Державний портал е-послуг – єдиний центр декількох сотень е-послуг, пропонує урядовими установами. е-Резидентство – це цифрове посвідчення особи, що надає будь-якій людині в будь-якій точці світу можливість легко займатися бізнесом в режимі реального часу (онлайн).

Е-резидентство пропонує будь-якому громадянину будь-якої країни світу цифрове посвідчення особи і можливість управляти трастовою компанією в режимі онлайн, що дозволяє йому в повній мірі реалізувати свій підприємницький потенціал в будь-якій точці земної кулі. Е-резидент має право: а) ставити цифровий підпис на документах і договорах; б) засвідчувати справжність підписаних документів; надійним чином шифрувати і передавати документи; в) заснувати естонську компанію в режимі онлайн протягом одного дня; г) управляти компанією з будь-якої точки світу; ґ) здійснювати електронні банківські операції та дистанційний переказ грошей; д) мати доступ до постачальників платіжних послуг в режимі онлайн; е) декларує естонські податки в режимі онлайн.

Е-резидентство не встановлюється автоматично статус платника податків з урахуванням місця проживання. За інформацією про оподаткування і запобігання подвійному оподаткуванню просимо звертатися до фахівців з питань оподаткування. Всі ці ефективні послуги, якими легко і просто користуватися, доступні для жителів Естонії вже протягом більше десяти років. Е-резидентство не тягне за собою надання громадянства, законного дозволу на проживання або права на в'їзд до Естонії або в Європейський союз і не встановлює статус платника податків з урахуванням місця проживання. Цифрова ID-картка е-резидента не є фактичним посвідченням особи або проїзним документом і не має фотографії власника.

Зручне і сприятливе для користувача бізнес-середовище Естонії приваблює велику кількість іноземних інвесторів і всесвітньо відомі великі компанії, серед яких Ericsson, ABB, Kuehne + Nagel, Stora Enso, Symantec, Stoneridge, Vopak EOS, Deutsche Post DHL та інші¹.

¹ Естонське агентство з інвестицій та торгівлі: www.investinestonia.com.

Розділ 4. СПРИЯННЯ ЗАЛУЧЕННЮ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕЛЕМЕНТИ ІННОВАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

4.1. Напрямки залучення інвестицій в інноваційну інфраструктуру Харківської області

Згідно з ст. 326 Господарського Кодексу України **інвестиціями** у сфері господарювання визнаються довгострокові вкладення різних видів майна, інтелектуальних цінностей та майнових прав в об'єкти господарської діяльності з метою одержання доходу (прибутку) або досягнення іншого соціального ефекту. При цьому, згідно з частиною другою цієї статті в залежності від суб'єктів та мети **інвестування** інноваційної діяльності здійснюється у **державній (комунальній), комерційній, соціальній, іноземній та спільній формах**. Відповідно до статті 325 Господарського кодексу України реалізація інвестицій є основою інноваційної діяльності у сфері господарювання як діяльності учасників господарських відносин з метою виконання довгострокових науково-технічних програм з тривалими строками окупності витрат і впровадження нових науково-технічних досягнень у виробництво та інші сфери суспільного життя¹.

Зі змісту визначення інноваційної діяльності, наведеного в статті 3 Закону України «Про інвестиційну діяльність»², вбачається, що

¹ Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18. № 19-20. № 21-22. Ст. 144.

² Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18.09.1991 р. № 1560-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 47. Ст. 646.

створення, впровадження, поширення та реалізація інновацій здійснюється шляхом реалізації інвестицій, вкладених в об'єкти інноваційної діяльності.

Згідно з ст. 4 Закону України «Про інноваційну діяльність»¹ серед об'єктів інноваційної діяльності визнане місце займає інфраструктура виробництва і підприємництва. При цьому, визначення такого терміну в статті 1 закону не наводиться. Натомість, законодавцем надається визначення терміну «інноваційна інфраструктура», під якою визнано сукупність підприємств, організацій, установ, їх об'єднань, асоціацій будь-якої форми власності, що надають послуги із забезпечення інноваційної діяльності (фінансові, консалтингові, маркетингові, інформаційно-комунікативні, юридичні, освітні тощо), тобто суб'єктів господарювання, діяльність яких напряму може і не стосуватися виробництва і підприємництва, та які безпосередньо інноваційну діяльність можуть і не здійснювати.

У цьому зв'язку, на нашу думку, законодавцю варто уніфікувати категорійний апарат задля запобігання неоднозначному тлумаченню і правовій невизначеності в цій сфері. Для цього, доречно визнати «інноваційну інфраструктуру» самостійним об'єктом інноваційної діяльності та внести відповідні уточнення до переліку об'єктів такої діяльності, встановлених статтею 4 Закону України «Про інноваційну діяльність».

Варто зазначити, що згідно зі статтею 3 цього Закону як фінансова підтримка у сфері інноваційної діяльності, так і сприяння розвитку інноваційної інфраструктури є одними з принципів державної інноваційної політики. Підтримка функціонування і розвитку сучасної інноваційної інфраструктури, формування і реалізації регіональних та місцевих інноваційних програм визначені у статті 6 цього Закону як одні з напрямків державного регулювання інноваційної діяльності. Отже, на наше переконання, реалізацію інвестицій потрібно визначати невід'ємним, одним з ключових складників як всієї інноваційної діяльності, так й інноваційної інфраструктури, як одного з її самостійних об'єктів.

¹ Про інноваційну діяльність : Закон України від 04.07.2002 р. №40-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 36. Ст. 266.

Значущість місця та актуальність нормативного визнання інноваційної інфраструктури серед об'єктів інноваційної діяльності підкреслюється також і тим, що її розвиток, тобто розвиток інноваційних центрів, технологічних парків, наукових парків, технополісів, інноваційних бізнес-інкубаторів, центрів трансферу технологій, інноваційних кластерів, венчурних фондів згідно зі статтею 6 Закону України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності»¹ включено до системи заходів, які держава запроваджує для реалізації середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності регіонального рівня шляхом формування і виконання регіональних, місцевих інноваційних програм та окремих інноваційних проектів. При цьому, обсяги коштів, що спрямовуються на реалізацію пріоритетних напрямів регіонального рівня, а отже, і на розвиток інноваційної інфраструктури, щорічно визначаються відповідними місцевими бюджетами, у тому числі, з урахуванням принципів та засад надання субвенцій на виконання інвестиційних проектів, що встановлені статтею 105 Бюджетного кодексу України².

У контексті нашого дослідження важливим є розуміння того, що відповідно до частини шостої статті 5 зазначеного Закону середньострокові пріоритетні напрями регіонального рівня спрямовані на вирішення питань забезпечення інноваційного розвитку окремих регіонів та затверджуються Верховною Радою Автономної Республіки Крим, місцевими радами за поданням Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій на основі стратегічних пріоритетних напрямів, середньострокових пріоритетних напрямів загальнодержавного рівня з урахуванням прогнозу економічного і соціального розвитку відповідного регіону. У цьому зв'язку варто зазначити, що повноваження зі сприяння інноваційній діяльності у своєму регіоні і створення сучасної інфраструктури у цій сфері, розроблення проектів регіональних інноваційних програм,

¹ Про пріоритетні напрямки інноваційної діяльності : Закон України від 05.12.2012 р. № 5460-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 19-20. Ст. 166.

² Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 50-51. Ст. 572.

подання їх для затвердження відповідними обласними і районними радами, вжиття заходів щодо їх виконання відповідно до статті 10 Закону України «Про інноваційну діяльність»¹ досі належить до компетенції місцевих державних адміністрацій у межах делегованих їм органами місцевого самоврядування повноважень. За частиною другою статті 10 цього Закону компетенцією щодо розроблення та виконання затверджених відповідними місцевими радами місцевих інноваційних програм наділені виконавчі органи місцевого самоврядування.

Одними з цілей сталого розвитку України на період до 2030 року Президент України указом від 30 вересня 2019 року № 722/2019 разом зі сприянням поступальному, всеохоплюючому та сталому економічному зростанню, індустріалізації та інноваціям визначив забезпечення відкритості, безпеки, життєстійкості й екологічної стійкості міст, інших населених пунктів, переходу до раціональних моделей споживання і виробництва та створення стійкої інфраструктури².

Раніше Кабінет Міністрів України в Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, яку він затвердив своїм розпорядженням від 10 липня 2019 р. № 526-р., фактично визнав відсутність або обмежену ефективність інноваційної інфраструктури, яка має сприяти розвитку інноваційного підприємництва, обмеженість фінансових та матеріальних ресурсів для створення такої інфраструктури як проблеми функціонування всієї національної інноваційної екосистеми. При цьому, здійснення програмних заходів забезпечення розвитку інноваційної інфраструктури визначено як один з напрямків розв'язання зазначених проблем. Із всього переліку таких заходів особливу увагу в контексті напрямків інвестування в інноваційну інфраструктуру привертають створення у межах населених пунктів місць, призначених для розгортання інтелектуальної,

¹ Про інноваційну діяльність : Закон України від 04.07.2002 р. №40-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 36. Ст. 266.

² Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України від 30.09.2019 р. № 722/2019. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825>.

творчої діяльності, раціоналізаторського руху, розвитку креативних індустрій. Йдеться, зокрема, про виділення територій (приміщень), створення на них відповідної інфраструктури та інноваційних структур, що займаються трансфером новацій, надання інформаційно-аналітичного та методичного забезпечення розвитку інноваційної культури. Також заслуговує на увагу забезпечення державної підтримки створення та ефективного функціонування елементів інноваційної інфраструктури у закладах вищої освіти, наукових установах та інших суб'єктах інноваційної діяльності та сприяння підготовці фахівців для забезпечення діяльності цієї інфраструктури. Перспективним з точки зору здобуття відповідного досвіду та поширення його на всі регіони України уявляється започаткування пілотних проектів із створення елементів інноваційної інфраструктури (зокрема інноваційних кластерів, центрів трансферу технологій, технологічних платформ, бізнес-інкубаторів та акселераторів) та сприяння створенню елементів такої інфраструктури, які надаватимуть фінансову допомогу винахідникам та стартапам¹.

Варто звернути увагу на те, що Урядом станом на 01.01.2021 року не було затверджено План заходів з реалізації Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, який Міністерство освіти і науки України розробило та подало до КМУ на виконання пункту 2 зазначеного розпорядження. Зволікання Уряду із затвердженням такого Плану, на наш погляд, може ускладнити своєчасне та належне виконання зазначеної Стратегії.

При цьому, з метою забезпечення виконання вищенаведених актів 27 лютого 2020 року Харківська обласна рада рішенням № 1196-VII XXIII-ої сесії VII-го скликання схвалила Стратегію розвитку Харківської області на 2021–2027 роки (далі – Стратегія) та План заходів на 2021–2023 роки з реалізації зазначеної Стратегії (далі – План реалізації Стратегії). Ці документи було розроблено робочою групою, затвердженою розпорядженням Голови Харківської

¹ Про схвалення Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 р. № 526-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#Text>.

обласної державної адміністрації від 13.01.2020 № 10, до якої увійшли понад 200 фахівців з основних питань розвитку області: децентралізації, освіти, охорони здоров'я, розвитку культури, ЖКГ, громадської безпеки, природокористування та екології, розвитку підприємництва й інституцій громадянського суспільства тощо¹.

В контексті нашого дослідження особливу увагу привертають оперативні цілі та завдання з їх реалізації визначені для досягнення Стратегічної цілі № 4 щодо забезпечення інвестиційно привабливого клімату в регіоні і створення інноваційної та інвестиційної інфраструктури, що наводиться в Розділі VII Стратегії. Так, зазначеній Стратегічній цілі, в свою чергу, відповідають оперативна ціль 4.1. з організації системи залучення та супроводження міжнародних і вітчизняних інвестицій, а також оперативна ціль 4.2. з інституційного й інфраструктурного забезпечення інноваційної та інвестиційної діяльності, формування регіональної інноваційної системи.

В межах оперативної цілі з організації системи залучення та супроводження міжнародних і вітчизняних інвестицій було визначено такі завдання: 4.1.1. Створення інституцій залучення та супроводу закордонних і вітчизняних інвесторів; 4.1.2. Міжнародна промоція інвестиційної привабливості регіону; 4.1.3. Налагодження тісної співпраці з вітчизняними й іноземними інвесторами та інституціями щодо залучення інвестицій; 4.1.4. Розробка альбому регіональних інвестицій проєктів; 4.1.5. Створення інвестиційного паспорту регіону; 4.1.6. Впровадження фінансування інвестиційних проєктів на засадах державно-приватного партнерства; 4.1.7. Проведення міжнародних інвестиційних форумів. При цьому, індикаторами реалізації наведеної оперативної цілі було визначено: обсяг капітальних інвестицій (у тис. грн. на 1 особу); індекс капітальних інвестицій (у %); обсяг прямих іноземних інвестицій (у тис. дол. США на особу);

¹ Рішення XXIII-ої сесії Харківської обласної ради № 1196-УІІ. URL: <https://kharkivoda.gov.ua/content/documents/1026/102538/files/%D0%A0%D1%96%D1%88%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%20%D0%B7%D0%B0%D1%82%D0%B2%D0%B5%D1%80%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F.pdf>.

частку прямих іноземних інвестицій в реальному секторі економіки (у %); обсяг фінансування проєктів розвитку на засадах державно-приватного партнерства (у млн. грн.).

Оперативна ціль з інституційного й інфраструктурного забезпечення інноваційної та інвестиційної діяльності, формування регіональної інноваційної системи передбачає реалізацію таких завдань: 4.2.1. Створення високоякісної інноваційної інфраструктури, мереж трансферу знань і технологій, які сфокусовані на смарт-спеціалізованих напрямках економіки; 4.2.2. Розвиток мережі індустриальних і технологічних парків та кластерів; 4.2.3. Підтримка інноваційних стартапів та обдарованої молоді; 4.2.4. Сприяння впровадженню інноваційних вітчизняних і закордонних технологій у виробництво. При цьому, індикаторами реалізації зазначених завдань було визначено: кількість інноваційно активних підприємств промисловості за напрямками смарт-спеціалізації (в одиницях); кількість впроваджених нових технологічних процесів у промисловості (в одиницях); обсяг реалізованої інноваційної продукції (у тис. грн. на 1 тис. грн. інноваційних витрат у промисловості); кількість найменування впроваджених інноваційних видів продукції у промисловості (в одиницях); кількість індустриальних та технологічних парків (в одиницях); кількість працівників, задіяних у виконання наукових досліджень і розробок (в особах); внутрішні витрати на виконання наукових досліджень і розробок (у млн. грн.); кількість отриманих охоронних документів на винаходи, корисні моделі та промислові зразки (в одиницях).

В Плані заходів на 2021–2023 роки з реалізації Стратегії розвитку Харківської області на 2021–2027 роки задля досягнення Стратегічної цілі № 4 щодо забезпечення інвестиційно привабливого клімату в регіоні і створення інноваційної та інвестиційної інфраструктури передбачено кілька технічних завдань:

1. Створення та підтримка діяльності агенції регіонального розвитку Харківської області (АРР) (технічне завдання 67) із загальним обсягом фінансування технічного завдання в розмірі 13150,0 тис. грн. протягом всього строку реалізації Плану, з яких 6500,0 тис. грн.

– за рахунок коштів державного фонду регіонального розвитку, 3950,0 тис. грн. – коштів місцевого бюджету Харківської області, 2700,0 тис. грн. – коштів інших джерел фінансування.

2. Інтеграція освітньої та наукової діяльності закордонних ЗВО в науково-освітні заклади Харківської області та міжнародна про-моція (технічне завдання 68) із загальним обсягом фінансування технічного завдання в розмірі 2500,0 тис. грн. протягом всього строку реалізації Плану, з яких 1250,0 тис. грн. – за рахунок коштів місцевого бюджету Харківської області, 1250,0 тис. грн. – коштів інших джерел фінансування.

3. Мобільний додаток (багатомовний) «Путівник по Харкову та Харківській області» (технічне завдання 69) із загальним обсягом фінансування технічного завдання в розмірі 900,0 тис. грн. протягом всього строку реалізації Плану, з яких 720,0 тис. грн. – за рахунок коштів державного бюджету, а 180,0 тис. грн. – коштів інших джерел фінансування.

4. #ХарківщинаТуристична відкрита до світу (технічне завдання 70) із загальним обсягом фінансування технічного завдання в розмірі 2574,0 тис. грн. протягом всього строку реалізації Плану, з яких 2316,6 тис. грн. – за рахунок коштів державного бюджету, а 257,4 тис. грн. – коштів місцевого бюджету Харківської області.

5. Створення міжнародної платформи для спрощення експортно-імпортних відносин між державами (технічне завдання 71) із загальним обсягом фінансування технічного завдання в розмірі 3175,0 тис. грн. протягом всього строку реалізації Плану, з яких 2060,0 тис. грн. – за рахунок коштів місцевого бюджету Харківської області, а 1115,0 тис. грн. – коштів інших джерел фінансування.

6. Створення мережі індустріальних та інноваційних парків на території Харківської області (технічне завдання 72) із загальним обсягом фінансування технічного завдання в розмірі 245000,0 тис. грн. протягом всього строку реалізації Плану, з яких 60000,0 тис. грн. – за рахунок коштів державного бюджету, 150000,0 тис. грн. – коштів державного фонду регіонального розвитку, 35000,0 тис. грн. – коштів місцевого бюджету Харківської області.

7. Розвиток та ефективне функціонування Харківської регіональної мережі трансферу технологій (технічне завдання 73) із загальним обсягом фінансування технічного завдання в розмірі 7200,0 тис. грн. протягом всього строку реалізації Плану, з яких 5970,0 тис. грн. – за рахунок коштів державного бюджету, 630,0 тис. грн. – коштів місцевого бюджету Харківської області, 600,0 тис. грн. – коштів інших джерел фінансування.

8. Розробка системи передачі технології (технічне завдання 74) із загальним обсягом фінансування технічного завдання в розмірі 900,0 тис. грн. протягом всього строку реалізації Плану, з яких 300,0 тис. грн. – за рахунок коштів державного бюджету, 300,0 тис. грн. – коштів місцевого бюджету Харківської області, 300,0 тис. грн. – коштів інших джерел фінансування.

9. Побудова відповідної інфраструктури для підвищення конкурентоспроможності економіки регіону та залучення зовнішніх та внутрішніх інвестицій (технічне завдання 75) із загальним обсягом фінансування технічного завдання в розмірі 3300,0 тис. грн. протягом всього строку реалізації Плану, з яких 330,0 тис. грн. – за рахунок коштів місцевого бюджету Харківської області, а 2970,0 тис. грн. – коштів інших джерел фінансування.

10. Створення логістичного кластеру інновацій та інвестицій (технічне завдання 76) із загальним обсягом фінансування технічного завдання в розмірі 6700,0 тис. грн. протягом всього строку реалізації Плану, з яких 3350,0 тис. грн. – за рахунок коштів державного бюджету, 670,0 тис. грн. – коштів місцевого бюджету Харківської області, а 2680,0 тис. грн. – коштів інших джерел фінансування.

11. Проектно-консалтинговий супровід залучення інвестицій в економіку Харківської області (технічне завдання 77) із загальним обсягом фінансування технічного завдання в розмірі 19800,0 тис. грн. протягом всього строку реалізації Плану, з яких 18000,0 тис. грн. – за рахунок коштів державного бюджету, 1800,0 тис. грн. – коштів місцевого бюджету Харківської області.

12. Фінансова грамотність та інклюзія Харківської області у процеси регіонального інноваційно-інвестиційного розвитку ре-

гіону (технічне завдання 78) із загальним обсягом фінансування технічного завдання в розмірі 20800,0 тис. грн. протягом всього строку реалізації Плану, з яких 12400,0 тис. грн. – за рахунок коштів державного бюджету, а 8400,0 тис. грн. – коштів місцевого бюджету Харківської області.

13. Енергоефективний менеджмент розподіленого комплексу теплопостачання згідно вимог ЄС (технічне завдання 79) із загальним обсягом фінансування технічного завдання в розмірі 2000,0 тис. грн. протягом всього строку реалізації Плану, з яких 1770,0 тис. грн. – за рахунок коштів державного бюджету, 200,0 тис. грн. – коштів місцевого бюджету Харківської області, 30,0 тис. грн. – коштів інших джерел фінансування.

14. «Майстерня соціальних підприємств» – підтримка підприємницьких ініціатив молоді Харківської області (технічне завдання 80) із загальним обсягом фінансування технічного завдання в розмірі 9350,0 тис. грн. протягом всього строку реалізації Плану, з яких 6000,0 тис. грн. – за рахунок коштів державного бюджету, 2250,0 тис. грн. – коштів місцевого бюджету Харківської області, 1100,0 тис. грн. – коштів інших джерел фінансування.

15. Центр аутсорсингу та дуальної освіти харківського студентства (молоді) (технічне завдання 81) із загальним обсягом фінансування технічного завдання в розмірі 6300,0 тис. грн. протягом всього строку реалізації Плану, з яких 2700,0 тис. грн. – за рахунок коштів державного бюджету, 2100,0 тис. грн. – коштів місцевого бюджету Харківської області, 1500,0 тис. грн. – коштів інших джерел фінансування.

16. Розвиток мережі автомобільних доріг Харківської області (технічне завдання 82) із загальним обсягом фінансування технічного завдання в розмірі 3500000,0 тис. грн. протягом всього строку реалізації Плану, з яких 1800000,0 тис. грн. за рахунок коштів державного бюджету, 1700000,0 тис. грн. – коштів місцевого бюджету Харківської області¹.

¹ Рішення XXIII-ої сесії Харківської обласної ради № 1196-УІІ. URL: <https://kharkivoda.gov.ua/content/documents/1026/102538/files/%D0%A0%D1%96%D1%88>

Як бачимо, виконання наведених завдань передбачає залучення інвестицій переважно у державній та комунальній формах, а застосування інших форм інвестування, зокрема, комерційної та іноземної мінімізовано. Отже, загальний обсяг запланованих в розвиток інноваційної інфраструктури Харківської області інвестицій складав 3843649,0 тис.грн., з яких на фінансування у 2021 році було передбачено 1169894,0 тис.грн.

Варто зазначити, що 24 грудня 2020 року Харківська обласна рада рішенням № 24-VIII II-ої сесії VIII-го скликання схвалила Програму економічного і соціального розвитку Харківської області на 2021 рік, в якій задекларовано її розроблення з урахуванням низки програмних та прогностичних документів, зокрема і Плану заходів на 2021–2023 роки з реалізації Стратегії розвитку Харківської області на 2021–2027 роки¹.

При цьому, аналіз зазначеної Програми дозволяє дійти висновку про те, що за своєю структурою і змістом вона не повною мірою відповідає зазначеній Стратегії й Плану заходів з її реалізації, приміром, в частині забезпечення в 2021 році в Харківській області інвестиційно привабливого клімату і створення інноваційної та інвестиційної інфраструктури регіону. Так, Програмою передбачено фінансування за рахунок коштів обласного бюджету Харківської області в розмірі 850,0 тис. грн. на забезпечення діяльності Харківського регіонального фонду підтримки підприємництва та створення його філій у районах, об'єднаних територіальних громадах та містах області. На забезпечення участі Харківської області в міжнародних, національних та всеукраїнських агропромислових виставках та ярмарках, у тому числі, підготовка презентаційної експозиції Харківської області на Міжнародній агропромисловій виставці «Агро-2021» та участі у підготовці відкриття «Агропорт Схід Харків 2021» в Програмі передбачено 199,0 тис. грн.

%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%20%D0%B7%D0%B0%D1%82%D0%B2%D0%B5%D1%80%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F.pdf (дата звернення 01.03.2021).

¹ Рішення № 24-VIII II-ої сесії VIII-го Харківської обласної ради. URL: https://www.ts.lica.com.ua/b_text.php?type=3&id=26365&base=77.

Також, за рахунок коштів обласного бюджету в розмірі 100,0 тис. грн передбачено реалізацію проекту «Інновації та кооперація: створення партнерської платформи «AgroHub» з професійної інтеграції внутрішньо переміщених осіб та мешканців приймаючих громад»; в розмірі 600,0 тис. грн – реалізацію проекту «Новий відлік» шляхом проведення семінарів, тренінгів, майстер-класів та надання інформаційних, маркетингових, юридичних консультацій підприємцям, у т.ч. з числа вразливих груп (переселенців, ветеранів АТО/ООС, жінок, молоді, осіб з інвалідністю) з метою розвитку підприємницької ініціативи у безробітних та започаткування ними власної справи у сфері малого бізнесу; 150 тис. грн. – на проведення Тижня підприємництва. За рахунок місцевих бюджетів в розмірі 200,0 тис. грн. у Програмі передбачено промоцію туристичного продукту Харківської області на регіональному та міжнародному рівнях.

Відповідно до даних, наведених в Програмі, станом на 01.10.2020 до інфраструктури підтримки малого та середнього підприємництва Харківської області включено 1316 об'єктів, в тому числі, із 28 бізнес-центрів, 2 бізнес-інкубатори, 19 технопарків, 8 кластерів, 46 бірж, 9 лізингових центрів, 12 координаційних центрів, 43 страхових компаній, 142 аудиторських фірм, 3 інноваційних фонди, 155 інвестиційних компаній, 54 громадських об'єднань підприємців, 8 фондів підтримки підприємництва, 403 установ, які надають консультування з питань комерційної діяльності й керування, 384 небанківських фінансових установ. При цьому, серед них, за даними Програми, лише 180 об'єктів утворюють мережу установ регіональної інноваційної інфраструктури, що складає 13,7 % від загальної кількості об'єктів, що формують інфраструктуру підтримки малого та середнього підприємництва. **В свою чергу, даних про те, скільки об'єктів з наведеної кількості складають інноваційну інфраструктуру Харківської області станом на дату затвердження в Програмі не наведено.**

Отже, в зазначеній Програмі підтверджено перевагу повноцінного функціонування інфраструктури підтримки малого та середнього підприємництва, яка створює сприятливі умови для його розвитку та повністю орієнтована на потреби місцевих суб'єктів підприємни-

цтва. При цьому, окремого інвестування для виконання запланованих заходів із розвитку інноваційної інфраструктури Харківської області не передбачено, що не лише суперечить ст. 6 Закону України «Про пріоритетні напрямки інноваційної діяльності», а й не відповідає раніше затвердженій Стратегії розвитку Харківської області на 2021–2027 роки та Плану заходів з її реалізації на 2021–2023 роки.

На наш погляд, Харківській обласній державній адміністрації потрібно вжити оперативних заходів із удосконалення Програми економічного і соціального розвитку Харківської області на 2021 рік та приведення її у відповідність до Стратегії розвитку Харківської області на 2021–2027 роки та Плану заходів з її реалізації на 2021–2023 роки. Зокрема, йдеться про забезпечення фінансування технічних завдань задля досягнення Стратегічної цілі № 4 щодо забезпечення інвестиційно привабливого клімату в регіоні та створення інноваційної та інвестиційної інфраструктури та внесення відповідного проекту змін до Програми для затвердження Харківською обласною радою.

Підбиваючи підсумки, зазначимо, що аналіз особливостей залучення інвестицій в елементи інноваційної інфраструктури Харківської області засвідчив низку проблемних моментів, що мають бути вирішені як на загальнонаціональному, так і на регіональному рівнях. Зокрема, вбачається доречним затвердити План заходів з реалізації Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року та визнати «інноваційну інфраструктуру» самостійним об'єктом інноваційної діяльності та внести відповідні уточнення до переліку об'єктів такої діяльності, встановлених статтею 4 Закону України «Про інноваційну діяльність». На регіональному рівні вбачається вкрай необхідним приведення у відповідність до Стратегії розвитку Харківської області на 2021–2027 роки та Плану заходів з її реалізації на 2021–2023 роки Програми економічного і соціального розвитку Харківської області на 2021 рік. Лише в такому разі стає можливим своєчасне і повне інвестування вище наведених технічних завдань (67–82), визначених в Плані заходів на 2021–2023 роки з реалізації Стратегії розвитку Харківської області на 2021–2027 рр. Це, у свою

чергу, має створити умови для своєчасного досягнення оперативних та стратегічної цілі із забезпечення в Харківській області інвестиційно привабливого клімату і створення ефективної інноваційної та інвестиційної інфраструктур. Не менш актуальним вбачається і більш активне залучення комерційної та іноземної форм інвестування для розбудови інноваційної інфраструктури Харківської області.

4.2. Джерела фінансування МСП та доступ до фінансування

4.2.1. Міжнародне фінансування МСП і розвитку підприємництва

Іноземні та європейські фонди та організації, які надають фінансування МСП. На сьогодні українські суб'єкти господарювання мають можливість звернутися до низки міжнародних фондів та організацій для отримання фінансової допомоги на розвиток підприємницької діяльності. Зовнішнє фінансування малого та середнього бізнесу в Україні є важливим інструментом його підтримки, який до того ж є викликом для МСП, оскільки вимагає від них виражених рішень, високого рівня звітності та інформаційної прозорості для того, щоб скористатися пропозицією доступу до фінансових ресурсів міжнародних партнерів.

Міжнародними і Європейськими партнерськими організаціями, за допомогою яких реалізуються і фінансуються програми для МСП України, є:

- Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР);
- Європейський інвестиційний банк (ЄІБ);
- Європейський фонд для Південно-Східної Європи (EFSE);
- Німецький банк розвитку (KWF);
- Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР);
- Western NIS EnterpriseFund (WNISEF);
- Світовий Банк;
- Міжнародний торговий центр.

Міжнародні програми та проекти як джерела фінансування МСП в Україні.

Програми та проекти, які можуть бути використані для підтримки МСП в Україні:

1. Програма EU4Business «Ініціатива з місцевої валюти» від Європейського фонду для Південно-Східної Європи. Тривалість програми: 2018–2039 рр. Бюджет: 50,32 млн євро. Сайт проекту: <http://www.efse.lu/>.

Європейський фонд для Південно-Східної Європи – інвестиційний фонд, заснований Німецьким банком розвитку KfW за фінансової підтримки Федерального міністерства економічного співробітництва та розвитку Німеччини та Європейської Комісії. Діяльність EFSE спрямована на сприяння економічному розвитку та процвітанням країн Південно-Східної Європи шляхом допомоги місцевим фінансовим секторам у зміцненні їхньої спроможності забезпечити стале фінансування ключових секторів місцевих економік. До інвесторів фонду також входять Міжнародна фінансова корпорація, Європейський банк реконструкції та розвитку, Європейський інвестиційний банк та національні інституції розвитку країн Західної та Південно-Східної Європи.

Основна мета проекту – забезпечити доступ МСП та приватних домогосподарств з низькими прибутками до середньострокового кредиту в місцевій валюті, не наражаючи їх на валютний ризик. Іншими завданнями проекту є:

покращення доступу до фінансів стабільності/створення робочих місць;

використання державного та приватного капіталу;

посилення інтеграції місцевого фінансового ринку.

Бенефеціари програми: мікро- і малі підприємства, приватні домогосподарства.

Так, наприкінці 2020 року в межах цього проекту Європейський Фонд для Південно-Східної Європи надав Агропросперис Банку кредит розміром у 5 млн євро на підтримку українських фермерів¹.

¹ Європейський Фонд для Південно-Східної Європи надає Агропросперис Банку кредит розміром у 5 млн євро на підтримку українських фермерів. URL:

2. EU4Business: Від політики до дії. Тривалість проекту: 2017–2021. Бюджет: 4 млн євро. Проект реалізується ОЕСР. Сайт проекту: <http://www.oecd.org/eurasia/competitiveness-programme/eastern-partners/eescinitiative-project1.htm>

Цей Проект підтримує реформи у сфері конкурентоздатності і бізнес-середовища в державах Східного Партнерства (Арменія, Молдова, Україна, Білорусь, Азербайджан, Грузія). На рівні країн він надає підтримку розвитку приватного сектора, розробці заснованої на фактичних даних політики і здійсненню реформ в підприємництві. На регіональному рівні Проект стимулює здійснення реформ за допомогою підготовки експертних оглядів і формування діалогу з регіональної політики.

Проект спрямований на:

- зміцнення інституційних рамок і надання державної підтримки приватному сектору і покращення бізнес-середовища;

- підтримку моніторингу і здійснення оцінки політики розвитку приватного сектору та покращення статистичної діяльності у сфері бізнесу;

- підтримка розробки політики на основі фактичних даних і регіонального бенчмаркінга;

- стимулювання здійснення реформ шляхом проведення незалежних експертиз і діалогу з регіональної політики.

Бенефеціари проекту: мікро- і малі підприємства, приватні домогосподарства.

3. EU4Youth: Розкриття потенціалу молодих соціальних підприємців в Молдові та Україні. Тривалість проекту: 2020-2022. Бюджет: 1,66 млн євро. Проект реалізується Інститутом ім. Густава (GSI) (Німеччина), «Egalite International» (Україна), організацією AXA Management Consulting (Молдова), Асоціацією «ECO-RAZENI» (Молдова), Національним центром допомоги та інформування для НПО в Молдові «CONTACT» (Молдова) та асоціацією «Pro NGO!» (Німеччина). Сайт проекту: <https://www.euneighbours.eu/ru/vostok/>

<https://www.euneighbours.eu/ru/vostok/stay-informed/news/evropeyskiy-fond-dlya-yugo-vostochnoy-evropy-predostavlyayet-agroprosperis>.

stay-informed/projects/eu4youth-raskrytie-potenciala-molodykh-socialnykh-predprinimateley-v.

За даними дослідження 2020 року¹ сьогодні в Україні працюють близько 1000 підприємств, які є соціальними. Різне збільшення кількості соціальних підприємств за останні 6 років (82%) зумовлене тривалою соціально-економічною кризою в країні.

В цілому соціальні підприємства не відокремлені в самостійні установи, а працюють як структурні підрозділи некомерційних організацій. Оскільки некомерційні організації не мають на меті отримання прибутку, соціальні підприємства обмежені у отриманні кредитів та доступі до програм, зокрема, програм фінансування МСП. Це істотно гальмує розвиток соціального бізнесу, негативно впливає на незахищені верстви населення, які є його безпосередніми бенефіціарами.

Мета проекту:

створення законодавчої бази у сфері соціального підприємництва в Україні;

вдосконалення вмінь молодих соціальних підприємців керувати бізнесом, залучати фінанси для розвитку мережі молодих соціальних підприємців;

зміцнення відповідних структур підтримки бізнесу для молодих підприємців, зокрема фінансування стартапів.

Бенефіціари проекту: соціальні мікро- і малі підприємства.

4. EU4Business: Поєднуючи компанії. Тривалість проекту: 2020-2022. Бюджет: 6,5 млн євро. Проект реалізується Асоціацією європейських торгово-промислових палат. Сайт проекту <http://connectingcompanies.eu/>.

Проект спрямований на сприяння торгівлі між державами-членами ЄС та шістьома Східними державами-сусідками в п'яти галузях економічної діяльності, які мають значний потенціал для зростання

¹ Проект EU4Youth предлагает инновации для усовершенствования правового поля для социальных предпринимателей в Украине. URL: <https://www.euneighbours.eu/ru/vostok/stay-informed/news/proekt-eu4youth-predlagaet-innovacii-dlya-usovershenstvovaniya-pravovogo>.

експорту МСП – органічних продуктах харчування, творчих підприємств, підприємств в сфері текстилю, туризмі та виноробстві.

В межах цієї мети передбачається:

сприяння розробці стабільних та справедливих моделей економічного зросту задля залучення інвестицій та вдосконалення соціально-економічних умов та працевлаштування для громадян;

підтримка потенціалу галузевих організацій підтримки бізнесу задля розширення інтернаціоналізації МСП, потенціалу з експорту і доступу до нових ринків;

підтримка МСП в торгівлі, зокрема, експорту в держави ЄС.

Бенефеціари проекту: МСП в п'яти галузях економічної діяльності – органічні продукти харчування, творчі підприємства, текстильні підприємства, туристичні та виноробні підприємства.

5. EU4Business: Ініціатива «East» в межах ПВЗВТ (ЄІБ). Тривалість проекту: безстроково. Партнер-виконавець: Європейський інвестиційний банк (ЄІБ). Бюджет ЄС: 62,74 млн євро. Ініціатива «East» в рамках Поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ПВЗВТ) спрямована на зміцнення економічного розвитку країн, які підписали угоду про асоціацію з ЄС, а саме Грузії, Молдови та України, шляхом надання адресної фінансової та технічної підтримки МСП в цих трьох країнах.

Проект має на меті підтримати приватний сектор – малий бізнес в першу чергу – для отримання ним вигоди від Угоди про створення Поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС шляхом:

розширення доступу до фінансування у вигляді поліпшених умов кредитування;

підтримки мікрофінансових установ у забезпеченні фінансування для місцевих мікропідприємств;

надання адресної фінансової та технічної допомоги пріоритетним виробничо-збутовим мережам в агрохарчовій галузі.

Три основні напрямки «Initiative East» в межах ПВЗВТ:

механізм кредитних гарантій – надання кредитних портфельних гарантій місцевим банкам для поліпшення кредитних умов і полегшення доступу до фінансування для МСП;

механізм мікрофінансування – надання кредитів на привабливих умовах мікрофінансовим установам з метою розширення доступу до фінансування для найменших підприємств;

технічна допомога – надання підтримки місцевим банкам та МСП у сільськогосподарській галузі, яка відкриває їм нові можливості для торгівлі, а також мікропідприємствам в рамках Механізму мікрофінансування

Бенефіціари: МСП, де працює менш ніж 10 працівників, для підприємств агрохарчової галузі з метою отримання кредиту до 25 000 євро.

6. EU4Business: Фонд прямої підтримки малого та середнього бізнесу в ПВЗВТ. Тривалість проекту: 2014-2024. Бюджет: 10,22 млн євро. Сайт проекту https://ec.europa.eu/europeaid/blending/dcfta-deep-and-comprehensive-free-trade-area-sme-direct-support-facility_en.

Проект спрямований на підтримку МСП шляхом надання кредитування. Зокрема, в межах проекту передбачається:

покращення доступу до фінансування для місцевих малих та середніх підприємств в Україні;

надання довгострокового фінансування в місцевій валюті;

допомога МСП у визначенні якісних інвестиційних проектів, сприяння в їх успішній реалізації, вдосконалення структури управління малого та середнього бізнесу, ознайомлення МСП з кращими практиками;

сприяння розвитку українського фінансового ринку з метою підтримки стабільних ринкових принципів.

Бенефіціари проекту: підприємства малого та середнього бізнесу.

7. Жінки у бізнесі. Тривалість проекту: безстроково. Партнер-виконавець: Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР). Бюджет ЄС: 5,035 млн євро.

Програма «Жінки у бізнесі» допомагає МСП під керівництвом жінок в отриманні доступу до фінансових ресурсів та ноу-хау, необхідних для розвитку. ЄБРР надає доступ до фінансових ресурсів через виділення кредитних ліній для місцевих банків, призначених для МСП під керівництвом жінок, а також надає бізнес-консультації, щоб

допомогти підприємствам стати більш конкурентоспроможними. Крім того, програма пропонує тренінги, наставництво та іншу підтримку для надання можливості жінкам-підприємцям ділитися досвідом та вчитися один у одного.

Бенефіціари програми: МСП під керівництвом жінок в усіх галузях (тобто МСП, в яких жінка несе відповідальність за загальне оперативне управління діяльністю та може також частково або повністю володіти бізнесом). Отримати додаткову інформацію та подати заявку можна на сайті <http://ebrdwomeninbusiness.com>.

8. Кредитна лінія ЄБРР – EU4Business. Тривалість проєкту: безстроково. Партнер-виконавець: Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР). Бюджет ЄС: 19,43 млн євро. Сайт проєкту <https://www.eu4business-ebrdcreditline.com.ua/?lang=uk>.

Проєкт допомагає МСП скористатися можливостями, які пропонує Поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі (ПВЗВТ) між Грузією, Молдовою, Україною та ЄС. ЄБРР сприяє МСП в отриманні доступу до фінансування інвестицій, передбачених ПВЗВТ через місцеві партнерські фінансові установи. Він також надає технічну допомогу підприємствам для кращого визначення цих інвестицій та підвищення своєї міжнародної конкурентоспроможності. Інвестиції можуть бути різних видів – від модернізації обладнання та технологій до впровадження нових стандартів якості, охорони здоров'я та техніки безпеки.

Мета програми:

- а) підвищити конкурентоспроможність МСП;
- б) поліпшити доступ МСП до фінансових ресурсів;
- в) допомогти МСП скористатися новими торговельними можливостями;
- г) допомогти МСП досягти відповідності новим стандартам, передбаченим впровадженням ПВЗВТ.

Бенефіціари: МСП. Кредитна лінія надає МСП в Грузії, Молдові та Україні.

Передбачено 3 типи кредитів:

Стандартний підхід: для простої модернізації обладнання на суму до 300 000 євро. Застосовується грант за принципом кешбек (повернення частини вартості) у розмірі до 10%.

Спрощений підхід: для простої модернізації обладнання на суму до 300 000 євро. Застосовується грант за принципом кешбек (повернення частини вартості) у розмірі до 10%.

Комплексний підхід: для інвестицій на суму до 3 млн. євро для майже будь-якого типу господарської діяльності у майже будь-якому секторі економіки. Застосовується премія за принципом кешбек (повернення частини вартості) у розмірі до 15%.

Для того щоб МСП могли повністю скористатися перевагами Поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі і мали можливість вийти на ринки ЄС, вони повинні дотримуватися відповідних директив ЄС. У багатьох випадках це означає інвестування у нове обладнання та технології для забезпечення відповідності директивам ЄС.

З'ясувати, в які технології необхідно інвестувати та як профінансувати ці інвестиції, може бути нелегко. Кредитна лінія ЕБРР-U4Business допомагає малим та середнім підприємствам (МСП) подолати ці виклики. Програма складається з:

- кредитів та фінансування за допомогою лізингу, що надаються через місцеві партнерські фінансові установи в Україні;

- грантів розміром до 15% від суми фінансування, що підлягають сплаті після успішного впровадження проекту;

- технічної допомоги, наданої міжнародною командою експертів – ця технічна допомога безкоштовна для МСП, які інвестують в нову техніку та нові технології відповідно до директив ЄС.

9. FinancEast: програма з відновлення фінансування інвестиційних проектів малих та середніх підприємств на сході України. Тривалість програми: безстроково. Реалізується KfW, Фондом розвитку підприємництва, Німецько-Українським Фондом (НУФ). Сайт програми <https://bdf.gov.ua/uk/programa-z-vidnovlennya-finansuvannya-investiciynih-proektiv-malih-i-serednih-pidpriyemstv-na-shodi-ukrajini>.

Програма реалізується KfW через НУФ в рамках компоненту 2.2 «Економічне відновлення та розвиток ММСП. Доступ до фінансування ММСП» Угоди «Підтримка Європейського Союзу для Сходу України» між Урядом України та Європейським Союзом від 08.12.2017.

Мета програми: відновлення фінансування інвестиційних проєктів мікро, малих і середніх підприємств (ММСП), які зареєстровані або здійснюють діяльність на підконтрольних Уряду України територіях Донецької і Луганської областей, через банки та лізингові компанії.

Бенефіціари програми:

мікро (фізичні особи-підприємці або юридичні особи): не більше 10 працівників, річний дохід не більше 2 млн. євро;

малі (фізичні особи-підприємці або юридичні особи): не більше 50 працівників, річний дохід не більше 5 млн. євро;

середні (юридичні особи): не більше 250 працівників, річний дохід не більше 10 млн. євро.

Власність: більше 75 (сімдесят п'ять) відсотків статутного капіталу яких перебуває у приватній власності. Частка державної власності не може перевищувати 25%.

До участі у Програмі FinancEast допускаються ММСП, які пройшли процедури оцінки фінансового стану, були затверджені Установами-партнерами та погоджені НУФ.

В межах програми МСП може отримати: до 50% компенсації від суми інвестиційного проєкту. Максимальна сума фінансової компенсації 150 тис. євро (гривневий еквівалент)

10. Проєкт підтримки Поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ПВЗВТ) України з Європейським Союзом (ЄС). Тривалість проєкту: 2016-2025. Партнер-виконавець: ЄІБ (Європейський Інформаційний Банк). Детальніше з деталями проєкту можна ознайомитися за посиланням https://sme.gov.ua/support_programs/spilnyj-z-yeuropejskym-investysijnym-bankom-yeib-proekt-pidtrymky-poglyblenoyi-ta-vseohoplyuyuchoyi-zony-vilnoyi-torgivli-ukrayiny-z-yeuropejskym-soyuzom/.

Мета проєкту: середньострокові та довгострокові кредитні кошти проєкту спрямовуються на фінансування розвитку бізнесу в Україні, посилення позицій українських підприємств у сфері міжнародної торгівлі, енергоефективності та відновлюваної енергетики, охорони довкілля.

Сфера проекту: виробництво, послуги, торгівля, будівництво, сільське господарство, транспорт, інформаційні технології (ІТ).

Бенефіціари проекту: малі та середні підприємства (МСП), компанії із середнім рівнем капіталізації (КСК), підприємства приватного сектору (які не є МСП або КСК).

11. Проект доступу до довготермінового фінансування. Тривалість проекту: до 2022р. Партнер-виконавець: Міжнародний банк реконструкції та розвитку. Детальніше з деталями проекту можна ознайомитися за посиланням <https://www.eximb.com/ua/business/klientam-msb/msb-kredyty/msb-finansuvannya-v-ramkah-program-mizhnarodnyh-finansovyh-organizacij/msb-world-bank-long-term-financing.html>.

Мета проекту: поліпшення доступу експортно-орієнтованих малих і середніх підприємств (МСП) до довгострокового фінансування.

В межах проекту розглядаються субпроекти, спрямовані як на фінансування інвестиційних потреб МСП, так і на поповнення їх обігового капіталу, які відповідають таким критеріям:

мають бути технічно здійсненими та економічно, фінансово та комерційно обґрунтованими;

мають відповідати вимогам щодо охорони довкілля, передбаченим законами та нормативними актами України;

не передбачають та не включають в себе купівлю земель.

Бенефіціари проекту: приватні підприємства (більше ніж 50% у приватній власності); МСП (для цілей проекту – має менш ніж 1 000 найманих працівників); експортно-орієнтоване або підприємство, залучене до місцевих ланцюгів постачання.

12. Рамкова програма досліджень та інновацій Horizon Europe. Тривалість проекту: 2021–2027 («Горизонт Європа»). Програма реалізується Європейською Комісією. Сайт проекту https://ec.europa.eu/info/horizon-europe_en

Рамкова програма «Horizon Europe» із запропонованим бюджетом у 100 млрд євро є найбільшою спільною багатонаціональною інвестицією в дослідження та інновації в Європі й відкрита для участі в усьому світі. Цю програму запущено з метою закріплення успіху від попередньої програми Горизонт – 2020.

Європейською Комісією сформульовано 5 основних напрямів реалізації стратегічних цілей (місій) програми Horizon Europe:

- 1) адаптація до зміни клімату, включаючи трансформацію суспільства
- 2) проблема онкологічних захворювань
- 3) розумні міста та міста без впливу на клімат
- 4) світовий океан, морські, прибережні та внутрішні води
- 5) стан ґрунтів та харчування

Кожна стратегічна область дослідження матиме спеціалізований дорадчий колегіальний орган, який допоможе розробити та впровадити конкретні місії програми.

На разі проходять перемовини щодо участі України у програмі Європа –Горизонт, Україна була асоційованим членом попередньої програми Горизонт – 2020¹.

13. Програма сприяння експорту Western NIS EnterpriseFund (WNISEF). Партнер-виконавець: Western NIS EnterpriseFund. Програма фінансується урядом США через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID). Тривалість програми: з 2017 р. Сайт програми: <https://wnisef.org/uk/export-promotion-policy/>

У рамках своєї місії, WNISEF продовжує приділяти особливу увагу розширенню та диверсифікації експорту українських товарів і послуг та реалізації експортного потенціалу підприємств малого і середнього бізнесу. Малі та середні підприємства працюють в межах місцевої економіки або традиційних експортних ринків. І хоча такі підприємства сьогодні прагнуть розширити свій бізнес за рахунок експорту на нові ринки, для багатьох із них це залишається складним завданням. Саме тому Програма надає допомогу українському малому і середньому бізнесу у розширенні його присутності на іноземних ринках, зокрема через підтримку участі компаній в міжнародних торговельних заходах.

Підхід програми полягає у тому, щоб працювати разом з урядами України та Молдови над розробкою та реалізацією обґрунтованої

¹ Інновачії: часть стран Восточного Партнерства намеревается принять участие в Horizon Europe. URL: <https://www.euneighbours.eu/ru/vostok/stay-informed/news/innovacii-chast-stran-vostochnogo-partnerstva-namerevaetsya-prinyat>.

перспективної політики сприяння експорту, сприяти поширенню інформації про Україну та Молдову у світі, підтримувати ініціативи державного та приватного сектору, які вирішують системні проблеми, досягнення масштабних позитивних результатів, вдосконалення умов для експортної діяльності, нарощення експорту та створення робочих місць.

Мета програми – підтримка малих і середніх підприємств з метою їх просування на міжнародних ринках.

Бенефіціари програми: юридично зареєстровані галузеві і торгово-промислові асоціації; регіональні агентства розвитку торгівлі; центри розвитку міжнародної торгівлі та малого бізнесу; організації, залучені до розвитку експортних послуг та інформаційних продуктів; організації, які займаються навчанням та розвитком бізнесу; окремі малі або середні фірми і групи фірм.

14. Програма соціального інвестування Western NIS EnterpriseFund (WNISEF). Партнер-виконавець: Western NIS EnterpriseFund. Програма фінансується урядом США через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID). Тривалість програми: з 2017 р. Сайт програми: <https://wnisef.org/uk/impact-investing/>

Програма Соціального інвестування WNISEF спрямована на забезпечення підтримки приватних підприємств та фізичних осіб-підприємців з метою досягнення соціального та екологічного впливу в Україні через створення механізму доступного кредитування спільно з банківськими установами, надання тренінгових та консультаційних послуг, коучингу і наставництва.

Мета цієї програми полягає в тому, щоб дати можливість підприємцям і бізнесу вирішувати соціальні та екологічні проблеми через фінансові інвестиції та надійні практики ведення бізнесу.

Підхід програми соціального інвестування полягає у наданні кредитів під низький відсоток для сталих соціальних підприємств, консультування та підтримку їх в процесі реалізації та впровадження бізнес-планів.

Бенефіціари програми – види підприємств:

1) Зайнятість вразливих груп населення. На підприємстві працює більше 50% співробітників, які представляють уразливі групи насе-

лення, і велика частина прибутку реінвестується в розвиток компанії для створення нових робочих місць.

2) Зайнятість вразливих груп населення. На підприємстві працює менше 50% співробітників, які представляють уразливі групи, і щонайменше 10% від прибутку спрямовано на соціальну мету.

3) Мінімум 20% від прибутку спрямовано на соціальну мету.

15. Проект USAID «Кредитування сільськогосподарських виробників – КЕП». Виконавець: WOCCU. Тривалість проекту: 25 серпня 2016 року – 31 березня 2023 року. Сайт проекту: [https://www.facebook.com/USAID.WOCCU.CAP/\(link is external\)](https://www.facebook.com/USAID.WOCCU.CAP/(link%20is%20external))

Проект спрямований на підтримку стійкого економічного зростання завдяки розбудові спроможності українських кредитних спілок до розширеного кредитування сільсько-господарських виробників, що дозволить створити нові робочі місця для мешканців сільських територій та поліпшити їхні можливості для отримання доходів.

Проект сприятиме формуванню нормативно-правового середовища для зміцнення кредитних спілок як небанківських установ-надавачів фінансових послуг. Він допоможе розвинути потенціал двох загальнонаціональних асоціацій кредитних спілок до розробки досконаліших стратегічних заходів та надання більш якісних послуг тим спілкам, які входять до цих об'єднань. Проект також допоможе кредитним спілкам розширити портфель сільсько-господарських кредитів та водночас забезпечити своєчасне кредитування своїх членів. Для того щоб допомогти кредитним спілкам усунути обмеження у сфері ліквідності, проект впроваджуватиме рішення, які забезпечують мобілізацію заощаджень та доступ до зовнішніх джерел капіталу на прийнятних умовах. Проект також надаватиме допомогу п'яти кредитним спілкам у використанні вже діючого механізму портфельних гарантій за програмою USAID «Кредити для розвитку».

Бенефіціари проекту: МСП у сфері сільського господарства.

16. Проект «Аграрний розвиток» (АГРО). Тривалість проекту: 15 листопада 2019 року – 14 листопада 2024 року. Виконавець: «Кемонікс Інтернешнл».

Мета проекту АГРО полягає у прискоренні економічного розвитку тих сільських територіальних громад України, які відчувають найбільшу потребу у зростанні економіки. Основою цього розвитку має стати аграрний сектор з досконалішими механізмами управління, що заохочують більш продуктивну, сучасну та прибуткову діяльність мікро-, малих і середніх сільсько-господарських виробників, які є успішно інтегрованими до конкурентних ринків в Україні та за її межами.

Проект АГРО здійснює свою діяльність передусім у східних і південних регіонах країни – аби забезпечити прискорений економічний розвиток тих сільських громад, які найбільше цього потребують. На макрорівні, результатами проекту стануть: 1) зростання доходів малих і середніх підприємств (МСП) агросектору; 2) розширення доступу аграрних МСП до фінансових ресурсів; 3) створення справедливого та прозорого ринку земель с/г призначення (земельна реформа); 4) зниження корупції в аграрному секторі.

Бенефіціари проекту: МСП у сфері сільського господарства.

17. Програма малих проектів. Тривалість програми: безстроково. Партнер-виконавець: Швейцарське бюро співробітництва.

Основні сфери підтримки малих проектів: здоров'я; місцеве самоврядування та децентралізація; розвиток торгівлі, розвитку малих та середніх підприємств (МСП); стала енергетика, вода, навколишнє середовище, містобудування; соціальні послуги; реагування на наслідки конфлікту; Законність, справедливість; культурні заходи.

Бенефіціари програми: українські неурядові організації, комерційні, урядові або міжнародні організації.

18. Фінансування ІТ стартапів Бізнес інкубатором WANNABIZ. Тривалість програми: безстроково. Партнер-виконавець: Бізнес інкубатор WANNABIZ.

Основна мета WannaBiz – розвиток ІТ підприємництва та формування стартап-екосистеми в Україні. Мета: допомагати інноваційним і перспективним ІТ-проектам стати компаніями світового рівня. Проекти по online-рекламі і рекламним мережам зможуть отримати найбільшу підтримку від WannaBiz. Допускаються проекти у сферах електронної комерції, PaaS, SaaS і Cloudтехнології.

Бенефіціари програми: МСП у сфері ІТ.

Переваги програм іноземного фінансування МСП в Україні:

1. В умовах браку власних коштів МСП можуть звертатися до зовнішніх джерел фінансування, одним з найрозповсюдженішим з яких є грантове фінансування міжнародних фондів та організацій.
2. Реалізація програм іноземного фінансування МСП сприяє формуванню бізнес середовища для МСП, виходу МСП на зовнішні ринки та поліпшує умови для їх конкурентоспроможності.
3. Для участі в програмах іноземного фінансування МСП мають виконати низку умов, що стимулює МСП та його кадри до розвитку і самовдосконалення у сфері підприємницької діяльності.

Недоліки програм іноземного фінансування МСП в Україні:

1. Територіальна обмеженість – обмежене коло офісів організаторів іноземних програм фінансування, в яких можливо отримати фінансування.
2. Від учасника програм іноземного фінансування вимагають виконання специфічних умов, що обмежує кількість МСП, які можуть бути учасником програми.
3. Іноземні програми фінансування МСП передбачають обмежені види діяльності МСП, на які спрямоване фінансування.
4. Відсутність або слабо розвиненість форм консультативної підтримки МСП, які хочуть взяти участь у програмах іноземного фінансування, від їх організаторів.
5. Відсутність обов'язків щодо розгляду заявок на фінансування представництвами міжнародних організацій.

Пропозиції щодо удосконалення системи організації іноземного фінансування МСП та ініціювання змін законодавства:

розробити і прийняти Закон України «Про порядок організації іноземної підтримки підприємців, в тому числі МСП та інноваційного підприємництва»;

передбачити обов'язкову транспарентність організації іноземного фінансування:

передбачити формування мережі офісів організаторів програм іноземного фінансування на території України:

встановити форми консультаційної підтримки, яка може надаватися українським МСП з метою доступу до зовнішнього фінансування.

4.2.2. Державне фінансування МСП

Одним із суб'єктів, який бере участь у відносинах надання фінансової підтримки МСП є Державна інноваційна фінансово-кредитна установа (далі – ДІФКУ). Відповідно до Статуту Державної інноваційної фінансово-кредитної установи, затвердженої Постановою КМУ «Питання Державної інноваційної фінансово-кредитної установи» від 15 червня 2000 р. № 979¹ цей орган надає фінансову підтримку інноваційній діяльності будь-яких суб'єктів інноваційної діяльності, що фактично свідчить про основне завдання установи, яке полягає у підтримці науково-технічної діяльності суб'єктів господарювання.

Серед відмічених у статуті основних завдань та повноважень ДІФКУ є такі, які можна віднести до опосередкованої підтримки підприємництва, а саме:

- організація на конкурсних засадах відбору інноваційних та інвестиційних проектів і програм для їх фінансової підтримки;
- фінансування за рахунок власних та залучених коштів науково-технічних і маркетингових досліджень, конструкторсько-технологічних та інших проектних робіт, науково-технічного пошуку, а також інноваційних та інвестиційних проектів і програм;
- кредитування і фінансування відповідно до законодавства науково-технічні і маркетингові дослідження, конструкторсько-технологічні та інші проектні роботи, науково-технічний пошук, а також інноваційні та інвестиційні проекти і програми тощо.

Разом з тим серед повноважень ДІФКУ, передбачених статутом, тільки одне повноваження, безпосередньо спрямоване на надання підтримки МСП. Зокрема, йдеться про те, що ДІФКУ бере участь у розробленні та здійсненні комплексу заходів організаційного, фінансового, економічного і правового характеру з метою забезпечення розвитку підприємництва, підтримки малого та середнього бізнесу в науково-технічній та інноваційній діяльності.

¹ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/979-2000-%D0%BF#Text>.

Постановою КМУ від 18 березня 2015 року № 196¹ було затверджено Порядок підготовки, оцінки та відбору інвестиційних програм і проектів регіонального розвитку, що можуть реалізовуватися за рахунок коштів Державного фонду регіонального розвитку. Відповідно до п. 6 наведеного Порядку кошти державного фонду регіонального розвитку спрямовуються на фінансування інвестиційних програм і проектів, що мають на меті розвиток регіонів і відповідають пріоритетам, визначеним у Державній стратегії регіонального розвитку та відповідних регіональних стратегіях розвитку.

Крім цього до основних умов оцінки та попереднього конкурсного відбору інвестиційних програм і проектів є їх відповідність т таким критеріям:

1) для проектів будівництва (нове будівництво, реконструкція, реставрація, капітальний ремонт) – наявність затвердженої в установленому законодавством порядку проектної документації;

2) для проектів будівництва (крім проектів нового будівництва) – забезпечення дотримання комплексного підходу під час проектування та фінансування об'єкта будівництва (здійснення комплексу відповідних робіт та заходів у будинку, будівлі, споруді будь-якого призначення в цілому);

3) календарний план реалізації проектів будівництва (нове будівництво, реконструкція, реставрація, капітальний ремонт) повинен становити від одного до трьох років. Для проектів будівництва (нове будівництво, реконструкція, реставрація, капітальний ремонт) загальною кошторисною вартістю від 50000 до 100000 тис. гривень, фінансування яких здійснювалося із залученням коштів державного фонду регіонального розвитку у попередніх роках та які за об'єктивних причин не було введено в експлуатацію відповідно до календарних планів їх реалізації, за рішенням регіональної комісії строк реалізації може бути продовжений до чотирьох років за умови, що такі проекти буде реалізовано у поточному році. Для проектів будівництва (нове будівництво, реконструкція, реставрація, капітальний ремонт) вартістю понад 100000 тис. гривень строк реалізації може бути продовжений до п'яти років за таких же умов;

¹ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/196-2015-%D0%BF#Text>.

4) співфінансування з місцевих бюджетів в обсязі не менше 10 відсотків;

5) спроможність суб'єктів, на фінансування об'єктів яких залучаються кошти державного фонду регіонального розвитку, забезпечувати подальше власне фінансування та їх утримання за рахунок коштів місцевих бюджетів та інших джерел, не заборонених законодавством;

6) загальна кошторисна вартість проектів будівництва (нове будівництво, реконструкція, реставрація, капітальний ремонт) понад 10000 тис. гривень, а для інших проектів - понад 1000 тис. гривень.¹ Цією ж Постановою закріплено Порядок використання коштів Державного фонду регіонального розвитку, в якому вказано, що обсяг коштів даного Фонду затверджується законом про Державний бюджет України на відповідний рік.

Згідно з ст. 24-1 Бюджетного кодексу України центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної регіональної політики, утворює комісію для оцінки та відбору програм і проектів, до складу якої входять члени Комітету Верховної Ради України з питань бюджету за рішенням цього комітету (чисельністю не менше 50 відсотків складу такої комісії). Така комісія на підставі поданих пропозицій (крім пропозицій щодо програм і проектів, погоджених з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері фізичної культури і спорту) здійснює оцінку та відбір зазначених програм і проектів на конкурсних засадах у межах обсягу коштів державного фонду регіонального розвитку, визначеного Бюджетною декларацією, з дотриманням таких критеріїв розподілу між Автономною Республікою Крим, областями та містами Києвом і Севастополем:

80 відсотків коштів – відповідно до чисельності населення, яке проживає у відповідному регіоні;

¹ П. 7 Порядку підготовки, оцінки та відбору інвестиційних програм і проектів регіонального розвитку, що можуть реалізовуватися за рахунок коштів державного фонду регіонального розвитку: затв. Постановою КМУ від 18 березня 2015 р. № 196. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/196-2015-%D0%BF#Text>.

20 відсотків коштів - з урахуванням рівня соціально-економічного розвитку регіонів відповідно до показника валового регіонального продукту в розрахунку на одну особу (для регіонів, у яких цей показник менше 75 відсотків середнього показника по Україні).¹

За результатами здійснення оцінки та відповідності поданих інвестиційних програм і проектів регіонального розвитку вимогам законодавства центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної регіональної політики, на підставі рішення відповідної комісії та з урахуванням програм і проектів, погоджених з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері фізичної культури і спорту, до 15 грудня, що передує плановому, подає Кабінету Міністрів України для затвердження пропозиції щодо розподілу коштів державного фонду регіонального розвитку з переліком відповідних програм і проектів. Зазначимо, що наразі таким центральним органом є Міністерство розвитку громад та територій України.

Підкреслимо, що КМУ приймає розпорядження, якими затверджується перелік інвестиційних програм і проектів регіонального розвитку, що можуть реалізовуватися у відповідному році за рахунок коштів державного фонду регіонального розвитку. Приміром, у 2020 році на фінансування проектів в Харківській області було виділено 247674,307 тис. гривень, у тому числі:

16869,717 тис. – нежитлова будівля Лозівського міського палацу культури по просп. Перемоги, 1, у м. Лозовій – капітальний ремонт (коригування)

12206,577 тис. – очисні споруди у смт Малинівка Чугуївського району – реконструкція (коригування)

3578,284 тис. – гуртожиток по вул. Пушкіна, 1, корпуси № 4 і 5, у м. Вовчанську – реконструкція під житло для внутрішньо переміщених осіб та центр надання адміністративних послуг, відділення Державної фіскальної служби, відділень державної районної адміністрації та інших служб району (коригування)

¹ Бюджетний кодекс України від 08 липня 2010 р. № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>.

22071,266 тис. – фізкультурно-оздоровчий комплекс по вул. В. Вішталя, 9а, у смт Новопокровка Чугуївського району – будівництво (коригування)

3847,64 тис. – Дворічанський районний будинок культури по вул. 35 Гвардійської дивізії, 12, у смт Дворічна – реконструкція

4778,896 тис. – початкова школа та дитячий садок у мікрорайоні «Надія» у смт Пісочин Харківського району – нове будівництво (коригування) та інші¹. З наведеного можемо зробити висновок про те, що у 2020 році в Харківській області основними напрямками фінансування за рахунок коштів державного фонду регіонального розвитку були реконструкція, капітальний ремонт та нове будівництво.

У перелічених вище нормативно-правових актах до повноважень зазначених державних органів прямо не передбачається підтримка МСП. Український фонд підтримки підприємництва був заснований на підставі Постанови КМУ від 28 грудня 1991 р. № 381 «Про створення Українського національного фонду підтримки підприємництва і розвитку конкуренції»². У 1995 році був перетворений на Український фонд підтримки підприємництва Постановою КМУ від 27 серпня 1995 р. № 687³. Крім того, Український фонд підтримки підприємництва діє на підставі Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» від 22.03.2012 р.⁴ та Указу Президента України «Про державну підтримку малого підприємництва» від 12.05.1998 р.⁵.

Відповідно до ст. 1 Постанови КМУ від 27 серпня 1995 р. № 687 Фонд є некомерційною організацією і не має за мету своєї діяльності отримання прибутку. При цьому Фонд є юридичною особою, має самостійний баланс і діє на підставі законодавства та свого Статуту,

¹ Про інвестиційні програми і проекти регіонального розвитку, що можуть реалізовуватися у 2020 році за рахунок коштів державного фонду регіонального розвитку: розпорядження КМУ від 26 лютого 2020 р. № 211-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2020-%D1%80#Text>.

² URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/381-91-%D0%BF#Text>.

³ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/687-95-%D0%BF#Text>.

⁴ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text>.

⁵ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/456/98#Text>.

що затверджується Державною службою з питань регуляторної політики та розвитку підприємництва.

Основними завданнями Фонду є:

сприяння реалізації державної політики розвитку підприємництва шляхом залучення й ефективного використання фінансових ресурсів на поворотній і безповоротній основі, фінансування цільових програм та проектів, часткової сплати відсотків за видані підприємцям кредити установами банків;

співробітництво з міжнародними, іноземними та українськими фінансовими організаціями у питаннях розвитку підприємництва;

участь у реалізації міжнародних договорів у частині фінансового забезпечення розвитку підприємництва в Україні;

участь в утворенні організацій, що мають за мету надання підтримки підприємництву.

Для реалізації основних завдань Українського фонду підтримки підприємництва використовуються кошти, передбачені Державним бюджетом на фінансову підтримку підприємництва. Кошти Фонду (в тому числі в іноземній валюті) формуються за рахунок джерел, передбачених Статутом цього Фонду.

Відповідно до Закону України «Про розвиток та державну підтримку МСП» від 22.03.2012 р. № 4618-VI¹ кошти Фонду формуються за рахунок бюджетних коштів, добровільних внесків фізичних і юридичних осіб, у тому числі іноземних. Порядок використання коштів для фінансової державної підтримки суб'єктів МСП визначається КМУ.

Показово, що у 2018 році розпорядженням Кабінету Міністрів України було створено Фонд розвитку інновацій². Фонд буде надавати фінансову, технічну та консультаційну допомогу стартапам на ранній стадії їх розвитку, активно працюватиме над залученням приватних партнерів та інвесторів, щоб якомога більше українських

¹ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text>.

² Про утворення Фонду розвитку інновацій: розпорядження Кабінету Міністрів України від 07.11.2018 р. № 895-п. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-utvorennya-fondu-rozvitku-innovacij>.

компаній отримали можливість розвивати свій бізнес. Отже, завданням Фонду є надання різновекторної підтримки й допомоги суб'єктам інноваційної діяльності.

У той же час виникає питання стосовно правової природи вказаного фонду, оскільки категорія «фонд» є багатозначною й її значення може розкриватися як: (а) ресурси, запаси, нагромадження держави, підприємства; (б) кошти або матеріальні цінності, що мають цільове призначення, використовуються з певною метою¹. Крім лексичного тлумачення зазначеної категорії використовується й інший підхід. Зокрема, у багатьох нормативно-правових актах та наукових дослідженнях акцентується увага на тому, що фонд (залежно від його виду) може розглядатися як суб'єкт відповідних правовідносин – неприбутковою юридичною особою публічного права (орган державної влади, що має відповідний правовий статус) та їх об'єктом (фонд грошових коштів, що спрямований на фінансування певних заходів)². Таким чином, визначення сутності Фонду розвитку інновацій є вкрай важливим, оскільки від цього залежить його правовий статус та особливості функціонування.

Наразі єдиним актом, яким урегульовано деякі аспекти, пов'язані з діяльністю вищевказаного Фонду є постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті Міністерству фінансів для забезпечення функціонування Фонду розвитку інновацій» (далі – Постанова № 1110)³. Згідно з вказаною постановою програмою “Забезпечення функціонування Фонду розвитку інновацій” є бюджетною програмою, за якою головним розпорядником бюджетних коштів та від-

¹ Словник української мови: в 11 т. Том 10, 1979. С. 614. URL: <http://sum.in.ua/s/fond>.

² Тулянцева В. А. Фінансово-правове регулювання діяльності позабюджетних державних цільових фондів в Україні : дис. ... канд. юрид. наук. Запоріжжя, 2019. С. 86.

³ Про затвердження порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті Міністерству фінансів для забезпечення функціонування Фонду розвитку інновацій: постанова Кабінету Міністрів України від 12.12.2018 р. № 1110. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1110-2018-%D0%BF#n8>.

повідальним виконавцем є Міністерство фінансів України (далі – Мінфін). На наше переконання, за такого підходу відбувається певне ототожнення Фонду з бюджетною програмою, що є неаргументованим.

На різних підходах до визначення категорії «фонд» ми вже акцентували увагу, а бюджетна програма відповідно до чинного бюджетного законодавства України становить собою сукупність заходів, спрямованих на досягнення єдиної мети, завдань та очікуваного результату, визначення та реалізацію яких здійснює розпорядник бюджетних коштів відповідно до покладених на нього функцій¹. Наведене дозволяє ще раз наголошувати на тому, що «фонд» та «бюджетна програма» - різні поняття за змістом. Бюджетні кошти, виділені на цю програму, спрямовуються на збільшення статутного капіталу Фонду розвитку інновацій (далі - Фонд) й використовуються виключно для забезпечення його статутної діяльності, що полягає у: 1) надання на конкурсних засадах фінансової підтримки, грантів, іншого виду фінансування, технічної допомоги для реалізації інноваційних проектів, які мають високий потенціал виходу їх кінцевого продукту на світовий ринок або спрямовані на досягнення цілей, визначених стратегічними пріоритетними напрямками інноваційної діяльності (далі - інноваційні проекти); 2) забезпечення надання консультаційної та технічної підтримки під час реалізації інноваційних проектів та здійснення нагляду за належним використанням наданих коштів, зокрема, для компенсації послуг з адміністрування діяльності Фонду державною установою “Офіс адміністрування проектів міжнародного фінансового співробітництва”; 3) придбання основних фондів, матеріальних та нематеріальних активів, результатів робіт і послуг, що необхідні для виконання статутних завдань Фонду; 4) оренди та ремонту приміщення, оплати комунальних послуг та енергоносіїв, оплати послуг з тепло-, водопостачання і водовідведення, оплати електричної енергії, оплати праці та здійснення нарахувань на заробітну плату, відряджень працівників та членів органів управління,

¹ П. 4 ч.1 ст. 2 Бюджетного кодексу України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#n507>.

придбання предметів, матеріалів і послуг, сплати передбачених законодавством обов'язкових платежів, здійснення інших заходів відповідно до покладених на Фонд статутних завдань¹. На наш погляд, не всі з наведених напрямків фінансування є інноваційними.

Так, навряд чи до останніх можна віднести оренду та ремонт приміщення, оплату комунальних послуг та енергоносіїв, оплату послуг з тепло-, водопостачання і водовідведення, а також інших витрат, вказаних в пп. 4 п. 4 Постанови № 1110. Наведені витрати доцільно відносити до поточних видатків відповідних суб'єктів. Відповідно до п. 5 Постанови № 1110 фінансова підтримка, гранти, інші види фінансування, технічна допомога за рахунок бюджетних коштів надаються для реалізації інноваційних проектів на конкурсних засадах, відібраних на підставі правил та критеріїв відбору інноваційних проектів, які затверджуються наглядовою радою Фонду. При цьому рішення щодо надання на конкурсних засадах фінансової підтримки, грантів, іншого виду фінансування, технічної допомоги для реалізації інноваційних проектів за рахунок бюджетних коштів приймається Фондом у визначеному ним порядку. У той же час наразі чітких правил та критеріїв відбору таких проектів не розроблено. Законодавець визначає лише перелік тієї інформації та документів, що повинні міститися у цих правилах та критеріях відбору проектів. Так, йдеться про: (1) кваліфікаційні вимоги до суб'єктів господарювання, які мають намір отримати бюджетні кошти, в тому числі вимоги щодо країни реєстрації місцезнаходження суб'єкта господарювання, наявності персоналу відповідної кваліфікації, технічних можливостей для реалізації інноваційного проекту; (2) порядок та методику оцінки інноваційних проектів; (3) спосіб надання фінансової підтримки, грантів, іншого виду фінансування, технічної допомоги для реалізації інноваційних проектів; 239 (4) мінімальні та максимальні розміри фінансової підтримки, грантів, іншого виду фінансування, технічної

¹ П. 3, 4 постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті Міністерству фінансів для забезпечення функціонування Фонду розвитку інновацій» від 12.12.2018 р. № 1110. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1110-2018-%D0%BF#n8>.

допомоги, що надаватиметься для реалізації одного інноваційного проекту; (5) визначення пріоритетних секторів економіки, в яких інноваційний проект реалізовуватиметься; (6) вимоги до інноваційного проекту, в тому числі щодо фінансово-економічних, соціальних, екологічних показників інноваційного проекту, його інноваційності та унікальності; (7) перелік зобов'язань заявника у разі отримання фінансової підтримки, грантів, іншого виду фінансування, технічної допомоги для реалізації інноваційного проекту за рахунок бюджетних коштів; (8) порядок нагляду за цільовим та ефективним використанням бюджетних коштів¹.

Наведений перелік відомостей вбачається достатньо повним. Однак зазначимо, що фактично в аналізованій Постанові № 1110 вказано ті аспекти, які має врегулювати законодавець для того, аби надавати підтримку суб'єктам інноваційної діяльності. Разом із цим залишається поза увагою нормотворця положення щодо самого Фонду розвитку інновацій: його правової природи, структури, суб'єктів управління (наприклад, правління та виконавча дирекція), а також їх повноважень, джерел фінансування тощо. На наш погляд, такий підхід є не логічним, оскільки з моменту створення Фонду минуло майже два роки, а правові основи й досі залишаються не визначеними. Як вбачається, це ставить під сумнів актуальність його створення державою. У п. 6 постанови № 1110 зазначено, що статутний капітал Фонду збільшується частинами в межах обсягу відкритих асигнувань шляхом перерахування бюджетних коштів з реєстраційного рахунка Мінфіну, відкритого у Казначействі, за платіжним дорученням на балансовий рахунок 3712 "Рахунки інших клієнтів Державної казначейської служби України", відкритий Фонду за його місцезнаходженням в органах Казначейства. З огляду на викладене, робимо висновок про те, що на сучасному етапі не встановлено взагалі вихідних положень щодо цього фонду, але окремий рахунок в Казначействі

¹ П. 5 постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті Міністерству фінансів для забезпечення функціонування Фонду розвитку інновацій» від 12.12.2018 р. № 1110. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1110-2018-%D0%BF#n8>.

вже передбачено. Достатньо суперечливими вважаємо й інші положення Постанови № 1110.

Так, у п. 7 зазначено: відображення у первинному та бухгалтерському обліку інформації про проведення операцій, пов'язаних з використанням бюджетних коштів, та про отримані (створені) активи здійснюється в установленому законодавством порядку. Одразу ж виникає питання про які саме отримані та/або створені активи йдеться, бо натепер це також не врегульовано. Окремо закріплені положення стосовно складення та подання фінансової і бюджетної звітності про використання бюджетних коштів, а також контролю за їх цільовим та ефективним витрачанням. Відповідно до п. 8 постанови № 1110 Фонд подає щомісяця до 20 числа Мінфіну інформацію про використання бюджетних коштів. З урахуванням положень глави X Бюджетного кодексу України підкреслимо, що безпосереднім суб'єктом у процесі звітності має бути Казначейство України. Такий висновок робимо, виходячи з того, що кошти для забезпечення функціонування Фонду розвитку інновацій є коштами Державного бюджету.

На підставі проведеного аналізу констатуємо, що підтримка суб'єктів інноваційної діяльності наразі є дуже актуальною, оскільки інновації є одним з ключових факторів економічного зростання та збільшення продуктивності в Україні від власного виробництва. На нашу думку, процес впровадження інновацій у всі сфери життєдіяльності людини є довгостроковим і має бути всіляко підтриманий державою. З огляду на це вважаємо за необхідне Фонд розвитку інновацій визначити як складову спеціального фонду бюджету. Такий підхід по-перше, вказуватиме на пріоритетність саме цього напрямку фінансування для органів державної влади та органів місцевого самоврядування; по-друге, забезпечить акумулювання й витрачання бюджетних коштів на конкретні цілі, пов'язані з діяльністю цього фонду¹.

¹ Токарева К. О. До питання про державне фінансування інновацій в Україні. *Сучасні проблеми розвитку права та економіки в інноваційному суспільстві*: зб. наук. праць за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції, 20 березня 2020 р. / за ред. М. Петрової, С. Глібка, Велико-Тирново, Болгарія, Вид-во: ACCESS PRESS, 2020. С. 240.

Пропонуємо внести зміни до Бюджетного кодексу України й закріпити у ньому статтю 24-5 «Державний фонд розвитку інновацій» такого змісту:

«1. Державний фонд розвитку інновацій створюється у складі спеціального фонду державного бюджету.

2. Кошти державного фонду розвитку інновацій спрямовуються на: 1) надання фінансової підтримки, грантів, іншого виду фінансування, технічної допомоги для реалізації інноваційних проектів, які мають високий потенціал виходу їх кінцевого продукту на світовий ринок або спрямовані на досягнення цілей, визначених стратегічними пріоритетними напрямками інноваційної діяльності; 2) забезпечення надання консультативної та технічної підтримки під час реалізації інноваційних проектів та здійснення нагляду за належним використанням наданих коштів.

3. Порядок підготовки, оцінки та відбору інноваційних проектів, що можуть реалізовуватися за рахунок коштів державного фонду регіонального розвитку, та порядок використання таких коштів визначаються Кабінетом Міністрів України». Разом із цим необхідно розробити відповідну постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку використання коштів Державного фонду розвитку інновацій», в якій деталізувати всі необхідні положення.

Розділ 5. ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕЯКИХ ЗАСОБІВ ПІДТРИМКИ МСП ТА СТАРТАПІВ

5.1. Забезпечення інформаційно-консультативної підтримки МСП та стартапів

В Україні уже більше, ніж десятиліття періодично відновлюється тренд на розповсюдження інформації про інвестиційну та інноваційну діяльність, на практиці виявляється, що досі більшість розробників, стартапів, малих підприємств не знайомі достатньою мірою з механізмами захисту прав інтелектуальної власності, спрощеного порядку надання адміністративних послуг, комерціалізації та освоєння інноваційних продуктів.

У зв'язку з цим до сьогодні дуже актуальною залишається підтримка МСП та стартапів, особливо для осіб, які вперше мають справу з відкриттям та розвитком стартапу. У такій ситуації необхідно популяризувати не тільки ідею підприємництва як таку, а й увесь цикл необхідної підтримки стартапів та МСП.

З метою створення сприятливого середовища для розвитку МСП Україна покращує інформаційну підтримку МСП, забезпечивши наявність даних та онлайн ресурсів. Здійснюються сприятливі кроки в напрямку покращення умов ліцензування діяльності підприємств, спрощення процедури ліквідації підприємств, забезпечення доступу МСП до державних закупівель та сприяння діалогу між державним та приватним секторами. Крім цього, на прогрес вказують ключові показники ефективності (КПЕ), що використовуються для моніто-

рингу інституційної бази та умов роботи МСП. Україна також вживає заходів для спрощення доступу МСП до фінансування через комерційні та небанківські установи. Були розроблені, хоча й остаточно не прийняті, закони, плани дій та проекти концепцій щодо фінансового лізингу та нетрадиційних джерел фінансування. Оцінка КПЕ відображає неоднозначні результати з нижчими відсотковими ставками за позиками МСП в іноземній валюті та вищими ставками за позиками у національній валюті, а також зменшення кількості облігацій та векселів, виданих через небанківські установи.

Український фонд стартапів (УФС) – це загальнодержавна інвестиційна програма, яка надає фінансування українським підприємцям. Це державний фонд, започаткований за ініціативою Кабінету Міністрів України. Місія – підтримувати інноваційні проекти та допомагати українським підприємцям створювати успішні глобальні компанії¹.

В 2021 році Український фонд стартапів назвав перших переможців пітчінг. П'ять проектів отримають гранти в \$ 25000. Основними критеріями оцінки проектів на стадії pre-seed були: команда, ринок, доцільність фінансування, ідея і стратегія розвитку. Зокрема, переможцями стали²:

- OSBB Online. Комплексне рішення для управління багатоквартирними будинками і комфортного життя мешканців.

- ComeBack Mobility. Інтелектуальні датчики для милиць для контролю навантаження після захворювань і пошкоджень нижніх кінцівок.

- obimu. Сервіс та додаток для невербальної комунікації.

- LineBar. Мультифункціональна технологія будівельного 3D друку, яка дозволяє будувати елементи будівель декількома матеріалами одночасно і безпосередньо на будівельному майданчику.

¹ Портал для підприємців. URL: https://sme.gov.ua/support_programs/ukrayinskyj-fond-startapiv/.

² Стартапи 2021: Український фонд вибрав 5 проектів для фінансування. URL: <https://bituk.media/inovacziyi-i-tehnologiyi/startapi-2021-roku-ukrainskij-fond-obrav-5-proiektiv-dlja-finansuvannja/>.

– MindSelf. Мобільний інструмент психологічної взаємодопомоги для побудови стресостійкості, підвищення ментального здоров'я та усвідомленості, поліпшення уваги.

На міжнародному ринку Програма конкурентної економіки (ПКЕ) Агентства США з міжнародного розвитку на 2018–2023 рр. допомагає бізнес стартапам та МСП стати більш конкурентоспроможними на внутрішньому та міжнародному ринках. Основними завданнями ПКЕ є: створення більш сприятливого середовища для розвитку бізнесу, підтримка нових та інноваційних галузей економіки та підприємств, розвиток експорту та торгівлі¹.

У стихійному ініціативному русі «самопомоги» інноваційних суб'єктів, представлених, в основному, ринком ІТ, залишається відкритим питання належної якості інформаційно-консультативної підтримки та освітнього компоненту. Звичайно, у такій сфері при пошуку менторів і конкретних лекторів більше орієнтуються не стільки на освіту, як на їхній особистий досвід та відповідний авторитет у певній сфері, проте потрібно також, щоб такі особи бачили цілісну картину процесу і розуміли українські як економічні, так і юридичні реалії.

З боку органів державної влади та місцевого самоврядування потрібна більша зацікавленість та реальна допомога у наданні якісних професійних консультацій та іншої підтримки патентних повірених, юристів, економістів, маркетологів тощо.

На сьогодні в Харкові діє Програма підтримки розвитку підприємництва у м. Харкові на 2018–2022 роки, затверджена рішенням Харківської міської ради від 08.11.2017 № 834/17. Програма сформована як комплекс взаємопов'язаних та узгоджених заходів, що мають адресне спрямування з визначенням відповідних виконавців, терміну виконання, джерел фінансування. Програма підтримки розвитку підприємництва у м. Харкові на 2018–2022 роки є складовою частиною Програми економічного і соціального розвитку м. Харкова. Вона визначає основні шляхи реалізації на міському рівні державної

¹ Програму конкурентної економіки (ПКЕ) Агентства США з міжнародного розвитку Ви можете знайти на сайті: <https://www.usaid.gov/ukraine/economic-growth>.

політики розвитку підприємництва, у тісному зв'язку з активною регіональною політикою, політикою зайнятості населення та інвестиційно-інноваційними напрямками розвитку міста, вона також спрямована на посилення ролі органів місцевого самоврядування в процесі підтримки підприємництва, підвищення його значущості у соціально-економічному розвитку міста і є дієвим інструментом вирішення актуальних питань підприємництва¹.

При цьому. Окремо слід акцентувати увагу на Програмі економічного і соціального розвитку Харківської області на 2021 рік затвердженої рішенням обласної ради від 24 грудня 2020 року № 24-VIII². Програма є документом державного планування місцевого рівня, яким визначаються пріоритетні напрями економічного і соціального розвитку, підтримка державних промислових підприємств та підприємств інших форм власності, сприяння випуску конкурентоспроможної продукції, збільшенню обсягів виробництва на підприємствах оборонно-промислового комплексу області, диверсифікація зовнішніх ринків збуту продукції, сприяння залученню інвестицій, створенню позитивного бізнес-іміджу області, активізація інноваційно-інвестиційної діяльності промислових підприємств, сприяння імпортозаміщенню по різних групах товарів, зростання енергоефективності виробництва, економія енергоресурсів в умовах високої вартості енергоносіїв.

Щодо відповідності такого напрямку законодавству України, помітно, що відповідно до ст. 18 Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» видами інформаційної державної підтримки можуть вважатися:

1. створення та забезпечення функціонування державних, регіональних і місцевих інформаційних систем, інформаційно-телеко-

¹ Рішення Харківської міської ради «Про затвердження Програми підтримки розвитку підприємництва у м. Харкові на 2018-2022 роки» від 08.11.2017 р. № 834/17. URL: <http://kharkiv.rocks/reestr/663864>.

² Програма економічного і соціального розвитку Харківської області на 2021 рік затверджена рішенням обласної ради від 24 грудня 2020 року № 24-VIII. URL: <https://kharkivoda.gov.ua/oblasna-derzhavna-administratsiya/struktura-administratsiyi/strukturni-pidrozdili/717/3228/3229/106362>.

мунікаційних мереж, сприяння започаткуванню підприємницької діяльності за допомогою Інтернету;

2. надання інформації:

- стан виконання державних, регіональних і місцевих програм розвитку МСП та рівень ефективності державної підтримки;
- про стан розвитку МСП;
- про об'єкти інфраструктури підтримки МСП;
- іншої інформації (економічної, правової, статистичної, виробничо-технологічної, з питань маркетингу), необхідної для забезпечення розвитку суб'єктів МСП.

Доречно наголосити на тому, що в 2021 році поки що не затверджена нова Стратегія розвитку малого і середнього підприємництва в Україні. У зв'язку з існуючим станом в інформаційному просторі щодо діяльності МСП в Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 відмічені наступні проблеми:

Напрямок 1 щодо створення сприятливого середовища для розвитку МСП передбачає наявність наступних проблем:

1) збирається та оприлюднюється недостатня кількість інформації про стан та розвиток МСП. Статистичні показники та їх якісний аналіз є необхідною умовою для формування ефективної державної політики у сфері розвитку підприємництва;

2) єдиним офіційним джерелом з вільним доступом до актуальних статистичних даних щодо розвитку МСП є Держстат. Більшість статистичних даних стосується юридичних осіб, значно менше інформації про фізичних осіб – підприємців;

3) показники ДФС повинні оприлюднюватися згідно із законодавчими критеріями щодо підприємництва. Крім того, показники щодо кількості суб'єктів МСП, які збираються, обробляються ДФС та Єдиним державним реєстром юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань, відрізняються;

4) передбачається створення єдиної системи показників з відкритим доступом для відстеження стану та розвитку МСП, зокрема шляхом залучення до створення та забезпечення функціонування такої системи центральних і місцевих органів виконавчої влади

(Держстат, Мінекономрозвитку, НБУ, ДФС та інші) та органів місцевого самоврядування.

Для вирішення існуючих проблем, пропонується Напряму 4 щодо популяризації культури та розвитку навчання підприємницьким навичкам, який передбачає:

- забезпечення розвитку та популяризації культури підприємництва;
- участь у проведенні Глобального моніторингу підприємництва;
- проведення на постійній основі Європейського тижня МСП в Україні;
- стимулювання до навчання протягом усього життя;
- заохочення роботодавців до навчання своїх працівників;
- активізація навчання суб'єктів МСП навичок ведення експортної діяльності;
- забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у сфері МСП;
- підтримка підприємництва для окремих категорій населення (внутрішньо переміщені особи, колишні військовослужбовці, молодь, старше покоління);
- підтримка підприємництва для окремих категорій населення (внутрішньо переміщені особи, колишні військовослужбовці, молодь, старше покоління);
- підвищення рівня фінансової грамотності;
- сприяння розвитку соціального підприємництва;
- сприяння соціальній відповідальності МСП.

5.2. Налагодження координації науки, освіти і бізнесу

Розглядаючи проблеми координації діяльності інноваційних структур, наукових установ і закладів освіти, не можна залишити поза увагою значення функціонування технологічних парків, які є яскравими представниками взаємодії науки освіти та бізнесу.

Технопарки функціонують переважно на основі венчурного капіталу і мають на меті створення принципово нових технологій і зразків промислової продукції, сприяючи комерціалізації досягнень технологічної революції.

Основу діяльності технопарку складає виробничо-технологічна діяльність. Для вирішення специфічних завдань, пов'язаних зі здійсненням цієї діяльності, створюються окремі юридичні особи – МСП. Мережа цих підприємств досить розгалужена, через них технопарки впроваджують нові технології у виробництво і здійснюють комерціалізацію наукових досліджень. Адже, функціонуючи ізольовано, МСП потрапляють у досить складну ситуацію, тому що вони мають дуже обмежені фінансові, технічні та інші можливості. З цієї причини такі підприємства мають тенденцію до утворення технологічних парків.

Технопарки мають впливати не тільки на економіку регіонів, структурну перебудову промисловості, але й на розвиток культурологічного середовища тих напрямків, що пов'язані з людиною, природою, суспільством. Послугами технопарків можуть користуватися суб'єкти МСП, які знаходяться на різних стадіях комерційного освоєння наукових знань, ноу-хау і наукоємних технологій.

Концепція реформування повинна передбачати також об'єднання українського наукового потенціалу з підприємницьким потенціалом тих країн, що не мають власної фундаментальної науки. У великих наукових центрах доцільно створювати не технопарки, а технопаркові зони, розподілені в межах усього населеного пункту. Технопаркова зона може послужити ефективною базою для перетворення у технополіси чи інноваційні порти.

Роль технопарків виявляється у формуванні технологічної бази країни і технологічному трансферті, а також у забезпеченні конкурентоспроможності товарів і послуг. Технопарк повинен бути результатом співпраці усіх суб'єктів, від яких залежить доля регіону. Він має стати спільним підприємством, у створенні якого беруть участь регіональні і місцеві органи влади і управління, промислові підприємства, приватні підприємці та фінансові інститути.

Суб'єкти МСП можуть входити до технопарку та отримувати від нього усі функціональні можливості у сприянні для розвитку та реалізації проектів та розробок. Однак для входження до технопарку від суб'єкта МСП вимагається наявність статусу юридичної особи, що значно обмежує можливості реалізації інноваційних проектів та розробок для інноваторів.

Недоліки в діяльності українських технопарків пов'язані з недосконалою системою супроводу цієї діяльності. Комісія з технопарків не займається вдосконаленням інноваційного законодавства. Більше того, ті зміни, які були здійснені в нормативній базі щодо функціонування технопарків, призвели до віддалення їх від інноваційного процесу як елементу економічного розвитку.

Технопарки надають комфортні умови для ведення інноваційної діяльності, пропонують широкий спектр послуг, що підтримують і сприяють розвитку інноваційного підприємництва завдяки постійному удосконаленню матеріально-технічної, соціально-культурної, інформаційної та фінансової бази становлення і розвитку діяльності суб'єктів МСП.

Одним з перших в Україні було створено технопарк «Інститут електрозварювання ім. Є.О. Патона» (м. Київ) (далі – технопарк ІЕЗ). Бізнес-план технопарку включає проведення маркетингових досліджень, фундаментальних і прикладних досліджень, конструкторсько-технологічних робіт, розробку технологій, матеріалів і устаткування, фінансово-економічне обґрунтування організації виробництва інноваційної продукції, послуги при освоєнні та супроводі виробництва, постачання продукції на внутрішній і зовнішні ринки.

Учасниками технопарку ІЕЗ є 35 різних організацій і підприємств, з них представили і виконали інноваційні та інвестиційні проекти – ІЕЗ ім. Є.О. Патона, НТК ІЕЗ, Інженерний центр зварювання тиском ІЕЗ, ТОВ «Технопромінь», Державна організація «Науково-інженерний центр «Дуга», Науково-дослідний центр «Експловелд», Державне впроваджувальне підприємство «Екотехнологія», АТ «КЗЕСО», Фірма «СЕЛМА», ВАТ Запорізький завод зварювальних флюсів та скло-виробів, Фізико-хімічний інститут захисту навколишнього середови-

ща і людини, ВАТ «Київський завод комунального машинобудування», ВАТ «Інгулецький гірничо-збагачувальний комбінат», Спільне українсько-російське виробниче підприємство «Дон-Лан», ВАТ «ВЕСТА-Дніпро»; ВАТ «ВЕСТА ІНДАСТРІАЛ».

Організації та підприємства, які входять до складу Технопарку «Інститут електрозварювання ім. Є.О. Патона», зберігають за собою всі права юридичних осіб і самостійно здійснюють свою господарську діяльність. При цьому вони використовують розвинену інфраструктуру Інституту електрозварювання ім. Є.О. Патона, його банк інформації і результати наукових досліджень.

Технологічний парк «Інститут монокристалів» (м. Харків), створений за розпорядженням Президента України у 2000 році, є одним з найбільших інноваційних підприємств у Північно-Східному регіоні України. До його складу входять провідні академічні установи матеріалознавчого профілю, вищі навчальні заклади, науково-технологічні організації, які мають високий інноваційний потенціал та конкурентноздатні на світовому ринку розробок, зокрема НТК «Інститут монокристалів» НАН України, ЦРМБ «Харківські технології», Агентство європейських інновацій.

Основне завдання технопарку «Інститут монокристалів» – створення і виробництво високотехнологічної продукції як для потреб внутрішнього ринку, так і для збільшення експортного потенціалу України, забезпечення повного циклу «дослідження – розробка – впровадження – промисловий випуск». Одним із пріоритетних напрямків розвитку технопарку є підготовка вчених і фахівців до комерціалізації наукових розробок, створення нових технологічних підприємств малого і середнього бізнесу.

Поряд з технологічним парком «Інститут монокристалів» створено Приватне акціонерне товариство «Технологічний парк «Інститут монокристалів» (частка держави 15,9%) Місія цієї юридичної особи – підтримка інновацій у науково-технологічній сфері.

Зважаючи на це, є підстави для визначення відсутності системних зв'язків у структурі технопарку між його учасниками та партнерами.

Технопарки мають гарантований відповідними законодавчими актами держави спеціальний режим діяльності, що робить їх особливо привабливими для співпраці з підприємствами малого і середнього бізнесу.

Правове регулювання взаємодії науки, освіти і бізнесу з розвитку інновацій в Україні здійснюється наступними документами:

- Конституція України
- Цивільний кодекс України
- Господарський кодекс України
- Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність»
- Закон України «Про інноваційну діяльність»
- Закон України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки»
- Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні»
- Закон України «Про наукову і науково-технічну експертизу»
- Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність»
- Закон України «Про наукові парки»
- Закон України «Про освіту»
- Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»
- Закон України «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем»
- Закон України «Про охорону прав на промислові зразки»
- Закон України «Про авторське право і суміжні права»
- Закон України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій»
- Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг»
- Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції»
- Закон України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків»
- Закон України «Про індустріальні парки»

Інші спеціальні закони.

Правовий механізм освоєння різних науково-інноваційних розробок за участі суб'єктів МСП може виглядати наступним чином.

Учасниками технопарку можуть бути не лише суб'єкти МСП, дослідні установи, промислові товариства, а й вищі навчальні заклади. Зокрема, таким прикладом є технопарк «Текстиль» (м. Херсон), до складу якого входять: Херсонський національний технічний університет, Асоціація вівцеводів та козоводів України, Херсонська ТПП, Інститут тваринництва степових районів «Асканія-Нова», Херсонський державний аграрний університет, ТОВ «Бородіно-А».

Одним із основних способів поліпшення стану інноваційної економіки України є максимально швидкий розвиток малого підприємництва в науці, і, особливо, в університетському середовищі. Як показує світовий досвід створення і розвитку наукових парків, достатній ефект можна отримати тільки при залученні в даний процес вузівської інфраструктури, що забезпечує постійну кадрову політику і активно включає в процес інновацій найбільш динамічну частину суспільства: студентську молодь, яка намагається досягти найвищих досягнень в освіті, кар'єрі і бізнесі. Цей сектор є найбільш динамічним і вимагає невеликих капіталовкладень.

Найбільш ефективна комерціалізація інноваційних проєктів МСП можлива при взаємодії з технопарками за рахунок пільгових митних режимів щодо ввозу імпортного обладнання для виконання проєктів парків, пільг з надання приміщень в оренду.

Аналізуючи сучасний стан координації взаємодії науки, освіти і бізнесу у сфері інноваційної діяльності в Україні слід зауважити, що в системі взаємодії наукової громадськості, сектора освіти, бізнес-структур, органів управління відбуваються зміни, які впливають на трансформацію форм такої взаємодії. Наразі спостерігається перехід від ієрархічної системи з державними директивами до мережевої моделі взаємодії з гнучкими структурами, розвиненими комунікаційними каналами і координуванням діяльності всіх зацікавлених груп учасників.

Розуміння локальних потреб, специфічних для наукових організацій, сектора освіти і бізнес-структур, як основних споживачів наукового продукту, обумовлює необхідність забезпечення сфокусованості інтересів усіх зацікавлених груп учасників на ключових завдан-

нях розвитку науково-технологічної сфери. Таким чином, виникає необхідність формування узгодженого бачення наукового і технологічного майбутнього у науковій громадськості, сектора освіти, бізнес-структур, органів місцевого самоврядування.

Особливу увагу слід звернути на досвід діяльності технологічних парків поза межами України. Один з найуспішніших технопарків у світі створено в передмісті Кракова. У 1997 році була заснована компанія для управління спеціальною економічною зоною у Кракові. Вона не мала активів, капіталів або землі для інвестування. Зараз Краківський технологічний парк – це процвітаючий бізнес-район: більш ніж 160 прибуткових інвестпроектів дали 18 тис. нових робочих місць. Крім податкових пільг та інвестицій у привабливі проекти, в технопарку існує так званий бізнес-інкубатор, де випускники вузів можуть реалізувати свої найсміливіші ідеї. На це вони отримують початковий капітал і три роки безкоштовної оренди приміщень та обладнання (<http://www.kpt.krakow.pl/en/>).

Логіка процесу щодо співпраці між заснованими на знаннях установами та стартап-компаніями у Польщі поділяється на етапи виявлення організацій, які потенційно можуть залучатись до співпраці між заснованими на знаннях установами та промисловістю; опис існуючої інституційної бази, тобто спеціальних установ, призначених для підтримки такої співпраці, таких як Центри трансферу технологій, інноваційні інкубатори тощо, а також фінансові програми, фінансові установи (Польський національний центр досліджень та розвитку NCBR), долучення усіх офіційних юридичних та фінансових установ, інструментів та документів, що складають підтримку для цієї співпраці; аналіз реальних впливів та результатів цієї співпраці на основі конкретних тематичних досліджень, що визначають її сильні та слабкі сторони з метою побудови найбільш ефективного та успішного шляху, каналів та форм цієї співпраці¹.

У межах процесу розширення ЄС, Австрією спільно з Чехією, Словаччиною та Угорщиною реалізовано проект «Знищення кордонів

¹ Domańska, A. (2018). Cooperation between knowledge-based institutions and business: empirical studies and network theories. In *Forum Scientiae Oeconomia* (Vol. 6, No. 4, pp. 81-94). Wydawnictwo Naukowe Akademii WSB.

у свідомості». Ключове місце в цьому проєкті займають дев'ять технопарків (Доберсберг, Дрозендорф, Ретц, Хоенау, Брюк ам Ляйта, Гмюнд, Літшау, Лаа та Вайтра), завдяки яким відбувається розбудова економічних, соціальних та культурних зв'язків у прикордонних регіонах.

Ще одним прикладом співробітництва є Транскордонний технопарк Гмюнд-Чеське Веленіце, який розташований на кордоні між Австрією та Чехією і має загальну площу 830 тис. кв. м (330 тис. кв. м на території Австрії та 500 тис. кв. м у Чехії). Цей технопарк утворено фірмою WEG Wirtschaftspark-Entwicklungs-Gesellschaft m.b.H., яка зареєстрована у формі товариства з обмеженою відповідальністю відповідно до чинного законодавства Австрії. Створення Транскордонного технопарку стало можливим завдяки спеціальній угоді між урядами Австрійської Республіки та Чеської Республіки, в якій обумовлено режим його функціонування.

Діяльність цього технопарку сконцентрована на розбудові економічного співробітництва австрійських та чеських фірм. Поєднання переваг відносно дешевої чеської робочої сили та авторитету австрійської якості готової продукції, зробило це місце досить привабливим для інвесторів. Зараз у технопарку розташовано фірми, що працюють у галузях машинобудування, телекомунікації, програмного забезпечення, дерево- та металообробки, автомобілебудування.

Фінансування проєкту здійснювалось за рахунок коштів Австрії та Чехії. При цьому, кожна з країн забезпечувала будівництво необхідних споруд та інженерних комунікацій на своїй території. Крім цього, земельні ділянки з обох сторін кордону були безкоштовно виділені для реалізації проєкту. Австрійською стороною інвестовано в цей проєкт 86 млн. євро, а чеською – 72 млн. євро.

Концентрація всіх учасників інноваційного процесу в межах однієї території забезпечує замкненість і ефективність технологічного ланцюга від науково-дослідницьких проєктів до випуску нового продукту. Традиційно прийнято вважати, що така модель технопарків забезпечить ефективне функціонування «трикутника знань» (освіта – наука – виробництво). Така форма організації дозволяє концентру-

вати інтереси основних учасників інноваційної діяльності: університетів, науково-дослідних установ, бізнесу, промисловості, регіональної та місцевої влади. Перевагою такої моделі має стати відповідність цілей технологічного парку пріоритетним задачам конкретних територій та наявному потенціалу відповідних регіональних соціально-економічних систем.

Відповідно до статистичних даних, наведених у Програмі економічного і соціального розвитку Харківської області на 2021 рік, науковий потенціал Харківщини представлений понад 200 науковими установами, серед них: 18 установ Національної академії наук України; 4 національні наукові центри; 26 наукових об'єктів мають статус національного надбання; 1 технопарк державного значення. Мережа установ регіональної інноваційної структури включає 180 об'єктів, серед них: бізнес-інкубатори, наукові парки, центри інновацій та трансферу технологій, центри підтримки технологій та інновацій (TISC); центри колективного користування науковим обладнанням тощо. Проте, розвиток координації науки, освіти і бізнесу не увійшов до пріоритетних завдань Програми щодо розвитку галузі та вирішення проблемних питань на 2021 рік.

Стратегією розвитку Харківської області на 2021-2027 роки встановлено ціль інституційного й інфраструктурного забезпечення інноваційної та інвестиційної діяльності, формування регіональної інноваційної системи, відповідно до якої сформульовано наступні завдання

- Створення високоякісної інноваційної інфраструктури, мереж трансферу знань і технологій, які сфокусовані на смарт-спеціалізованих напрямках економіки.
- Розвиток мережі індустріальних і технологічних парків та кластерів.
- Підтримка інноваційних стартапів та обдарованої молоді.
- Сприяння впровадженню інноваційних вітчизняних і закордонних технологій у виробництво.

До індикаторів реалізації зазначених завдань відповідно до Стратегії розвитку Харківської області на 2021–2027 роки віднесено наступне:

- кількість інноваційно активних підприємств промисловості за напрямками смарт-спеціалізації, одиниць;
- кількість впроваджених нових технологічних процесів у промисловості, одиниць;
- обсяг реалізованої інноваційної продукції, тис. грн на 1 тис. грн інноваційних витрат у промисловості;
- кількість найменування впроваджених інноваційних видів продукції у промисловості, одиниць;
- кількість індустріальних та технологічних парків, одиниць;
- кількість працівників, задіяних у виконання наукових досліджень і розробок, осіб;
- внутрішні витрати на виконання наукових досліджень і розробок, млн грн;
- кількість отриманих охоронних документів на винаходи, корисні моделі та промислові зразки, одиниць.

Таким чином, стратегічно визначено актуальність та доцільність розвитку інституційного й інфраструктурного забезпечення інноваційної та інвестиційної діяльності, формування регіональної інноваційної системи. Проте про виконання завдань стратегії ще зарано говорити.

Інтеграцією освіти, науки і бізнесу прийнято вважати процес взаємодії, співпраці наукових організацій, освітніх закладів і підприємницьких структур різної відомчої приналежності з метою взаємовигідного підвищення ефективності наукової, освітньої та виробничої діяльності, що здійснюється ними для підготовки висококваліфікованих фахівців, а також раціонального використання фінансових, матеріально-технічних, кадрових ресурсів. У побудові нових взаємовідносин між елементами інтеграції обов'язковими є наступні аспекти:

- 1) стійка співпраця суб'єктів інтеграції, що обумовлює сумісний розвиток;
- 2) узгодження рівнів соціально-економічного розвитку за рахунок різноманітності відносин, що складаються у новій інтегрованій системі.

На сьогодні в Україні у процесах взаємодії науки, освіти і бізнесу переважає двостороння інтеграція. Вищі навчальні заклади і наукові

установи більш схильні до інтеграції один з одним у фундаментальних сферах наукової та освітньої діяльності; у прикладних сферах діяльності вони надають перевагу бізнесу. Бізнес же надає перевагу науці у дослідницькій сфері, а ЗВО – в освітній.

У випадках трьохсторонньої взаємодії серед її учасників частіше всього виділяється провідний ланцюг: представники науки, освіти або бізнесу виступають з ініціативною пропозицією про створення трьохсторонніх договорів, суміжних центрів, лабораторій, або про співпрацю в рамках науково-освітнього комплексу.

Іншим питанням є різноманітні можливості, підходи, методи та засоби до генерації, розвитку та комерціалізації інновацій зі сторони освіти, науки та бізнесу. У той час, як наука та освіта природньо мають більш ідеалістичне бачення інноваційного процесу, бізнес схиляється до матеріалістичних цінностей та засобів досягнення цілей. Мережеві структури покликані стати інтегратором для знаходження балансу у цих різноманітних підходах.

Забезпечити виконання поставлених завдань можливо, зокрема, за допомогою залучення до механізму державно-приватного партнерства органів місцевого самоврядування і представницьких організацій об'єднань підприємців та створення провідного наукового парку на базі університетів Харкова як оптимальної форми інноваційних структур з точки зору забезпечення зв'язку освітньої, наукової та комерційної складових. Тим паче, що сучасним законодавством дозволено ЗВО створювати наукові парки, передавати їм свої об'єкти права інтелектуальної власності як нематеріальні активи. Крім того, необхідно розглянути доцільність внесення змін до Закону України «Про наукові парки» у частині дозволу ЗВО та науковим установам вносити матеріальні активи до статутного капіталу наукових парків. Такий науковий парк може бути центральною ланкою, що координуватиме інформаційно-консультативне та фінансове посередництво, виконання функцій усіх учасників інноваційного процесу. Для стимулювання співробітництва, входження до такого наукового парку інших ЗВО та наукових установ пропонуємо внести законодавчі зміни стосовно можливості надання науковим паркам статусу регіо-

нальних з наданням їм преференцій щодо оренди комунального та державного майна, оптимізації надання земельних ділянок у власність та у користування. Також можливо передбачити створення наглядової ради наукових парків, до якої зможуть ввійти представники ЗВО-учасників, інвесторів, регіональних об'єднань підприємців, та представників органів місцевого самоврядування.

Розвиток гнучких мережевих структур (наприклад, інноваційних кластерів та технопарків), що створюються на основі багатосторонніх відносин і об'єднують вищі навчальні заклади, наукові організації, підприємства, інноваційні фірми, необхідно вважати однією з необхідних умов для успішного функціонування інтегративних комплексів.

Недоліки:

- активізація взаємодії освіти, науки і бізнесу не входить до пріоритетних завдань актуальної Програми економічного і соціального розвитку Харківської області;
- обмежений попит на інноваційні пропозиції в Україні;
- недостатнє співробітництво технопарків та суб'єктів МСП;
- обмежена зацікавленість фінансових і банківсько-кредитних систем у підтримці інноваційних проєктів;
- відсутність мережевої взаємодії між представниками науки, освіти і бізнесу;
- превалювання двосторонньої інтеграції між наукою, освітою та бізнесом;
- поступове зменшення фінансування наукових досліджень з боку держави.

Пропозиції:

- спільна розробка технологій у відповідності з поточними фактичними і стратегічними цілями як бізнесу, так регіону в цілому;
- створення та розвиток регіональних інноваційних кластерів та технопарків;
- підготовка конкурентоздатних випускників та таких, які б мали можливість стажуватися протягом навчання за спеціальністю в представників бізнесу та подальшим їх працевлаштуванням;
- стратегічне планування в ЗВО попиту на нові спеціальності серед представників бізнесу та науки;

- залучення представників бізнесу в учбовий процес та наукові дослідження;
- створення можливостей застосування досліджень на базі інститутів і університетів у промислових масштабах, що забезпечить економічний добробут економіки регіону і можливість отримання державної підтримки для досліджень, інновацій і розробок;
- створення регіональних інноваційних центрів з участю ЗВО, науково-дослідних інститутів чи інших регіональних центрів;
- підвищення ефективності щорічних заходів, в яких будуть брати участь представники науки, бізнесу та освіти;
- внесення змін до Закону України «Про наукові парки» в частині надання науковим паркам статусу регіональних та дозвіл ЗВО і науковим установам вносити матеріальні активи до статутного капіталу наукових парків.

5.3. Правове забезпечення використання наукового потенціалу м. Харкова для розвитку інноваційних МСП та реалізації стартапів

Стан розвитку МСП у Харківському регіоні детально проаналізовано у Програмі економічного і соціального розвитку Харківської області на 2021 рік. Так, за даними Головного управління статистики у Харківській області, станом на 01.01.2020 в області здійснювали діяльність 1 282 середніх підприємств, що склало 5,1% від загальної кількості підприємств, та 23 749 малих підприємств, що склало 94,8% від загальної кількості підприємств регіону. Станом на 01.01.2020 обсяг реалізованої продукції середніми підприємствами області становив 200 814,0 млн грн, що склало 51,1% від загального обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг), та обсяг реалізованої продукції малими підприємствами області становив 117 306,3 млн грн, що склало 29,8% від загального обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг). Станом на 01.01.2020 у сфері малого підприємства працювало 120 252 особи; у сфері середнього підприємництва – 241 953 особи (кількість зайнятих працівників, за даними Головного управління статистики у Харківській області). За даними Головного управління

Державної податкової служби у Харківській області, станом на 01.10.2020 кількість суб'єктів підприємницької діяльності – фізичних осіб Харківської області склала 158 958 осіб.

За даними Головного управління Державної податкової служби у Харківській області, станом на 01.10.2020 надходження податкових платежів до обласного бюджету від діяльності юридичних осіб склали 9 847 558,9 тис. грн, фізичних осіб – підприємців – 2 545 980,6 тис. грн. За інформацією Головного управління Державної податкової служби у Харківській області, кількість новостворених фізичних осіб-підприємців за січень – вересень 2020 року склала 13 401 особу. Станом на 01.10.2020 інфраструктура підтримки малого та середнього підприємництва складалась із 28 бізнес-центрів, 2 бізнес-інкубаторів, 19 технопарків, 8 кластерів, 46 бірж, 9 лізингових центрів, 12 координаційних центрів, 43 страхових компаній, 142 аудиторських фірм, 3 інноваційних фондів, 155 інвестиційних компаній, 54 громадських об'єднань підприємців, 8 фондів підтримки підприємництва, 403 установ, які надають консультування з питань комерційної діяльності й керування, 384 небанківських фінансових установ.

Відповідно до інформації, представленої у Програмі економічного і соціального розвитку Харківської області на 2021 рік, з метою підвищення ефективності роботи із забезпечення державної регуляторної політики на території регіону діє розпорядження голови обласної державної адміністрації від 03.12.2018 року № 638 «Про забезпечення реалізації державної регуляторної політики в Харківській області».

Для забезпечення вільного доступу підприємців та їхніх громадських об'єднань до інформації з питань регуляторної діяльності на сайті Харківської обласної державної адміністрації створено розділ «Регуляторна політика». У вказаному розділі розміщено інформацію щодо здійснення регуляторної діяльності Харківською обласною державною адміністрацією, План діяльності з підготовки проектів регуляторних актів та План-графік проведення заходів із відстеження результативності дії прийнятих регуляторних актів Харківської обласної державної адміністрації на 2020 рік, затверджені 12.12.2019 року та оприлюднені 17.12.2019 року.

Департаментом економіки і міжнародних відносин Харківської обласної державної адміністрації ведеться реєстр діючих регуляторних актів, розробниками яких виступають структурні підрозділи Харківської обласної державної адміністрації, що дозволяє здійснювати системний моніторинг за переглядом, прийняттям регуляторних актів та проведенням відстежень результативності регуляторних актів.

У цілому, стан реалізації державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності в Харківській області визначає стабільну тенденцію з упорядкування регуляторних процесів відповідно до вимог нормативно-правової бази, а впровадження принципів регуляторної політики дозволяє врахувати баланс інтересів влади та суб'єктів господарювання.

Відповідно до SWOT-аналізу Харківської області, проведеного у межах Стратегії розвитку Харківської області на 2021–2027 роки, регіон характеризується недостатнім розвитком малого та середнього бізнесу у сфері матеріального виробництва, що негативно позначається на економічному потенціалі. З іншої сторони, зазначено як перевагу державну підтримку малого та середнього бізнесу, а також сімейного фермерства (хоча вказано, що реалізація проектів створення фермерських господарств, малих підприємств з переробки сільськогосподарської продукції є повільною) – саме ці практики запропоновано застосовувати у сфері матеріального виробництва поряд із покращенням інвестиційного та бізнес-клімату, а також зниженням загроз недосконалої державної дерегуляторної політики. Розробники Стратегії зазначають, що підтримка малого та середнього бізнесу, а також фермерства сприятиме збільшенню можливостей працевлаштування у сільській місцевості, що у свою чергу знизить територіальні диспропорції та розрив у якості життя населення різних територій регіону.

Результати наведеного SWOT-аналізу свідчать про недостатній рівень інноваційної активності підприємств регіону та відсутність ефективної координації взаємодії науки, бізнесу та освіти, а також нерозвинуту інноваційну інфраструктуру. Ці проблеми запропоно-

вано вирішувати шляхом інтеграції у європейський науковий простір та переходу до четвертої технологічної революції «Індустрія 4.0». Наведені шляхи потребують відповідного правового регулювання.

Відповідно до Програми економічного і соціального розвитку Харківської області на 2021 рік, з метою активізації співпраці підприємницьких кіл із органами виконавчої влади регіону продовжує роботу Регіональна рада підприємців у Харківській області, діяльність якої спрямована на забезпечення захисту інтересів суб'єктів господарювання.

Одним із основних завдань підтримки підприємництва в Харківській області є організація співпраці з громадськими, міжнародними організаціями та фондами, а саме:

- У рамках проекту «Новий відлік» Харківською обласною громадською організацією «Асоціація приватних роботодавців» проводяться семінари, тренінги, майстер-класи та надаються інформаційні, маркетингові, юридичні консультації підприємцям із числа переселенців, ветеранів АТО/ООС з метою розвитку підприємницької ініціативи у безробітних.

- У рамках проекту «Інтернет-дайджест «Бізнес-Інформ» Харківською обласною громадською організацією «Асоціація приватних роботодавців» продовжено супровід та інформаційне наповнення каналу інформування підприємців – КІП з метою впровадження нових форм і підходів надання інформаційної підтримки суб'єктам підприємницької діяльності задля підвищення інформованості підприємців щодо проблематики малого та середнього бізнесу Харківщини, оперативного відстеження проблемних питань, які виникають у підприємців Харківської області, та широкого інформування громадськості.

- Харківською обласною громадською організацією «Асоціація приватних роботодавців», за участю Департаменту економіки і міжнародних відносин обласної державної адміністрації, організовано Тиждень підприємництва, в рамках якого з представниками громадськості та підприємницьких кіл спільно з представниками Головного управління Державної податкової служби у Харківській області про-

ведено семінар щодо нових норм використання касових апаратів, презентовано програму «Експорт: Україна – Австрія», організовано бізнес-вечерю з директором Інституту розвитку економіки (WIFI) при Торгово-промисловій палаті Австралії, для підприємців Харківської області презентовано програми бізнес-турів до ЄС.

– На підставі Меморандуму про співпрацю між Харківською обласною державною адміністрацією, Харківським банківським союзом, громадською організацією «Харківський університетський консорціум» та Навчально-науковим інститутом «Каразінський банківський інститут», на виконання Стратегії підвищення фінансової грамотності населення Харківської області реалізується проект «Фінансова грамотність», у рамках якого проводиться робота у Навчально-тренувальному комплексі «FinTech» з підвищення рівня фінансової грамотності.

– У рамках Програми Федерального міністерства економіки та енергетики Німеччини для управлінських кадрів «Fit for Partnership with Germany» створено Партнерську платформу Харківської області з метою співпраці та залучення провідних підприємств м. Харків для участі у конкурсних відборах на стажування у Німеччині.

– Харківським регіональним фондом підтримки підприємництва за звітний період проведено заходи в режимі офлайн та онлайн.

– Департаментом економіки і міжнародних відносин обласної державної адміністрації спільно з Харківським регіональним фондом підтримки підприємництва здійснюється мікрокредитування суб'єктів малого та середнього підприємництва на зворотній основі під бізнес-плани за пріоритетними напрямками розвитку підприємництва, а саме: для виробництва, переробки і збуту виробленої продукції, придбання техніки, обладнання, інноваційних та енергозберігаючих технологій, будівництва і реконструкції виробничих приміщень, надання послуг, у тому числі у сфері сільськогосподарського зеленого туризму.

– Громадською спілкою «Харківський кластер інформаційних технологій» активізовано роботу з реалізації проекту Kids2IT, який покликаний посилити інтерес до IT-професій дітей шкільного віку.

– Громадською спільнотою «Харківський кластер інформаційних технологій» у рамках реалізації медіапроекту «Харківський регіон – найкраща ІТ-локація в Україні» здійснюється активне інформування громадськості про життя і роботу харківської ІТ-спільноти різними засобами (у тому числі через соціальні мережі) та промоція Харківського регіону як на загальноукраїнському, так і на міжнародному рівнях.

– Реалізація проекту «Новий відлік» шляхом проведення семінарів, тренінгів, майстер-класів та надання інформаційних, маркетингових, юридичних консультацій підприємцям, у т.ч. з числа вразливих груп (переселенців, ветеранів АТО/ООС, жінок, молоді, осіб з інвалідністю) з метою розвитку підприємницької ініціативи у безробітних та започаткування ними власної справи у сфері малого бізнесу.

– У напрямку підтримки підприємницької діяльності людей, які опинились у кризі зайнятості, працює державна програма Центру зайнятості з допомоги безробітним у відкритті власного бізнесу.

– Проект «Інновації та кооперація: створення партнерської платформи «AgroHub» з професійної інтеграції внутрішньо переміщених осіб та мешканців приймаючих громад».

Представлені заходи здебільшого проведено в середовищах бізнес-бізнес та бізнес-освіта, необхідно констатувати, що використанню наукового потенціалу м. Харкова для розвитку інноваційних МСП приділяється недостатньо уваги.

Програмою економічного і соціального розвитку Харківської області на 2021 рік встановлено наступні пріоритетні завдання щодо розвитку галузі та вирішення проблемних питань на 2021 рік:

– організація комплексної консультативної допомоги, створення сприятливих умов для розвитку малого та середнього підприємництва;

– організація систематичного інформування і консультацій для підприємців з актуальних питань їх діяльності;

– розробка нових інструментів підвищення фінансової грамотності населення Харківщини;

– кредитування суб'єктів малого і середнього підприємництва банками-партнерами Харківської області за державною Програмою «Доступні кредити 5-7-9%»;

- сприяння розвитку виробництва якісних продуктів харчування;
- розвиток підприємництва у громадах через створення ланцюгів доданої вартості;
- створення нових робочих місць у громадах;
- створення нових економічних можливостей в громадах;
- проведення щороку заходів у рамках «Європейського тижня підприємництва» та у рамках «Глобального тижня підприємництва» з метою популяризації кращих практик ведення підприємництва, інформування щодо нових можливостей для розвитку власної справи, доступу до кредитно-фінансових ресурсів, проведення обговорень проблемних питань розвитку підприємництва;
- забезпечення розвитку суб'єктів малого і середнього підприємництва регіону з метою формування конкурентного середовища та підвищення рівня їх конкурентоспроможності;
- сприяння доступу суб'єктів малого і середнього підприємництва регіону до сучасних знань та найкращих практик.

Як і у заходах, що вже реалізовано, у пріоритетних завданнях щодо розвитку галузі акценти зміщено від взаємодії науки і МСП до підсилення співробітництва держави, бізнесу та освіти з МСП, а питання використання наукового потенціалу регіону та його законодавче забезпечення, як і раніше, потребує розгляду та адекватного висвітлення у проектних та програмних документах.

Питання співпраці між бізнесом та наукою є одним із ключових, що складає основи сучасної економіки, заснованої на знаннях, яка спирається на інновації та конкурентоспроможність у технічно та науково розвинених галузях. Тема форм співпраці між науковими установами та бізнесом (зокрема, стартапами) вимагає більш глибокого розуміння мережевого підходу до підприємництва – обмін необхідним досвідом та представлення галузей потенційного внеску для обміну знаннями та навичками та виконання спільних завдань. Наукові установи можна розглядати як частину ділового середовища, що потенційно забезпечують бізнес інфраструктурою і мають високі інтелектуальні можливості (дослідники, команди науковців, цілі університети, інститути, кафедри тощо), граючи роль важливих ді-

йових осіб на бізнес-сцені. Цей вплив може стосуватися різних сфер середовища стартапів та може бути реалізований на різних етапах виникнення та розвитку суб'єктів господарювання. Слід також зазначити, що, як підкреслюють багато авторів¹, побудова взаємовідносин між науковими установами та практиками бізнесу не є простою на практиці, оскільки вони представляють два різні «світи» як у культурному, соціальному та економічному вимірах. Стартапи, як і середовище, в якому вони існують, представляють типове «мережеве суспільство» з десятками та сотнями суб'єктів. Канали та галузі, де співпраця між заснованими на знаннях установами та стартапами насправді існує (або може існувати) на практиці, можуть бути визначені в перспективі саме теорії мереж.

У Стратегії розвитку Харківської області на 2021–2027 роки визначено декілька оперативних цілей, що безпосередньо стосуються розвитку МСП, а саме «Підтримка розвитку малого та середнього бізнесу» і «Створення інноваційної та креативної економіки середніх і малих міст регіону».

До першої цілі сформульовано наступні завдання:

- Сприяння інтернаціоналізації діяльності малих і середніх підприємств у напрямках смарт-спеціалізації економіки.
- Розширення інфраструктури підтримки малого та середнього бізнесу.
- Забезпечення доступу суб'єктів малого та середнього підприємства до фінансових, трудових і земельних ресурсів.
- Удосконалення системи підготовки фахівців малого та середнього бізнесу.
- Ресурсно-інформаційна підтримка розвитку малого та середнього підприємництва.
- Поліпшення бізнес-клімату та спрощення дозвільних процедур.
- Залучення малого та середнього бізнесу в регіональні смарт-спеціалізовані кластерні структури.

До індикаторів реалізації завдань віднесено наступні:

¹ Domańska, A. (2018). Cooperation between knowledge-based institutions and business: empirical studies and network theories. In *Forum Scientiae Oeconomia* (Vol. 6, No. 4, pp. 81-94). Wydawnictwo Naukowe Akademii WSB.

- кількість середніх, малих та мікропідприємств, одиниць на 10 тис. населення;

- частка реалізованої продукції (товарів, послуг) малими (з них мікро-) і середніми підприємствами у загальному обсязі реалізації продукції регіону, %;

- кількість об'єктів інфраструктури підтримки малого і середнього підприємництва, одиниць;

- у місце області (міста) у регіональному рейтингу легкості ведення бізнесу (BRDO, СУП);

- питома вага малих та середніх підприємств у видах економічної діяльності смартспеціалізації області, % .

Відповідно до другої оперативної цілі визначено наступні завдання:

- Розвиток креативних індустрій (ІТ-технологій, сучасного мистецтва та ін.).

- Підвищення інвестиційної привабливості.

- Розвиток виробничої та соціальної інфраструктури.

- Сприяння створенню підприємств малого та середнього бізнесу з використанням інноваційних технологій у ВЕД: переробка сільгосппродукції та виробництво продуктів харчування; переробка деревини; розвиток рекреаційної та туристичної діяльності; формування системи логістики і різних форм торгівлі.

- Модернізація централізованої системи теплопостачання і виробництва електроенергії шляхом упровадження когенераційних технологій, у тому числі на біомасі.

- Розвиток екологічно безпечних видів транспорту, у тому числі велосипедної інфраструктури та мережі заправок для електротранспорту.

Відповідно до завдань сформульовано наступні індикатори їх реалізації:

- кількість впроваджених інноваційних технологічних процесів у промисловості, одиниць;

- частка підприємств, які реалізують інноваційні проекти, %;

- обсяг експорту ІТ-послуг, млн дол. США;

- відношення обсягу капітальних інвестицій на 1 особу по містах та районах до середнього значення по області, %;

- рівень безробіття у сільській місцевості, %;
- співвідношення роздрібного товарообороту підприємств у містах обласного значення та
- районах на 10 тис. населення, %.

Отже, Стратегією розвитку Харківської області на 2021–2027 роки заплановано дієві механізми активізації розвитку та підтримки МСП, проте для покращення інвестиційного та бізнес-клімату нормотворча діяльність не отримує достатньої уваги, тому цей аспект потребує більш детальних напрацювань. Крім того, використання наукового потенціалу у якості каталізатора створення інновацій зусиллями МСП практично не знаходить відображення у програмних та проєктних документах.

Недоліки:

- нормативно-правове регулювання сфери розвитку МСП та інноваційної діяльності несистемне, неповне для ефективного інноваційного процесу;
- незадовільний інвестиційний та бізнес-клімат;
- обмеженість методологічних та практичних напрацювань зі взаємодії науки і бізнесу;
- недостатній зв'язок науки і бізнесу: майже відсутній попит на залучення науковців до створення розробок для бізнесу і низький рівень комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності науковців без бізнесу;
- недостатній розвиток малого та середнього бізнесу у сфері матеріального виробництва;
- недосконала державна дерегуляторна політика.

Пропозиції:

- підсилення підтримки розвитку малого та середнього бізнесу та його співробітництва з наукою з боку держави;
- активізація нормотворчої діяльності для підтримки розвитку інноваційних МСП;
- впровадження позитивних практик з державної підтримки малого та середнього бізнесу;
- розробка та імплементація методологічних та практичних напрацювань з взаємодії науки і бізнесу на засадах теорії мереж;
- адекватне відображення у проєктних та програмних документах використання наукового потенціалу для створення інновацій спільно з МСП.

Наукове видання

СТАН ТА ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Колективна монографія

Формат 60×84 ¹/₁₆. Гарнітура Times.
Обл.-вид. арк. 10,0.

Адреса редакційної колегії:
НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України
61002, Харків, вул. Чернишевська, 80
Тел.: (057) 700-06-64
E-mail: ndipzir@gmail.com
Сайт: ndipzir.org.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції – серія ДК № 4814 від 17.12.2014 р.